

Marko Jukić

HRVATSKA KATOLIČKO-KULTURNA BAŠTINA – CRTICE

Marko Jukić

Hrvatska katoličko-kulturna baština – crtice

Marko Jukić

Hrvatska katoličko-kulturna baština – crtice

Vlastita naklada autora

Split, 2024.

ISBN 978-953-50954-1-5

© 2024. Marko Jukić. Sva prava pridržana. Ova je knjiga zaštićena autorskim pravima i ne smije se ni djelomično reproducirati ili koristiti u bilo kom obliku ili na bilo koji način uklopiti u drugi rad, prenijeti u bilo koju formu, osim za kratke citate, bez pismenoga dopuštenja autora.

Marko Jukić

Hrvatska katoličko-kulturna baština – crtice

Proslov

Hrvatski narod je već u sedmom stoljeću prigrlio kršćanstvo. Za razvoj hrvatskoga društva i očuvanje hrvatskoga naroda veliku ulogu imala je katolička vjera o čemu svjedoče mnogobrojne crkve, samostani, spomenici i dokumenti. Katolički redovi (benediktinci, dominikanci, franjevci, isusovci i pavlini) doprinijeli su razvoju pismenosti, kulture, umjetnosti i duhovnosti na hrvatskim prostorima. Otvaranje škola i sveučilišta doprinijelo je općem napretku hrvatskoga naroda. Crkva je prepoznala doprinos Hrvata te je najznamenitije proglasila svecima, blaženicima, blaženicama i mučenicima. Gospina svetišta diljem Hrvatske svjedoče o štovanju blažene Marije Djevice. O malom dijelu katoličko-kulturne baštine hrvatskoga naroda objavljene su crtice na portalima: benedikt.hr i creativ.net, koje su ovdje objedinjene.

Napomena: Objavljene crtice podijeljene su u pet cjelina: Hrvatska povijesna baština, Hrvatska kulturna baština, Hrvatska katoličko-kulturna baština, Prirodna baština Lijepe Naše i Znamenite Hrvatice i Hrvati.

Autor

Sadržaj

1. Benediktinci u Hrvatskoj	5
2. Dominikanci u Hrvatskoj	9
3. Franjevci u Hrvatskoj	13
4. Isusovci u Hrvatskoj	17
5. Pavlini u Hrvatskoj	21
6. Hrvatski sveci	26
7. Hrvatske blaženice	30
8. Hrvatski blaženici	33
9. Hrvatski mučenici	40
10. Hrvatska Udbina	42
11. Gospina svetišta u Hrvatskoj	46
12. Zagrebačka katedrala	52
13. Đakovačka katedrala	57
14. Katedrala sv. Jakova u Šibeniku	63
15. Trogirska katedrala	68
16. Trsat i Gospa Trsatska	74
17. Majka Božja Sljemenska	79
18. Crkva Sveta Mati Slobode	82
19. Procesija "Za križen"	85
20. Hrvatska pravoslavna crkva	88
21. Hrvatski Caritas	93

1. Benediktinci u Hrvatskoj

Benediktinski katolički red utemeljio je **sv. Benedikt iz Nursije** oko 529. godine u Montecassinu. Sveti Benedikt napisao je svoje monaško *Pravilo* koje je mudro protkao Svetim pismom te obogatio predajom kršćanskoga Istoka i Zapada. Geslo reda je „*Ora et labora*“ (*Moli i radi*). Monasi se posvećuju skrovitu životu u šutnji, molitvi, manualnome radu, a kasnije i intelektualnom. Živjeli su i radili u samostanima.

Prvih su stoljeća bili i misionari u pokrštavanju germanskih i drugih naroda. Značajan je prinos benediktinaca europskoj kulturi u širenju pismenosti (škole), znanosti i književnosti (prepisivanje knjiga, pisci i znanstvenici) te razvoju poljodjelstva i obrtništva. Najstariji je crkveni red na Zapadu. Otvorili su mnogobrojna učilišta od 6. do 16. stoljeća. U karolinško doba bili su nositelji crkvene i kulturne obnove.

Ženski red benediktinki osnovala je, prema predaji, Benediktova sestra Skolastika. U mnogim zemljama Europe i Amerike postoji približno po 300 muških i ženskih samostana.

Papa Pavao VI. apostolskim pismom *Pacis nuntius*, 24. listopada 1964. godine proglasio je svetog Benedikta zaštitnikom Europe. Benediktinci i benediktinke imali su ključnu ulogu u europskoj prošlosti, u širenju evanđelja i kulture.

Sveci, blaženici i sluge Božje iz njihovih redova su: Sv. Benedikt, sv. Skolastika, sv. Ivan Trogirski.

Benediktinci u Hrvatskoj

Franjo Šanjek napisao je *O benediktincima i Hrvatima*:

“Samostanski pergamenariji, skriptoriji i škole pomažu promicanju kulture, pismenosti i znanosti. Bezimni redovnici neumorno gratis pro Deo prepisuju i iluminiraju kodekse sakralnog i laičkog sadržaja. Nepochjenjive su zasluge redovnika sv. Benedikta za razvoj romaničkoga graditeljstva i umjetnosti na hrvatskom kulturnom prostoru. Crkva je središnji dio samostanskoga kompleksa, oko koje se nižu stambeni, radni i gospodarski objekti, kao i hospicij za goste, putnike i siromahe. Mnogi samostani iz razdoblja narodne dinastije vrhunska su graditeljska ostvarenja, koja u sebi sadrže mnogo pokretnih spomenika iz područja skulpture, slikarstva i sakralnog obrta. Arhivi benediktinskih samostana sadrže najstarije dokumente hrvatske prošlosti. Kartular sv. Marije u Zadru dragocjena je riznica povelja iz razdoblja narodnih vladara. Iste samostan benediktinki posjeduje također izvanredno bogatu zbirku sakralnog obrta, trajno izloženu pod imenom Zlato i srebro Zadra.

-Intelektualni odgoj djece i mladeži u tom su vremenu zajednička briga Crkve i države, ali Crkva bdije nad ustrojem škola, organizacijom studija i njihovim sadržajem.

U samostanskim se školama buduće redovnike, klerike i svjetovnjake podučavalo u književnosti ili jeziku, latinskom i hrvatskom, aritmetici i geometriji, metodi izrade liturgijskoga kalendara (computus), astrologiji i astronomiji, crkvenom pjevanju, dijalektici i teologiji. Papa Ivan X. i Prvi splitski sabor (925.) inzistiraju da se sva hrvatska djeca »od najranije mladosti posvete studiju književnog jezika«, s tim da plemstvo i slobodni hrvatski

građani »svoje nasljednike i svoje slugе usmjere učenju ne samo slavenskoga (hrvatskog) nego i latinskog jezika«, koji ranosrednjovjekovna intelektualna elita smatra književnim jezikom zapadnoga kršćanstva.”

Što sve Hrvati duguju sv. Benediktu?

“Od sredine 9. st. Hrvati se duhovno i kulturno napajaju iz obilnoga benediktinskog vrela crpeći vrednote koje su oplemenjivale i još uvijek oplemenjuju hrvatski narod i njegovu duhovnu i kulturnu baštinu. Uz uglavnom poznate činjenice o gradnji brojnih benediktinskih opatija i samostana duž naše obale i u kontinentalnom dijelu naše domovine, valja istaknuti da će nemali broj benediktinskih zajednica u Istri, Hrvatskom primorju i Dalmaciji stoljećima njegovati glagoljsku službu Božju, hrvatski jezik i kulturu...”

“Razvoju hrvatske pismenosti, čija su prva žarišta benediktinski samostani, pomažu i samostanski skriptoriji, u kojima se neumorno prepisuju i ukrašuju knjige sakralnog i profanog sadržaja. Uz rad tih skriptorija na našoj obali vezano je kaligrafsko oblikovanje karakterističnog oblika latinskog pisma, čiji je postanak vezan uz Monte Cassino, a po pokrajini Beneventu nazvan beneventanom. Iz 11. st. sačuvano je više dragocjenih kodeksa, svjedoka benediktinske djelatnosti u samostanskim skriptorijima Sv. Nikole u Osoru, Sv. Petra u Selu (Donja Poljica), Sv. Kuzme i Damjana na Pašmanu i drugih, među kojima najznačajnije mjesto pripada skriptoriju Sv. Krševana u Zadru, koji ima vlastitu radionicu za izradu pergamene (officina pergamenaria), arhiv (armarium) i knjižnicu. Ona, prema popisu iz 1449., posjeduje 60 rukopisa pisanih karolinškom minuskulom (littera antiqua) i beneventanom...”

“Hrvatska je od 10. st. bila u središtu europskih kulturnih zbivanja, što pokazuju i brojni rukopisi naših domaćih skriptorija. Liber diurnus i Breviarium opatice Čike pripadaju među prve primjere časoslova kao privatnih molitvenika u svijetu. U glagoljaškim benediktinskim samostanima sv. Nikole kod Omišlja na Krku, sv. Lucije u Baškoj, sv. Kuzme i Damjana na Pašmanu i drugim pisana su najstarija djela naše glagoljske književnosti. Iz benediktinskih samostanskih arhiva potječu i mnogi najstariji dokumenti naše nacionalne prošlosti.”

Benediktinci u Hrvatskoj

Tijekom stoljećâ na našem je području postojalo više od 100 muških i oko 50 ženskih benediktinskih samostana. U Boki kotorskoj bilo je 15 samostana, od kojih je najvažniji bio Sv. Juraj na otočiću pred Perastom. S dolaskom prosjačkih redova postupno se smanjivao njihov broj.

U sjevernim krajevima nestali su za provale Turaka u XVI. st., u Dalmaciji su zadnji muški samostani ukinuti za francuske okupacije 1807./08., a samo je nekoliko ženskih samostana sačuvano do danas. Jedini muški samostan, otvoren 1945., nalazi se u Čokovcu (kraj Tkona na Pašmanu).

Prvi benediktinski samostani na našem tlu, vjerojatno u Istri, nastali su već u VI. st. Prvi papin izaslanik Hrvatima bio je benediktinac opat Martin (640. – 642.), a na dvoru kneza Trpimira boravio je (846. – 848.) učeni benediktinac Gottschalk. Uz benediktince su vezani najstariji hrvatski spomenici: Povelja kneza Trpimira (852.), kojom je osnovao samostan u Rižinicama

kraj Solina, i Bašćanska ploča (1100.), zapis o darovnici kralja Zvonimira samostanu sv. Lucije na Krku.

Nekada su u Hrvatskoj bili samostani: u Zadru (sv. Krševan), u Osoru, (sv. Petar), u Istri (sv. Mihovil), u Korčuli (sv. Maksim), u Trogiru (sv. Ivan), Splitu (sv. Marije), U Kotoru (sv. Mihovil), kraj Šibenika (sv. Nikola), na otočiću Košljun (Navještenja Marijina) u Puntarskoj dragi i drugi. Jedan od prvih bio je samostan sv. Grgura u Vrani, kojeg je vjerojatno osnova kralj Zvonimir u 11. stoljeću. Darovao ga je papi Grguru VII. Zanimljivo je da je na južnom vrhu otoka Svetca bio benediktinski samostan.

Samostani sestara benediktinki u Hrvatskoj:

Krk – *Blažene Djevice Marije*, Povijest samostana seže od 1223. godine.

Cres – *sv. Petra apostola*, Počeci samostana spominju se 1530. godine.

Rab – *sv. Andrije*, od početka XI. stoljeća.

Pag – *sv. Margarite*, Juran i Milica Pogančić podižu samostan godine 1318.

Zadar – *sv. Marije*, Samostan se spominje već 920., a 1066. godine ga je obnovila ugledna plemkinja Čika uz pomoć brata, kralja Petra Krešimira IV.

Trogir – *sv. Nikole*, Osnovan je 1064. zalaganjem sv. Ivana Trogirskog.

Šibenik – *sv. Lucije*, Osnovan je 13. prosinca 1639. godine, izvršavanjem oporuke uglednoga šibenskog trgovca Nikole Buronje.

Hvar – *sv. Ivana Krstitelja i Antuna opata*, Osnovan je 1664. godine, po želji hvarske komune, na ostavštini hvarskog pjesnika Hanibala Lucića.

Danas u Hrvatskoj ima osam zajednica benediktinskih koludrica: u Krku, Cresu, Rabu, Pagu, Zadru, Šibeniku, Trogiru i Hvaru. Godine 1996. ujedinile su se u Federaciju benediktinskih koludrica u Hrvatskoj “Blaženi Alojzije Stepinac”. Benediktinke žive po Pravilima sv. Benedikta, živeći u čistoći, siromaštvu i poslušnosti, slaveći Boga.

Za vladavine Napoleona samostani su zatvoreni, a benediktinci protjerani. Danas u Hrvatskoj imamo samo jedan benediktinski samostan, Samostan *sv. Kuzme i Damjena* ili *Ćokovac* na otoku Pašmanu, blizu mjesta Tkona.

Benediktinci su Hrvatskoj dali više biskupa, kulturnih radnika, teologa, graditelja i književnika (Mavro Vetranović, Mavro Orbini, Ignjat Đurđević). U svojim samostanima poučavali su mladež u »čitanju, računanju, astronomiji, pjevanju i teologiji«. U samostanskim skriptorijima stvarali su vrijedna djela na latinskome i glagoljici. Unijeli su latinsko pismo *beneventanu*, koje dobiva poseban oblik dalmatinske uglaste beneventane. Tim su pismom napisani kartular sv. Marije u Zadru, zbornik isprava samostana sv. Petra u Selu, četiri kodeksa u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu te mnogobrojni rukopisi u domaćim i stranim arhivima i knjižnicama. U mnogim samostanima u bogoslužju promicali su narodni jezik i glagoljicu. U samostanskim arhivima i knjižnicama sačuvani su najstariji dokumenti naše nacionalne povijesti (Sv. Krševan

u Zadru) i najbogatije stare riznice (Sv. Marija u Zadru). Benediktinci su unijeli romanički stil u graditeljstvu (trobrodne bazilike s drvenim stropom) i umjetnosti, gdje su stvarali značajna djela. Politički su djelovali kao savjetnici knezova i kraljeva, vodili njihove kancelarije, sudjelovali na saborima i zajedno s vladarima i velikašima u državnoj organizaciji. Benediktinke su se u našim krajevima posebno bavile odgojem.

Izvori: enciklopedija, Franjo Šanjek

Načelo im je „Moli i radi“ („*Ora et labora*“).

2. Dominikanci

Dominikanci (lat. *Ordo praedicatorum*: Red propovjednika, akronim OP; hrvatski bijeli fratri, prodikatori), katolički red koji je na početku XIII. st. u južnoj Francuskoj utemeljio Španjolac **Dominik de Guzman** (1171. – 1221.). Dominik je sahranjen u Bologni, a spomen mu se slavi 8. kolovoza.

Papa Honorije III. potvrdio je osnutak Reda propovjednika 22. prosinca 1216. godine. Papa Grgur IX. proglasio je Dominika svetim 1234. godine.

Glavna zadaća dominikanaca bila je propovijedanje s ciljem suzbijanja heretičkih učenja kojih je u doba osnutka Reda bilo mnogo i promicanja istina katoličke vjere. Propovjednici su trebali biti obrazovani pa je Red osnivao škole i sveučilišta te otvarao knjižnice.

Dominikanski red je dao Katoličkoj Crkvi četiri pape (**bl. Inocent V., bl. Benedikt XI., sv. Pio V. i Benedikt XIII.**), više stotina biskupa, 80-ak kardinala te oko 260 svetaca i blaženika. Najpoznatiji su dominikanci: zaštitnik prirodoslovaca **sv. Albert Veliki**, naučitelj Crkve **sv. Toma Akvinski**, **sv. Katarina Sijenska**, **sv. Vinko Fererski**, **Jeronim Savonarola**, zaštitnik umjetnika **Beato Angelico**. Slavno olimpijsko geslo „*Brže, više, jače*“ skovao je francuski dominikanac **Henri Didon**, začetnik obnove Olimpijskih igara.

Dominikanci u svom propovijedanju i u svom životu daju posebnu važnost trima temeljnim pojmovima: slobodi, milosrđu i istini. Propovijedanje Božjega milosrđa u središtu je dominikanskog propovijedanje. Istina je geslo dominikanskog reda.

Red je dao i jednog od najvećih mislilaca, **sv. Tomu Akvinskog**, crkvenoga naučitelja te zaštitnika katoličkih škola.

Dominikanci u Hrvatskoj

Drugi opći zbor Reda braće propovjednika održan je 1221. u Bologni pod Dominikovim vodstvom; povjerio je bolonjskom **prof. Pavlu Dalmatincu** misiju organiziranja dominikanaca u Hrvatsko-Ugarskom kraljevstvu. Od XIII. st. brojni samostani, žarišta duhovnoga i intelektualnog života, ravnomjerno pokrivaju čitav hrvatski teritorij: Dubrovnik (1225.). Nin (1229.), Ban Brdo u Vrhbosanskoj župi (1233.), Zagreb (prije 1241.), Zadar (1244.), Split (1245.), Kotor i Trogir (1265.), Šibenik (1346.), Senj (prije 1380.), Bol na Braču (1462.), Korčula (1480.) itd. Bilo je samostana u Istri, Lici, današnjoj zapadnoj Bosni (Bihać, Dubica), na prostoru između Drave i Save.

Slika 1. Dominikanski samostan u Starom Gradu

Dominikanci na hrvatskim prostorima (13. – 21. stoljeće)

1. Samostani u sastavu Ugarske provincije (1221. – 1378.)
2. Vikari *“totius Dalmatiae et Duratil”* u sastavu Ugarske provincije (1266. – 1380.)
3. Dalmatinska dominikanska provincija (1378./80. – 1835.)
4. Dubrovačka dominikanska kongregacija (1487. – 1835.)
5. Hrvatska dominikanska kongregacija (1508. – 1587.)
6. Dalmatinska dominikanska provincija (1835. – 1962.)
7. Hrvatska dominikanska provincija (1962.) sa Slovenskim vikarijatom (1999.)

U XIV. st. uz starohrvatsku crkvicu **Sv. Martina** (IX. st.) u Splitu je utemeljena zajednica sestara dominikanki, a 1399. **Nikoleta Gučetić** podiže u Dubrovniku samostan Sv. Marije od anđela za kontemplativne sestre Sv. Dominika. Kontemplativne dominikanke na hrvatskom prostoru nazočne su još u Šibeniku, Starom Gradu na Hvaru i u Kotoru.

Dominikanci su dali više od stotinu hrvatskih biskupa i dva službeno proglašena blaženika, **bl. Augustina Kažotića** i **bl. Ozanu Kotorsku**.

U hrvatskoj su kulturi i duhovnosti znameniti: **A. Kažotić**, zagrebački biskup, reformator katedralne škole i prvi hrvatski blaženik; **Pavao Dalmatinac**, pisac prvoga priručnika za ispovjednike u povijesti katoličke teologije; **I. Stojković**, pisac sustavnih rasprava o općim crkvenim saborima i o Crkvi; **Klement Ranjina**, propovjednik katoličke restauracije; **Serafin Crijević Cerva**, dubrovački povjesničar i biograf; **Andeo Marija Miškov**, propovjednik i vjerski pisac; **Vinko Draganja**, prvi splitski akademski slikar; **Jordan Kuničić**, moralist i glazbenik; **Vinko Kuničić**, muzikolog i skladatelj; **Hijacint Franjo Eterović**, filozof i enciklopedist; **Rajmund Kupareo**, književnik i estetik; **Tomo Vereš**, filozof; **Stjepan Krsić**, povjesničar i dr.

Najslavnija hrvatska dominikanka je **bl. Ozana Kotorka** (1493.-1565.), dragovoljno zatvorena (*reclusa*) uz crkvu kotorskih dominikanaca, koja sugrađane potiče na život molitve i odricanja. **Papa Pio XI. proglasio ju je blaženom 1927. godine.** Ona je simbol zbližavanja kršćanskoga Istoka i Zapada na balkanskom prostoru.

U Zadru je učitelj Reda bl. Rajmund iz Kapue osnovao Dominikansko opće učilište 1396. godine, prvo hrvatsko sveučilište koje je djelovalo do 1807. godine. Dominikanci su u Dubrovniku 1626. osnovali samostalnu javnu gimnaziju.

Slika 2. Spomen-ploča na prvo sveučilište u Zadru

Hrvatska dominikanska provincija danas ima 13 samostana: od toga je deset samostana u Hrvatskoj (po dva u Dubrovniku i Zagrebu) te jedan u Bosni i Hercegovini (Klopče kod Zenice) i dva samostana s dvije župe u Sloveniji (Žalec i Petrovče). Provincija ima osamdesetak redovnika, od kojih jedanaestorica djeluju izvan granica Provincije diljem svijeta. Uz samostane djeluje osam župa, nekoliko zborova mladih, četiri muzeja (Dubrovnik, Bol, Stari Grad i Trogir). Dominikanci objavljuju nekoliko časopisa. Svaki samostan ima knjižnicu. Najveća je u zagrebačkom samostanu Kraljice Svete Krunice, a knjižnica splitskoga samostana čuva djela koja joj je oporučno ostavio otac hrvatske književnosti Marko Marulić. Knjižnica dubrovačkoga samostana najvrjednija je srednjovjekovna knjižnica u Hrvatskoj s 94 srednjovjekovna kodeksa i 249 inkunabula.

U Dubrovniku i Bolu postoje uređene bogate zbirke umjetnina.

Većina postojećih samostana građena je u stilu gotike, a posebno se ističu samostan i crkva u Dubrovniku, koje su gradili poznati strani i dubrovački majstori, zatim samostani u Trogiru, Starome Gradu i Bolu.

Dominikanci su uvelike zaslužni za kulturu hrvatskoga naroda. Najstariji hrvatski tekst pisan latinicom predstavlja “*Red i zachon od primglenia na dil dobroga cignenia sestara nasich reda suetoga odza nasega dominicha sestara dominikanki sv. Dimitrija u Zadru*” iz 1345. Godine

1598. **fra Luka Bračanin** prevodi 150 Davidovih psalama s vlastitim tumačenjem. Dubrovački dominikanac **Rajmund Džamanjić** tiska u Veneciji (1639.) svoje djelo po kojem, nakon Kašićeve gramatike hrvatskog jezika, postaje predvodnikom hrvatskih jezikoslovaca. **Ignacije Aquilini** iz Dubrovnika piše 1705. u stihu prvo poznato djelo s područja medicine u Dubrovniku na narodnom jeziku. I mnogi su drugi hrvatski dominikanci, uz djela na latinskom, pisali i na svom materinskom hrvatskom jeziku.

U 16. i 17. st. hrvatski dominikanci ističu da se u njihovim crkvama propovijeda i slave liturgijski obredi na hrvatskom jeziku, dok zadarski dominikanci odbijaju pripojenje mletačkim samostanima i ističu svoje apostolsko djelovanje među najsiromašnijim slojem domaćeg pučanstva.

Prvi hrvatski biograf bio je dominikanac **Ambroz Ranjina** iz Dubrovnika.

Ivan-Dominik Stratiko iz Zadra, novigradski i hvarski biskup u 18. st., posvetio se poboljšanju gospodarskih i kulturnih uvjeta najsiromašnijih slojeva pučanstva, osnivao je škole, podigao sirotište, obnovio rad bratovštine za uzajamnu pomoć, brinuo se o zdravstvenom prosvjećivanju vjernika, a suosnivač je i poljodjelske akademije u Kaštel Sućurcu.

Jedno od najljepših svjedočanstava o dominikanskom djelovanju u hrvatskim krajevima dao je đakovačko-srijemski **biskup Josip Juraj Strossmayer**: *“Proizlazeći iz samoga našeg naroda (...) oni su potpuno naši, iz nas su potekli, savršeno poznaju naše nevolje i naše potrebe. Njihov govor je potpuno naš govor; u njihovu glasu prepoznajemo jasno glas naših pastira, rado ih slušamo i lako njihove riječi pohranjujemo u srcu i u pamćenju.”*

Dominikanci i danas obogaćuju našu kulturnu baštinu (izdavaštvom, nakladničkom djelatnošću, uređivanjem časopisa, promicanjem pobožnosti krunice, propovijedanjem i predavanjima na fakultetima i sveučilištima).

Izvori: Portal: Kršćanstvo, Hrvatska enciklopedija, Igor Fisković, dominikanci.hr

3. Franjevci u Hrvatskoj

Franjo Asiški (1181. – 1226.), pravim imenom Giovanni Francesco Bernardone, utemeljitelj je franjevačkoga reda ili Reda Manje braće, suutemeljitelj reda klarisa ili Reda siromašnih gospođa, a njime je nadahnut i Treći franjevački red, koji se danas dijeli na Samostanski treći red i Franjevački svjetovni red.

Franjevačko geslo je: Mir i dobro, lat. *Pax et Bonum*.

Prvi red ili franjevci u užem smislu, muški je red koji je odobrio 1209. papa Inocent III., a konačno pravilo potvrdio 1223. papa Honorije III. Uz tri uobičajena zavjeta (*siromaštvo, čistoću i poslušnost*), posebno ističu »*opsluživanje evanđelja Gospodina našega Isusa Krista*«, strogo odricanje od svakoga imutka te život od darova i vlastitoga rada. Danas franjevci nose smeđi habit s kukuljicom i bijeli pojas s tri čvora na kojemu visi krunica).

Službeni naziv reda glasi *Ordo fratrum minorum* (Red Manje braće). Godine 1517. došlo je do podjele reda na konventualce ((lat. *Ordo Fratrum Minorum Conventualium*); bili su za ublažavanje pravila o siromaštvu) i opservante (koji su zadržali zahtjev za strožim siromaštvom). Godine 1525. od opservanata su se odvojili kapucini (zbog još strožeg zahtjeva za neposjedovanjem materijalnih dobara). Konventualci nose crni habit s dugom kukuljicom i bijeli pasac. Dali su mnoge biskupe i kardinale, od kojih je najpoznatiji papa Siksto V. Drže poznata svetišta sv. Franje u Assisiju, sv. Antuna u Padovi i druge stare franjevačke bazilike; posjeduju stari arhiv prije podjele Reda. U Hrvatskoj djeluju u Hrvatskoj provinciji sv. Jeronima franjevac konventualaca.

Franjevački svjetovni red, (treći red, trećoreci); članovi mogu biti i žene i muškarci, mogu posjedovati imovinu, stupati u brak i uopće živjeti svjetovnim životom.

Godine 1212. Franjo Asiški i Klara Skifi osnivaju i žensku granu reda – klarise (lat. *Ordo Sanctae Clarae*).

Samo dvije godine nakon smrti(1228.) Franjo Asiški proglašen je svecem i pokopan u Bazilici svetog Franje u Asizu.

Zbog zaljubljenosti u prirodu ekolozi su ga izabrali za svoga sveca zaštitnika, a u svijetu se prepoznaje kao svetac mira.

Red što ga je Franjo utemeljio vrlo se brzo proširio Europom, a potom i svijetom. Franjevci su se posebno bavili gradskim apostolatom, propovijedanjem, misijama te radom na sveučilištima (franjevačke škole). U rodnome mjestu sv. Franje Assisiju razvila se, u samostanu, središnja knjižnica Reda koja je potkraj XIV. st. imala 718 kodeksa. Velike knjižnice imali su u XIV. i XV. st. samostani u Padovi, Sieni, Firenci i drugdje.

Franjevački red danas ima oko 2.000.000 pripadnika, a ima i svoje sjedište u Rimu.

Slika 1. Oltar u crkvi sv. Ante u Poljudu

Franjevci u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini

U hrvatske krajeve franjevci (prvoga reda) dolaze vrlo rano. Prvi franjevački samostan kod nas bio je u Trogiru, ujedno prvi izvan Italije.

Hrvatska provincija je bila pod imenom »*Hungariae*« (zbog personalna unija Hrvatske s Mađarskom). Fra Ilija, general Reda 1232., podijelio je provinciju zvanu »*Hungariae*« na dvije: u južnim, primorskim krajevima, nazvao je »*Provincia Dalmatiae*«, a onaj na sjeveru Hrvatske ostavio je naziv »*Hungariae*«.

God 1232. spominje se *Provincia Sclavoniae* sa sjedištem u Splitu ili Zadru, a pripadali su joj svi samostani od Istre do Drima i od mora do Drave; poslije se nazivala *Provincia Dalmatiae*; tek samostani u donjoj Slavoniji i Srijemu pripadali su ugarskoj provinciji (*Provincia Hungariae*). God. 1340. osniva se Bosanska vikarija (od 1517. provincija), koja se u doba turskih osvajanja proširila od Budima i Jadrana do Carigrada i Crnoga mora, a poslije će postati majkom mnogih novih hrvatskih kustodija i provincija: Dalmatinske provincije sv. Jeronima (1517.), Dalmatinske provincije Presvetoga Otkupitelja (1735.), Ugarsko-hrvatske provincije sv. Ivana Kapistrana (1757.) i dr.

Na području između Drave i Save organizira se zagrebačka kustodija, koja se spominje 1260., a pripadaju joj samostani u Zagrebu, Virovitici (prije 1280.), Varaždinu (1292.).

“Na generalnom kapitulju 1393. određeno je da Sklavonska (ili Slovinska) provincija mora svojeg zaštitnika (sv. Serafina, tj. sv. Franju) prepustiti Serafskoj provinciji u Umbriji, a za zaštitnika treba uzeti sv. Jeronima Dalmatinca. Isto tako određeno je da se umjesto naziva »Sklavonska« uvede »Dalmatinska«, s čime se braća naše Provincije nisu baš složila, ali nakon duljeg otpora, ipak je 12. travnja 1398. papa Bonifacije IX. odredio da treba usvojiti novi naziv pa od te godine imamo Dalmatinsku provinciju sv. Jeronima. Zanimljivo je da često susrećemo

kolebanja u nazivu, pa ponekad susrećemo uz Dalmaciju i Istru, čak u službenim dokumentima do 18. st.”

“Kroz svoju dugu povijest Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca dala je brojne svete, učene i sposobne ljude. Spominjemo samo najvažnije: bl. Oton iz Pule (prva polovica 13. stoljeća), prvi naš fratar kome se iskazuje štovanje do danas, sv. Nikola Tavelić, iz Šibenika, (jeruzalemski mučenik potkraj 14. stoljeća, prvi hrvatski proglašeni svetac), fra Ivan Lukačić iz Šibenika, jedan od prvih hrvatskih glazbenika (prva polovica 17. stoljeća), fra Ljudevit Traversari iz Pirana, teolog u Padovi, potom biskup i istaknuti propovjednik crkvenoga jedinstva na saboru u Firenci (sredinom 15. stoljeća), fra Mate Ferkić iz Krka, službeni teolog skotist u Padovi, pisac raznih bogoslovnih djela (potkraj 17. stoljeća), fra Antun Marcello Petris iz Cresa, vrhovni poglavar Reda (prva polovica 16. stoljeća), fra Bonaventura Soldatić iz Cresa, vrhovni poglavar i veliki obnovitelj Reda franjevac konventualaca (potkraj 19. stoljeća).”

Crni fratri žive u 12 samostana u Hrvatskoj. Polovica samostana je uz more, a pola u kontinentalnom dijelu zemlje. Djeluju unutar Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca. Središte Provincije nalazi se u Zagrebu, gdje se osim samostana Svetog Duha nalazi sjedište provincijske uprave. Među njihovim samostanima u Hrvatskoj najpoznatiji su: samostan Svetog Duha u Zagrebu, samostan sv. Frane u Splitu, samostan sv. Frane u Šibeniku, samostan sv. Jere na Pirovu u Visu, Samostan na Cresu i drugi.

Poznati hrvatski konventualci su: fra Placido Cortese, fra Jeronim Mileta, fra Matija Ferkić, fra Celestin Tomić, fra Špiro Marasović, blaženi Ivan iz Francuske, fra Josip Milošević...

Hrvatski sveci franjevci su sv. Nikola Tavelić i sv. Leopold Mandić.

Među franjevcima u hrvatskoj prošlosti poznati su filozof Juraj Dragišić, pisci Matija Divković, Andrija Kačić-Miošić, Matija Petar Katančić, leksikograf Dragutin Antun Parčić i dr.

Matija Petar Katančić (1750. - 1825.), hrvatski književnik i latinist, sveučilišni profesor poetike, arheologije i numizmatike te knjižnički kustos. Prevoditelj je prvog cjelovito tiskanog Svetog pisma na hrvatski jezik. Prijevod je prvi put objavljen 1831. Tvorac je prve arheološke rasprave u Hrvata, Rasprava o miljokazu (*Dissertatio de columna milliaria*) u kojoj opisuje rimski miljokaz pronađen kod Osijeka.

Hrvatski franjevački pisci budimskoga kruga pridonijeli su razvitku kulture Hrvata u Ugarskoj u 18. i 19. stoljeću: Matija Petar Katančić, Marijan Jaić, Mihovil Radnić, Lovro Bračuljević, Grgur Čevapović, Grgur Peštalić, Emerik Pavić, Stjepan Vilov i ostali.

Velika je uloga franjevac u Bosni i Hercegovini. U Bosnu su došli 1291. i ostali do današnjih dana. Franjevačka provincija Bosna Srebrena neprekidno djeluje od srednjega vijeka do današnjih dana. Veliku ulogu imali su franjevci u kulturnom i znanstvenom životu. Najistaknutiji franjevci Bosne i Hercegovine jesu: Matija Divković, Nikola Lašvanin, Ivan Franjo Jukić, Filip Lastrić, Grga Martić i mnogi drugi.

Prvi samostan klarisa nastao je u Zadru u XIII. st. Od XIII. st. u Dalmaciji (Zadar 1260.) i Istri djeluju samostanski trećoredci, poznati tijekom stoljeća kao glagoljaši.

Danas u Hrvatskoj franjevci (Mala braća) djeluju u tri provincije s oko 550 članova.

Knjižnice

U Hrvatskoj se u novoosnovanim samostanima formiraju knjižnice koje danas predstavljaju neprocjenjivo kulturno blago hrvatskoga naroda. Za spomenuti je knjižnice u samostanima: Male Braće u Dubrovniku, konventualaca u Šibeniku, sv. Frane u Zadru, Sv. Ante u Splitu, Sv. Frane u Splitu, u Sinju i drugdje.

U knjižnici samostana sv. Ante u Poljudu (Split) sredinom travnja 2019. franjevci opservanti su u samostanskoj knjižnici pronašli trideset knjiga Marka Marulića, među njima i inkunabule (tiskane do 1500. godine) iz osobne biblioteke Marka Marulića, s njegovim bilješkama na marginama i nekoliko ilustracija. Među knjigama je i Marulićev Evanđelistar iz 1516. godine. Nađeno je trideset inkunabula i knjiga tiskanih od 1471. do 1522. godine različitoga sadržaja: nekoliko izdanja Biblije, klasična rimska djela, izdanja s područja teologije, pravne znanosti, čak i medicine i dr. U skromnom rukopisnom fondu najvrijedniji je Gospin plač iz XV. stoljeća.

Danas u Hrvatskoj ima 21 franjevački samostan.

4. Isusovci u Hrvatskoj

“Isusovci” - to je pučki naziv za jedan od redova Katoličke crkve koji se službeno zove “Družba Isusova”. Red je osnovao baskijski plemić Ignacije Loyolski (1491. – 1566.).

“Pod imenom Družba Isusova red je potvrdio papa Pavao III. (1540.). Polazište – unutarnja osobna obnova radi služenja bližnjemu i Crkvi – zacrtano u Duhovnim vježbama, Ignacije je poslije razradio u Konstitucijama. Za razliku od prijašnjih redova, isusovci nose jednostavno svećeničko odijelo (talar), nemaju zajedničkih molitava (oficij) i polažu posebni zavjet poslušnosti papi. Prvotnomu cilju – misionarskom i pastoralnomu radu u duhu katoličke obnove – ubrzo su dodali odgojni i školski rad. Vodili su mnogobrojne škole, osobito gimnazije i sveučilišta, osnivali knjižnice, bili su istaknuti misionari, savjetnici i ispovjednici vladara, propovjednici i znanstvenici. Zbog velika utjecaja u Crkvi i društvu, privrženosti Rimu i kontrole misijskih područja u Americi i Aziji, na pritisak europskih vladara ukinuo ih je 1773. papa Klement XIV. Tada je red imao više od 22 000 članova u 39 provincija, sa 679 kolegija, 176 sjemeništa i 273 misije. Ponovno ih je uspostavio 1814. papa Pio VII. S oko 22 500 članova (2002.) najbrojniji su katolički red.”

Slika 1. Filozofsko-teološki institute Družbe Isusove u Zagrebu (MJ)

Geslo Isusovaca je: “Sve na veću slavu Božju!”

“Ignacije je osnovao ”Rimski kolegij” koji je papa Pavao VI. 1566. uzdigao na razinu sveučilišta, koje od 1583. godine nosi ime “Gregorijansko sveučilište”. Za izobrazbu mladih isusovaca Ignacije osniva u Rimu “Collegium Germanicum” u koji je primao izabrane mladiće koji su se spremali za svećeništvo i rad u svojim biskupijama, a dolazili su iz zemalja u kojima je kršćanstvo bilo opterećeno različitim teškoćama. Zatim isusovci osnivaju učilište “Biblicum” za promicanje biblijskih znanosti i “Institutum Orientale” koji ima zadaću da zbliži istočnu i zapadnu Crkvu. Vode i papinsku zvjezdarnicu. Družba Isusova je odgovorna

za "Radio Vatikan" a danas oko tisuću isusovaca širom svijeta radi u sredstvima društvenog priopćavanja: radiju, TV, filmu i tisku."

Isusovci su svoje crkve i zgrade gradili uglavnom u baroknom stilu. Bili su istraživači i promicatelji umjetnosti (glazbene, kazališne, sakralne). Također su bili isповјednici na dvorovima, savjetnici, ali i mučenici.

"Danas red u 60 zemalja vodi preko 600 kolegija i 336 visokih škola i sveučilišta. Na njima se školuje oko jedan i pol milijuna mladih ljudi. Red je prisutan u 112 zemalja širom svijeta i isusovca ima preko 23.000. Budući da družba svoje djelovanje ne ograničava na određene djelatnosti, isusovci rade u različitim poslovima: u naviještanju i u katehezi, kao pisci i znanstvenici, u permanentnom obrazovanju i u savjetovaništima, u centrima za mlade i u domovima duhovnih vježbi, u isusovačkoj službi za izbjeglice u ekumenskom dijalogu kao i u onom s nekršćanskim religijama."

Isusovci u Hrvatskoj

Isusovac **Nikola Bobadilla** dolazi 1559. godine u Dubrovnik, ali isusovci nisu dugo ostali u Dubrovniku jer je novčana potpora bila slaba. Dolaze kao misionari u krajeve pod turskom okupacijom te pomažu narodu. Tijekom 17. stoljeća isusovci osnivaju škole (Dubrovnik 1604.), u Zagreb dolaze 1606., a 1607. osnivaju gimnaziju, u Rijeci otvaraju gimnaziju 1627., u Varaždinu otvaraju gimnaziju 1632., u Osijek dolaze 1687. te u Požegu (1698.), a u Splitu osnivaju misijsku postaju 1772. Prvi Hrvat isusovac je Toma Zdelarić. Stupio je u isusovce 1554.

"Isusovački red 22. studenoga 1627., na Svetu Ceciliju, osniva u Rijeci kolegij i gimnaziju u čijem je sastavu i knjižnica, koja je u Rijeci djelovala daljnjih stotinu četrdeset i šest godina. Zbirka knjiga riječkog isusovačkoga kolegija golemo je materijalno i kulturno bogatstvo, a ujedno svjedoči o povijesti Rijeke i njezina visokog obrazovanja. Svjetski kulturni značaj daje joj činjenica da sadrži četrnaest naslova inkunabula (tiskane knjige izdane od 1455. do 1500. godine) i stotinu četrdeset i pet naslova knjiga šesnaestog stoljeća, koje su po svjetskim standardima elitni dio kategorije »stara i rijetka knjiga« koja obuhvaća sve tiskane knjige izdane do početka 19. stoljeća."

"Dokument koji se čuva u Državnom arhivu u Rijeci, pod nazivom Inventario e Cattalogo della Bibliotecha e delli Libri delle Congregazioni, pruža nam iznimno važne podatke o fondu isusovačke knjižnice četiri godine poslije službenog ukinuća Družbe, neposredno nakon što će knjižnica prijeći u trajno vlasništvo riječke općine. Prema tom popisu isusovačka knjižnica u to doba posjeduje 2570 svezaka knjiga, odnosno 1644 naslova. Autori popisa su riječki patricij i općinski službenik Luigi Nicola de Orlando (1729. – 1808.) i riječki odvjetnik i patricij Anselmo Nepomuceno de Peri (?–1782.), koji su popisali knjige u jedanaest stručnih skupina..."

"Akademiju sa studijem filozofije i teologije, također javnoga značaja, otvorili su u Zagrebu (1662.), (a ona je poveljom cara Leopolda I. 1669. dobila sveučilišna prava i povlastice), u

Rijeci (1725./27.) i u Požegi (1760/62.). Kao župnici i propovjednici došli su u Osijek (1687.) i u Petrovaradin (1693.), gdje su na poticaj Marije Terezije 1765. otvorili gimnazije.

Vodili su Njemačko-ugarski zavod u Rimu (1552.) i Ilirski kolegij u Loretu (1580.) u kojima se školovao budući hrvatski kler, a u kolegiju u Trstu Riječanin Franjo Orlando od 1754. vodio je nautičku školu za pomorce iz austrijskoga primorja.”

Poseban je značaj isusovaca u razvoju hrvatske leksikografije.

“U skladu s njima svojstvenim načelom prilagodbe mjesnim potrebama i prilikama, isusovci su i u Hrvatskoj sastavili prve gramatike – štokavsku B. Kašić (1604.) i kajkavsku I. Szentmartony (1783.) – i pet najvažnijih rječnika toga razdoblja (B. Kašić, J. Mikalja, A. Della Bella, J. Habelić, F. Sušnik i A. Jambrešić). Jedni su (B. Kašić, J. Mikalja) pisali na štokavskome te su stvaranjem gramatičkih i pravopisnih pravila postali preteče hrvatskoga književnog jezika. Drugi su pisali poučno-vjerska djela na pojedinim narječjima i govorima: na kajkavskome (N. Krajačević, B. Milovec, J. Habelić), slavonskom ikavicom (A. Kanižlić, J. Milunović), riječkim (N. Hermon) i dubrovačkim govorom (B. Zuzorić, Đ. Bašić, I. M. Matijašević), dok je J. Mulih objavio mnogobrojne katekizme, molitvenike i pjesmarice na kajkavskome, štokavskome i čakavskome. Neki se od njih ubrajaju u vrhunske pjesnike (A. Kanižlić) i stiliste (J. Habelić, N. Krajačević) svojega doba. Od mnogih autora latinskih pjesničkih i prozних djela najznačajniji su pjesnici i prevoditelji R. Kunić i B. Zamanja te Baro Bošković, pjesnik i asketski pisac B. Rogaćić i dr.”

Vrhovni poglavar isusovačkog reda (1599.) Claudio Aquaviva na Rimskom kolegiju osniva katedru za ilirski jezik (Akademija ilirskog jezika). Budući da nije bilo školskih priručnika osim petojezičnog rječnika Fausta Vrančića (tiskan 1595.) student Bartol Kašić dobiva zadatak da sastavi gramatiku. Gramatika je tiskana 1604. godine pod nazivom *Institutionum linguae illyricae libri duo*, a narječna osnovica bila je štokavska. Osim gramatike bili su potrebni i višejezični rječnici pa isusovci izrađuju rječnike: Jakov Mikalja *Blago jezika slovinskoga* (1649.- 1651.) i Juraj Habelić *Dikcionar ili reči slovenske z vekšega vkup zebrane* (1670.).

Ardelio Della Bella (1655. – 1737.) hrvatski je jezikoslovac talijanskoga podrijetla. Bio je isusovački misionar u Dubrovniku i Dalmaciji, profesor i rektor u dubrovačkom Isusovačkom kolegiju. “Autor je trojezičnog rječnika (*Dizionario italiano, latino, illirico*, 1728.). Osim što sadrži ondašnji dubrovački leksik, frazeme i poslovice, prvi je hrvatski povijesni rječnik (oko 30 000 riječi) s mnogobrojnim citatima iz četrdesetak rukopisnih i tiskanih književnih djela štokavske i čakavske dijalektne osnove. Uz rječnik su tiskane i upute za čitanje i pisanje, rasprava o hrvatskom naglasku (*Avvertimenti per leggere con facilità le parole illiriche scritte con lettere italiane*) i hrvatska gramatika na talijanskom jeziku (*Istruzioni grammaticali della lingua illirica; samostalno Osnovna načela ilirske gramatike – Principi elementari della grammatica illirica*, 1837.), koja je stotinjak godina bila školski udžbenik.”

Ignac Szentmartony – pisac prve kajkavske gramatike, zapisao je:

»Mi smo prvi koji se usuđujemo da onaj jezik koji se upravo zove hrvatski svedemo u stalna pravila za upotrebu stranaca koji ga žele učiti, i razvijamo počela za potpunu slovniciu onoga govora koji je u običaju u zagrebačkoj, križevačkoj i varaždinskoj županiji i u pograničnim pokrajinama.«

*“Nakon ponovne uspostave reda, talijanski isusovci došli su najprije u Dubrovnik (1843.) i djelovali u župama u istočnoj Hercegovini (1845. –1855.), a 1852. započeli su pučke misije (ilirsko-dalmatinske misije). Vodili su gimnazije i sjemeništa u Dubrovniku (1854. – 1868.) i u Zadru (1865. –1893.), nekoliko župa (Veli Lošinj, Opuzen, Stravča), misijsku postaju u Splitu (1879.) i interni odgojni zavod u Kraljevici (1884. – 1908.). Austrijski isusovci vodili su sirotište u Požegi (1858. – 1872.), otvorili gimnaziju u Travniku (1882.), bogosloviju u Sarajevu (1893.) i rezidenciju u Zagrebu (1902.), ali su zbog učestalih protivljenja liberalnih i crkvenih krugova morali napustiti gimnazije u Dalmaciji i sirotište u Požegi. Tek u XX. st. prvi put su uspostavili samostalnu provinciju u Hrvata: 1909. Hrvatsku misiju, 1919. Jugoslavensku viceprovinciju i 1941. Hrvatsku provinciju. S glavnim sjedištima u Zagrebu, Sarajevu i Travniku razvili su bogatu odgojnu, vjersku i nakladničku djelatnost. Od današnje djelatnosti isusovaca najznačajniji je odgojni i znanstveni rad u kolegiju na Jordanovcu (Zagreb) s ustanovama: Filozofsko-teološki institut, Filozofski fakultet, Znanstvena knjižnica »Juraj Habdelić« te s časopisom *Obnovljeni život* i s više nizova izdanja iz teologije, filozofije, psihologije, povijesti i dr.”*

“Iz novijeg vremena poznat je pjesnik Milan Pavelić i, na otoku Daksi strijeljani, Petar Perica koji je spjevao pjesme “Do nebesa”, i “Zdravo Djevo”. Od misionara najpoznatiji hrvatski misionar je Ante Gabrić.

I u znanosti su isusovci ostavili značajan trag jer su mnogi hrvatski isusovci bili istaknuti znanstvenici. Najpoznatiji su: Ruđer Bošković, Stjepan Glavač, Markantun de Dominis, Ferdinand Konščak i dr. Tako je taj rad u kulturi i znanosti bio oblik apostolskoga djelovanja (Guillermou, 1992:178).

Izgradili su prve urbane barokne komplekse (Varaždin, Zagreb, Dubrovnik itd.), nadogradili i barokizirali starije gotičke građevine (Zagreb, Požega, Kutjevo).

5. Pavlini u Hrvatskoj

Pavlini (lat. *Ordo fratrum S. Pauli primi eremitaе: Red braće sv. Pavla prvoga pustinjaka*, akr. OSPPE), **katolički monaški red**. Red nosi ime po sv. Pavlu Tebanskom (III./IV. st.) kojega tradicija smatra prvim pustinjakom i začetnikom kršćanskoga anahoretizma. U vrijeme progona cara Decija odlazi u pustinju, gdje do kraja života živi isposnički, u samoći i kontemplaciji.

Za osnutak pavlinskoga Reda vrlo je zaslužan pečujski **biskup Bartolomej** koji je 1215. u podnožju gore Mečeka u Mađarskoj dao sagraditi crkvu sv. Jakova Apostola i uz nju samostan. On je napisao i prve upute za zajednički život pustinjaka.

Red je ustrojio ostrogonski **kanonik Euzebije** koji je okupio raspršene pustinjake i zatražio potvrdu iz Rima. **Papa Urban IV. (1261.– 64.) potvrdio je red, Kardinal Gentilis de Monte Florido, legat pape Klementa V., dekretom *Qui saecularia* 13. prosinca 1308. dao je pustinjacima – pavlinima pravilo sv. Augustina. Ovaj se ndnevak smatra službenim početkom Reda pavlina.**

Geslo pavlinskog Reda: *Sam sa samim Bogom!*

Generalna Uprava pavlina nalazi se u poljskom nacionalnom svetištu Crne Gospe u Čenstohovi (Częstochowa).

Karizma Reda

- * Njegovanje kontemplacije Boga u samoći kao i ljubav prema liturgijskoj molitvi;
- * Marljiv i siromašan život te prakticiranje pokore;
- * Posebno štovanje Bl. Djevice Marije;
- * Vođena Duhom Svetim i osjetljiva na znakove vremena apostolska revnost u službi Crkve i bližnjih; ta se revnost posebno izražava u propovijedanju Božje Riječi, svjedočanstvu života, podjeli sv. sakramenata, napose ispovijedi.

Pavlini su također na poseban način stali u obranu nerođenih započinjući molitvenu akciju Duhovnoga posvojenja nerođene djece.

Pavlini u Hrvatskoj 1244. –1786.

1244. pavlini dolaze u Hrvatsku Dubicu. Izgrađuju pedesetak samostana i redovničkih kuća, (do carskog ukinuća 1786.), podijeljenih u dvije hrvatske provincije: hrvatsku i istarsko-

vinodolsku. Pavlini su se brzo proširili Hrvatskom zbog uzorna redovničkoga života, domoljublja i naobrazbe.

Najpoznatiji samostani bili su u Lepoglavi, Remetama kraj Zagreba, Crikvenici, Senju, Križevcima, Kamenskom kraj Karlovca, Sveticama kod Ozlja te Sv. Petru u Šumi u Istri.

Slika 1. Crkva u Remetama

Samostan u Remetama (1272.) prvo je i najstarije pavlinsko Marijansko svetište. Grof Herman Celjski podiže samostan u Lepoglavi 1400., a Katarina Frankopan utemeljuje samostan u Kamenskom kod Karlovca 1404. godine.

Tijekom više od pet stoljeća svoga života i djelovanja u Hrvatskoj, gotovo da i nema područja ljudskoga života u kojemu pavlini nisu ostavili dubok i neizbrisiv trag. Mada su svi pavlinski redovnici živjeli skromnim i strogim životom, bogatstvo duha očituje se u predivnim samostanima i crkvama koje i danas svjedoče o njihovoj ljubavi prema Bogu i vlastitome narodu.

Od 1700. u Lepoglavi je i Generalna uprava reda. Nakon premještanja sjedišta pavlinskoga reda u Lepoglavu, nekoliko je Hrvata obavljalo dužnost generala reda: Stjepan Trnavljanin, Šimun Bratulić, Martin Borković (3 puta), Pavao Ivanović (2 puta), Augustin Benković, Ludovik Barilović (2 puta), Gašpar Malečić, Ivan Krištolovec, Andrija Mužar i drugi.

Pavlini su dali nekoliko zagrebačkih biskupa (Vuk Gyula, Šimun Bratulić, Martin Borković i Emerik Esterházy), od kojih je poslije Bratulić imenovan kaločkim, a Esterházy ostrogonskim nadbiskupom. Augustin Benković bio je velikovaradinski biskup, a Juraj Utješonović ostrogonski nadbiskup, kardinal, gubernator i državnik u Erdelju.

Slika 2. Oltar u crkvi u Lepoglavi

Imali su dobro opremljene ljekarne i poznate ljekarnike kao što su Ivan Ekkert u Sveticama, Leopold Wuezberger u Lepoglavi, Pantaleon Blasche u Olimju, kirurge (ranarnike) Simuna Fortnera u Lepoglavi, Varaždinca Ferdinanda u Olimju, Marina Ivančića u Remetama. Ne može se govoriti o baroku u Hrvatskoj, a da se ne spomene pavlina i slikara Ivana Rangera i pavlinsku školu.

Doprinos razvoju našega jezika dao je pavlin Ivan Belostenec svojim rječnikom *Gazophilacium*. Dali su značajna imena u hrvatskoj književnosti i kulturi kao što su leksikograf i pisac Ivan Belostenec, kajkavski pisci Tituš Brezovački, Ivan Krištolovec, Hilarion Gašparoti, Mijo Kristofić, Tomo Stoos, povjesničari i teološki pisci Josip Bedeković Komorski, Andrija Eggerer, Nikola Benger, Gašpar Malečić, Krizostom Križ i drugi.

Vrhunski skladatelj među pavlinima bio je Amando Ivančić. Pavlini su utemeljili i prvu javnu gimnaziju u kontinentalnoj Hrvatskoj, u Lepoglavi (1503.). Premda pustinjački red, darovima plemstva dobili su velike posjede pa su postali snažan i bogat red koji je proširio svoju djelatnost na gospodarsko, vjersko-propovjedničko i kulturno područje. Nenadomjestiv je doprinos pavlina razvoju školstva, književnosti, kiparstva, stolarstva, medicine, poljoprivrede...

Osnovali su prvu hrvatsku gimnaziju u Lepoglavi 1503., prethodnicu javnih gimnazija, jer su u njoj, premda je bila unutarnjeg tipa, tj. za potrebe pavlinskoga podmlatka, studirali i svjetovni mladići. Prestala je raditi 1526., a ponovno je bila otvorena 1582. Zatvorena je 1637. budući je počela djelovati Isusovačka gimnazija u Varaždinu. Javne gimnazije po uzoru na isusovačke i njihov školski sustav, pavlini su potom otvorili u Križevcima i Senju. Od 1670. djelovala je u Križevcima niža gimnazija s četiri razreda u kojoj su se školovala i »vlaška djeca« toga dijela vojne krajine. U Senju je djelovala potpuna gimnazija od 1725. i nju su pohađali uz svjetovnu mladež i senjski sjemeništarci do 1741., kada je biskup otvorio posebnu sjemenišnu školu. Senjsku su gimnaziju nakon ukinuća pavlina vodili naizmjenice biskupijski kler i franjevci. Pavlini su preuzeli 1776. i dvije isusovačke gimnazije (nakon ukinuća isusovačkoga reda), u Varaždinu i Požegi, i vodili su ih do 1786. U Lepoglavi su imali studij filozofije (od 1656.) i teologije (od 1683.) sve do 1783., koji je od pape dobio povlasticu i prava podjeljivanja akademskih stupnjeva. Priličan broj prigodnih filozofsko-teoloških izdanja objavljenih za javne ispite i promocije svjedoči o plodnoj djelatnosti toga studija; lepoglavski profesori bili su gotovo isključivo Hrvati. U XVIII. st. nekoliko su godina držali i studij filozofije i teologije još u samostanima u Čakovcu, Remetama i Olimju.

Unaprijedili su poljodjelstvo, osobito vinogradarstvo i voćarstvo te unijeli u naše krajeve nove i nepoznate kulture. U Lepoglavi su 1742. otvorili tvornicu svijeća, a u Očuri (lepoglavskom posjedu) tvornicu papira. U samostanima su ustanovili bogate knjižnice, bavili su se glazbom (pavlinska pjesmarica) te različitim obrtima, a posebno je poznata bila lepoglavska umjetnička radionica u kojoj su djelovali glasoviti barokni slikari I. K. Ranger, Luka Markgraf, Franjo Bobić, Andrija Remetski, kipari i rezbari P. Riedl, Filip Vidrić, ljevači zvona Laktancije i Santini, urari Antun Kerker i Josip Friedl.

Car Josip II. ukida red pavlina 1786. Tom odlukom ugašeni su svi pavlinski samostani u Hrvatskoj i Ugarskoj. Taj događaj opisuje stihom August Šenoa u Fratarskoj oporuci.

Na inicijativu pokojnoga kardinala Franje Kuharića krenula je obnova hrvatskih pavlina 1972. Iz Poljske (Częstochowa), gdje su se pavlini jedino sačuvali, došli su ponovno u Hrvatsku 1972. i preuzeli samostan Kamensko kraj Karlovca. Samostan je opustošen i razoren 1991. za srpske agresije zbog čega su pavlini otišli u Sveti Petar u Šumi. Od 1995. u karlovačkom kraju pavlini obnavljaju i vode samostane Kamensko i Svetice.

Danas pavlini djeluju u tri hrvatska samostana te tvore Hrvatsku *Quasi-provinciju* (Kamensko-Karlovac, Sv. Petar u Šumi i Svetice kraj Ozlja).

Izvori: Tomislav Bogdanović, Josip Bratulić, Ante Sekulić, Zborniku radova i katalog izložbe Kultura pavlina u Hrvatskoj: 1244. –1786., Wikipedija

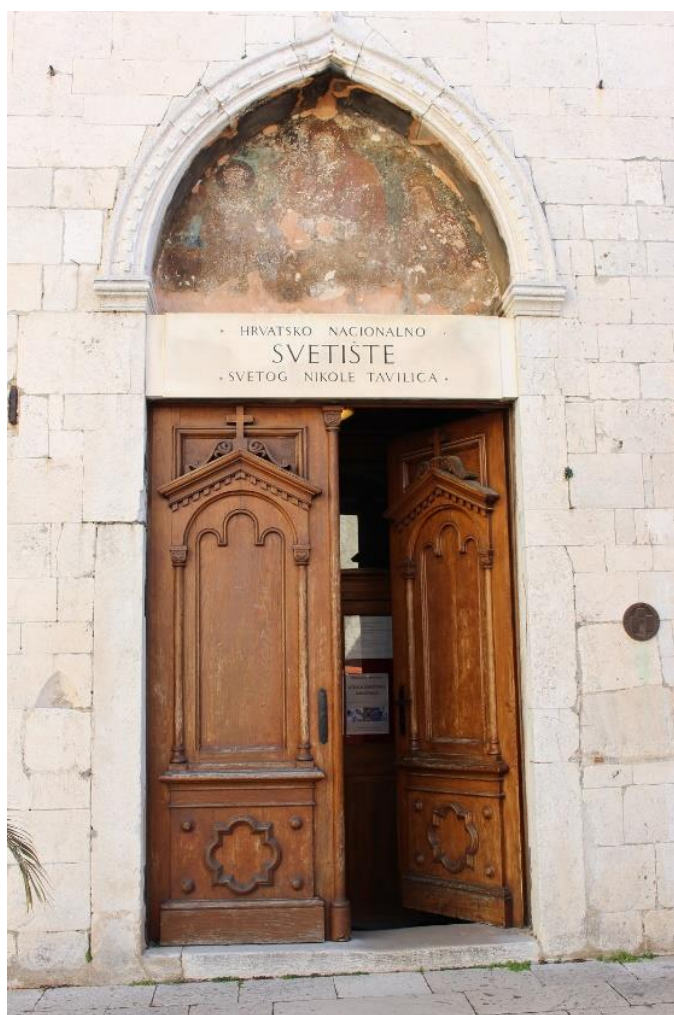
6. Hrvatski sveci

Marko Križevčanin

Sveti Marko Križevčanin (1589. – 1619.), svećenik, košički mučenik, profesor teologije, kanonik i misionar. Beatificiran 15. siječnja 1905. Punim imenom zvao se Marko Stjepan Krizin. Studirao je najprije u isusovačkom kolegiju u Grazu, zatim u rimskom kolegiju *Germanicum et Hungaricum*. Bio je svećenik u svojoj župi u domovini, zatim u Ugarskoj (ravnatelj sjemeništa u Trnavi i ostrogonski kanonik, upravitelj benediktinske opatije *Széplak*).

Službovao je u Košicama, utvrdi ugarskoga kelvinizma, gdje je uhićen, mučen i zvjerski ubijen jer se nije htio odreći svoje vjere. Ubijena su i dva isusovca Stjepan Pongrácz i Melkior Grodziecki (košički mučenici).

Posvećena mu je kapela sv. Marka Križevčanina u rodnome gradu, po njemu se zove i rimokatolička župa u Križevcima te župna crkva sv. Marka Križevčanina u Zagrebu. Zaštitnik je Koprivničko-križevačke županije i Bjelovarsko-križevačke biskupije. Spomendan sv. Marka Križevčanina je 7. rujna; svečano se obilježava u Križevcima.

Slika 1. Svetište svetog Nikole Tavelića u Šibeniku

Prigodom proglašenja blaženim Marka Križevčanina, 15. siječnja 1905., Hrvati su organizirali veliko hodočašće u Rim.

Sveti Marko Križevčanin je treći kanonizirani hrvatski svetac, iza svetoga Nikole Tavelića i svetoga Leopolda Mandića. Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je svetim 2. srpnja 1995.

Leopold Mandić

Leopold Bogdan Mandić (1866. – 1942.) svećenik, kapucin, poznati ispovjednik, promicatelj jedinstva kršćana. Beatificiran je 2. svibnja 1976., kanoniziran 16. listopada 1983., a spomen dan je 12. svibnja.

Školovao se u Udinama i Veneciji. Nakon što je bio zaređen za svećenika službovao je (kratko vrijeme) u Zadru, Kopru i Rijeci, a nakon toga u Padovi od 1906. pa do svoje smrti. Tijekom Prvoga svjetskoga rata proveo je kraće vrijeme u internaciji u južnoj Italiji (1917.) jer se nije htio odreći hrvatstva – nije htio primiti talijansko državljanstvo. U Padovi je bio odgojitelj studenata filozofije te predavač patristike. Više je godina iz Padove putovao u Veneciju gdje je mlade kapucine učio hrvatskom jeziku koji će im trebati u pastoralnom radu među hrvatskim vjernicima.

Zadnjih je četrdeset godina života proveo u Kapucinskom samostanu u Padovi ispovijedajući vjernike satima. Bio je omiljen u narodu. Iz rodnoga Herceg Novoga ponio je podjelu kršćana na rimokatolike i pravoslavce. Ta rana ga je pekla i žrtvovao se kako bi se ta rana zaliječila. Uz ljubav prema svojoj domovini Hrvatskoj gajio je i ljubav prema svim slavenskim narodima te prema svojoj novoj domovini Italiji i njezinu narodu. Radio je na građenju mostova među ljudima i narodima i bio je svojevrsni preteča ideje ujedinjene Europe. Leopold Mandić se cijeli život zalagao za ekumenizam, svjedočio je Božje milosrđe i ljubav.

Njegov grob nalazio se prvotno na gradskom groblju, gdje je postao stjecište njegovih brojnih štovatelja. Njegovi posmrtni ostaci kasnije su preneseni u grobnu kapelicu u crkvi sv. Antuna Padovanskog u Padovi. Blaženim ga je proglasio papa Pavao VI. 2. svibnja 1976., a svetim ga je proglasio papa Ivan Pavao II. 16. listopada 1983. Spomendan Svetog Leopolda slavi se 12. svibnja.

Neraspadnuto tijelo sv. Leopolda Bogdana Mandića, Hrvata iz Herceg-Novoga, čuva se u Padovi. U Godini milosrđa tijelo je preneseno najprije u Rim (u staklenom lijesu), a zatim u travnju 2016. i u Zagrebu. Sveti Leopold Bogdan Mandić bio je zaštitnik Godine milosrđa 2016.

Nikola Tavelić

Nikola Tavelić (1340. – 1391.), franjevac, mučenik, prvi hrvatski svetac. Beatificiran je 1889., kanoniziran je 21. lipnja 1970., a spomendan je 14. studenoga. Hrvatsko nacionalno svetište Sv. Nikole Tavelića je u Šibeniku.

Oko 1365. godine zaređen je za svećenika i kao misionar pošao je u Bosnu oko 1372. godine, gdje je djelovao među bogumilima. Nakon 12 godina misijskoga djelovanja u Bosni, 1384. godine pošao je u Palestinu zajedno s fra Deodatom, fra Petrom iz Narbonne (Francuska) i fra Stjepanom iz Cunea (Italija).

Došavši u Jeruzalem, Nikola se nije zadovoljio ispovijedanjem hodočasnika i malobrojnijih vjernika koji su boravili u Jeruzalemu. On je htio privući Kristu i one koji ga ne poznaju. Zbog toga je pošao u Bosnu, a iz Bosne u Palestinu. Poslije duljih razmišljanja i rasprava s braćom o propovijedanju Saracenima, o opasnosti takva pothvata, o opravdanosti izlaganja svog života mučeništvu držeći na umu onu Pavlovu: "*Ja o meni ako ne propovijedam*", Nikola je zaključio da je za njega "*život Krist, a smrt dobitak*".

Jednom prigodom je tako pošao s družinom do islamskoga vjerskoga službenika u Omarovoj džamiji u Jeruzalemu, s namjerom da ga uvjeri u ispravnost kršćanske vjere. Kadiju je to razbjesnilo, na što im je zaprijetio smrću, no budući da ni ta prijetnja smrću ih nije odvrtila od vjere, kadija je prijetnju ostvario osudivši ih na smrt. Okolni muslimani su tada napali Nikolu Tavelića i drugove. Zlostavljali su ih tri dana, a onda je kadijinu presudu potvrdio i građanski sud, nakon čega je okolna svjetina mačevima sasjekla Tavelića i drugove i bacila ih na lomaču.

Sva četvorica su podnijela mučeničku smrt u Jeruzalemu pred Vratima Jafe. Izvršenju smrtne kazne bio je nazočan i fra Gerard Chelvet, gvardijan samostana sv. Spasa na Sionu. On je s fra Martinom Šibenčaninom opisao njihovu mučeničku smrt i izvješća poslao u Vatikan, Leipzig, Šibenik i drugdje.

Godine 1937., hrvatski katolici podigli su mu oltar u Jeruzalemu unutar češke kapelice na obronku Maslinske gore. Danas tu kapelicu više nije moguće posjetiti jer se nalazi unutar diplomatskoga sjedišta delegata Svete stolice za Jeruzalem. Njegov blagdan slavi se 14. studenoga.

Šibenski biskup Antun Josip Fosco, postavši biskupom, pokrenuo je god. 1880. postupak da bi Sveta Stolica dopustila štovati Nikolu Tavelića kao blaženika. Ona je to učinila posebnim dekretom god. 1889. za Šibensku biskupiju, a g. 1898. za cijeli franjevački red. Dvije godine kasnije štovanje je odobreno i za Svetu Zemlju. Svecem je proglašen 1970. godine.

Ivan Trogirski

Ivan Trogirski (1031. – 1111.) bio je redovnik pustinjač, benediktinac kamaldoljanin, u samostanu svetog Petra u Osoru, na otoku Cresu, trogirski biskup i kršćanski svetac. Podrijetlom je iz rimske plemićke obitelji Orsini. Benediktinac u opatiji sv. Petra u Osoru. Kanoniziran je prije kongregacije. Spomen dan je 14. studenoga. Ivana je za trogirskoga biskupa posvetio splitski nadbiskup Lovro, također negdašnji redovnik u osorskom benediktinskom samostanu svetog Petra.

Bio je benediktinac na Cresu, u samostanu sv. Petra u Osoru. Trogirani su ostali bez biskupa pa su zamolili da se Ivan imenuje za biskupa. Njihova molba je uslišena. Posvjećenje za biskupa učinio je splitski nadbiskup Lovro 1062. godine.

Sudjelovao je na crkvenim saborima u Splitu (1075., 1089./90.) i Zadru (1095.). Zbog pokorničkoga života te čuda koja mu se pripisuju, došao je na glas svetosti pa je kanoniziran. Na temelju njegova štovanja, nastala je bogata književna i umjetnička baština. Prva latinska verzija djela *Život bl. Ivana ispovjednika biskupa trogirskog i njegova čudesa (Vita b. Iohannis confessoris episcopi Traguriensis et eius miracula)* iz 1105. djelo je anonimnoga autora.

Ivan je razvio živu pastoralnu djelatnost. Zastupao je hrvatsku orijentaciju dalmatinskih gradova. Iz toga razloga Ivan Trogiranin i nadbiskup Lovro javljaju se na ispravama hrvatskih kraljeva Krešimira, Zvonimira i Stjepana II. Zaslugom Ivana Trogirskog hrvatsko-ugarski kralj Koloman nije razorio Trogir 1105. jer ga je Ivan uspio odvratiti od toga.

Službu trogirskoga biskupa obavljao je prema nekim izvorima više od 40 godina, od 1064. do 1111. (?). U Trogiru je osnovao samostan benediktinki. Preminuo je u Trogiru, a grob se nalazi u trogirskoj katedrali (Kapela Svetog Ivana Trogiranina u kojoj se nalazi sarkofag). Autori kapele su: Andrija Aleši, Nikola Firentinac i Majstor Radovan. Blagdan sv. Ivana Trogirskoga, zaštitnika grada Trogira, svečano se slavi 14. studenoga. Pripisivala su mu se mnoga čudesa pa ga je narod u Trogiru i okolici izuzetno štovao, a to se štovanje zadržalo do današnjega dana.

Izvori: Jadranka Neralić, hbk.hr, Wikipedija, enciklopedija.hr, laudato.hr

7. Hrvatske blaženice

Hrvatske blaženice su: Marija Petković, Ozana Kotorska te Drinske mučenice: s. Marija Jula Ivanišević, s. Marija Bernadeta Banje, s. Marija Krizin Bojanc, s. Marija Antonija i s. Marija Berchman.

Blažena Marija od Propetog Isusa Petković

Marija Petković (Blato, Korčula, 1892. - Rim, 1966.), časna sestra poznata je i pod redovničkim imenom, sestra Marija od Propetog Isusa. Proglašena je blaženom 2003. godine.

Na poticaj dubrovačkoga biskupa dr. Josipa Marčelića 4. listopada 1920., na blagdan sv. Franje, utemeljila je redovničku zajednicu Kćeri Milosrđa sv. Franje (jedina redovnička zajednica osnovana u Hrvatskoj). Prvi samostan osnovan je u Blatu na Korčuli, a drugi u Subotici.

Godine 1923. dovela je svoje sestre u Suboticu i skrbila o djeci u sirotištu **“Kolijevka”**.

Prva skupina redovnica otišla je u Argentinu 1936. Marija im se pridružila 1940. U Argentini je provela 12 godina jer se zbog rata nije mogla vratiti. U Južnoj Americi osnovala je brojne redovničke zajednice i samostane. U prosincu 1956. zajednica je dobila papinsko priznanje i odobrenje konstitucija.

Godine 1952. vratila se u Europu i prenosi u Rim vrhovnu upravu reda i generalnu kuću. Umrla je u Rimu 1966. Pokopana je na rimskom groblju Campo Verano. Zemni ostaci su 21. studenoga 1998. preneseni iz Rima u Blato na Korčuli.

Dana 26. kolovoza 1988. na njezin se zagovor dogodilo čudo. Riječ je o spašavanju 22 mornara iz Peruanske ratne podmornice „**Pacoca**“, koja se sudarila s japanskim brodom. Posada je bila u životnoj opasnosti. Zapovjednik podmornice Roger Cotrina Alvarado zavapio je službenici Božjoj Mariji Petković, o kojoj je slušao dok je bio na liječenju, za pomoć. Svjedočanstva govore o nadnaravnoj sili koja ih je spasila i uvjerenju mornara da ih je spasila Božja službenica Marija Petković.

Papa Ivan Pavao II. proglasio ju je blaženom 6. lipnja 2003. u Dubrovniku, prilikom trećeg posjeta Hrvatskoj. U Blatu na Korčuli, rodnom mjestu naše blaženice, nalazi se i njezino svetište u kojem od 1998. godine počivaju i njezini zemni ostaci.

Spomendan je 9. srpnja (na dan smrti).

Slika 1. Svetište Marije od Propetog Isusa u Blatu na Korčuli

Blažena Ozana Kotorska

Blažena Ozana Kotorska (Katarina Kosić) (1493. – 1565.) postala je dominikanska trećoredica, položila je redovničke zavjete i nazvala se Ozanom u čast bl. Ozane iz Mantove. Posvetila se promatranju Muke Kristove, molitvi, pokori i dobrim djelima tijekom 50 godina. Nakon što je potres srušio njezino siromašno prebivalište, preselila se uz crkvu sv. Pavla i započela strogi pokornički život („*zazidana djevica*“). U maloj sobici provela je 44 godine u molitvi i pokori te doživjela mistično sjedinjenje s Kristom. Bila je vješta vezilja, njezini izvezeni korporali se i danas čuvaju u kotorskoj katedrali. Sve prihode od svoga rada dijelila je siromašnima. Bila je štovana za života pa su plemići, gradski oci i pučani dolazili kod nje po savjet. Zvali su je „*djevicom miriteljicom*” i „*anđelom mira*” jer se zalagala za mir u gradu i to među posvađanim velikaškim obiteljima, pučanima i vlastelom kao i među pojedinim građanima. Kotorani su je nazivali i „*trubljom Duha Svetoga*” i „*učiteljicom mistike*”.

Potjecala je iz kršćanske, pravoslavne obitelji i zagovarala je sjedinjenje kršćana. Zbog svojih djela, mnogi je smatraju apostolom kršćanskog jedinstva i zaštitnicom ekumenskoga pokreta.

Umrla je na glasu svetosti 27. travnja 1565., u 72. godini života.

Neraspadnuto tijelo nalazilo se u crkvi Sv. Pavla do 1807. iz koje je prebačeno u crkvu sv. Marije. Štovana je kao svetica, a papa Pio XI. ju je u Rimu 21. prosinca 1927. godine proglasio štovanom.

Uz sv. Tripuna, Ozana Kotorska je zaštitnica Kotora jer je u najgorim trenucima potresa i kuge spašavala svoj grad. Također se spominje njeno držanje za vrijeme turskog napada na Kotor. Hrabrila je sugrađane i govorila da grad neće pasti u turske ruke.

U dokumentu proglašenja blaženom piše da je njezino štovanje odobreno gledajući „na naše vrijeme, u kojem se toliko želi sjedinjenje istočnih kršćana s rimskom Crkvom”.

Blažene Drinske mučenice

Pet sestara **Kćeri Božje ljubavi** koje su ubijene iz mržnje prema vjeri nazvane su Drinske mučenice.

Časne sestre, Kćeri Božje ljubavi, došle su u Sarajevo 1882. na poziv nadbiskupa Josipa Stadlera. Godine 1911. sestre Kćeri Božje ljubavi kupile su kuću i okolnu crnogoričnu šumu na Palama, nedaleko od Sarajeva, s namjerom da ondje urede lječilište za bolesne sestre. Kuću su nazvale *Marijin dom* te uz njega sagradile kapelicu Majke Divne. Već 1912. i ondje su otvorile školu koju su, uz katoličku djecu, pohađala i pravoslavna i muslimanska djeca. Škola je djelovala do školske godine 1918./19. Nakon što je škola odlukom državnih vlasti ukinuta, sestre su nastavile s brigom oko bolesnih sestara, a u Srpskoj narodnoj školi na Palama preuzele vjeronauk za katoličku djecu. Bile su otvorene i za brojne potrebneke svih životnih dobi iz okolnih sela te za izletnike. Uzdržavale su se radom svojih ruku.

Početak Drugog svjetskog rata, godine 1941., u Marijinu domu na Palama živjele su sestre Marija Jula (Kata) Ivanišević (Hrvatica, 48. g.), predstojnica samostana, s. Marija Bernadeta (Terezija) Banja (Mađarica iz Hrvatske 29. g.), s. Marija Krizina (Josefa) Bojanc (Slovenka 56. g.), s. Marija Antonija (Jožefa) Fabjan (Slovenka 34. g.) i s. Marija Berchmana Johanna (Karoline Anna) Leidenix (Austrijanka, 76. g.) poznate kao Drinske mučenice. Četnici su ih odveli iz samostana i ubili, "iz mržnje prema vjeri", između 15. i 23. prosinca 1941. u Goradžu, u Bosni i Hercegovini.

Časne sestre su svima činile dobro, a ponajviše susjedima i mještanima pravoslavicima, ali predvečer 11. prosinca 1941. četnici su opkolili samostan i svih pet sestara nasilno odveli u pravcu Goražda. Opljačkali su i zapalili samostan Marijin dom.

Sestre su odveli u Goražde, smjestili ih u vojarnu te 15. prosinca 1941. nasrnuli na njih i tražili da se odreknu svog načina života. U obrani svoga ljudskog dostojanstva i zavjetovane čistoće, 4 sestre su skočile kroz prozor, nakon čega su noževima usmrćene i bačene u Drinu. Sestra Marija Berchmana (76. godina) ubijena je kod pračanskog mosta 23. prosinca 1941.

Drinske mučenice simboli su svih nevinih žrtava rata koji gazi sve vrijednosti i ponižava svaku svetinju. Papa Benedikt XVI. potpisao je 14. siječnja 2011. dekret o mučeništvu Drinskih mučenica, a 1. svibnja 2011. dekret o njihovoj beatifikaciji. Svečana beatifikacija Drinskih mučenica održana je 24. rujna 2011. u Sarajevu.

Crkva se 15. prosinca sjeća hrabre i nesebične žrtve časnih sestara koje su u ljubavi za Krista, kojemu su posvetile svoje djevičanstvo, bile spremnije umrijeti nego pogaziti svetinje za koje su živjele.

Izvori: mr. sc. Snježana Majdandžić-Gladić, Ksenija Režić, Josip Antolović SJ, s. M. Ozana Krajačić, FDC, vicepostulatorica kauze Drinskih mučenica, Zlata Gilja, Bitno.net

8. Hrvatski blaženici

Hrvatski blaženici su: Miroslav Bulešić, Gracija Kotorski, Ivan Merz, Jakov Zadranin, Julijan iz Bala, Augustin Kažotić, Alojzije Stepinac

Blaženi Miroslav Bulešić

Miroslav Bulešić (1920. – 1947.), župnik u Baderni i Kanfanaru, poglavar u sjemeništu i tajnik svećeničkog zbora u Pazinu.

Studirao je na Papinskom sveučilištu Gregorijani filozofiju i teologiju. Zaređen za svećenika 11. travnja 1943. godine u župnoj crkvi u Svetvinčentu. Na jesen 1943. godine Bulešić je imenovan župnikom u Baderni.

Za vrijeme rata izjavio je: *„Ja sam katolički svećenik i podijelit ću svete sakramente svima koji ih zatraže: i Hrvatima i Nijemcima i Talijanima.“* Zbog takvog odvažnog, dosljednog i načelnog djelovanja Bulešiću stižu prijetnje s raznih strana te je on u osobnom dnevniku u proljeće 1944. zapisao, obraćajući se Bogu: *„Ako me hoćeš k Sebi, evo me pripravna. Moj život Ti sasvim darujem za svoje stado. Uz Tvoju milost, i ako me Ti učiniš dostojnim, ne bojim se mučeništva, već ga žudim. Neka bude Tvoja volja.“* Zatim, kao da naslućuje da bi se i sama njegova žrtva mogla iskrivljeno tumačiti, on sam pojašnjava za što je spreman položiti život: *„Želim umrijeti samo za slavu Božju i spasenje duše svoje i duše svojih vjernika.“* Protivnicima pak i progoniteljima poručuje: *„Moja osveta je – oprost.“* Nakon učestalih optužbi i kleveta, Bulešić na Božić 1944. godine u propovijedi sasvim otvoreno govori vjernicima svoje župe: *„Ničega se ne bojim, jer znam da činim u svemu svoju dužnost, i miran sam pred Bogom i pred ljudima. Puštam vama da sudite i da prosudite moje djelovanje. Ja, znajte, da ću se uvijek držati vjere, držati svojeg poštenja, koje neću prodati za ikakvu zemaljsku cijenu; bez straha ću svakome kazati ono što je pošteno i ono što nije pošteno. Prema tim ću načelima uvijek živjeti. A to su načela Kristova.“*

Kraj rata dočekao je Bulešić u Baderni, ali već u jesen 1945. imenovan je župnikom u Kanfanaru.

Bulešića je narod podržavao i pratio pa je to komunističkoj vlasti jako smetalo. Poručili su mu, preko rodbine, da otiđe u Italiju. Otvoreno su mu prijetili da će ga ubiti. Ubili su ga nožem 12. studenoga 1947.

Tadašnje vlasti nisu dopustile da se ovaj odvažni svjedok vjere pokopa u rodnoj župi u Svetvinčentu, nego su odredili da bude pokopan u Lanišću. Tek je 1958. omogućeno da se njegovi tjelesni ostaci prenesu u rodnu župu, gdje su pokopani kraj glavnog ulaza u crkvu mučenika sv. Vincencija, na groblju; odatle su godine 2003. preneseni u župnu crkvu gdje se i danas štuje.

Proglašen je blaženim u Porečkoj i Pulskoj biskupiji u subotu, 28. rujna 2013. godine.

www.bulesic.hr

Blaženi Gracija iz Mua

Blaženi Gracija Kotorski (1438. – 1508.) ribar, težak, pomorac, redovnik augustinac i katolički blaženik. Rođen kao Pavao Krilović u malome selu Muo, u Boki Kotorskoj. Kada je postao redovnik uzeo je ime *Gracije (Milost)*. Blaženi Gracija nikada nije postao svećenik, nego je kao brat redovnik vršio službu ministranta i sakristana u samostanskoj crkvi.

Kao redovnik istakao se svetim životom provodeći dane u postu i molitvi. Imao je iskrenu pobožnost prema Djevici Mariji. Posebno su mu bili na srcu siromasi i prosjaci koji su dolazili na samostanska vrata. Svakom je pružio „koricu kruha“ i riječ utjehe, koja im je često više značila nego materijalni dar. Naročito je pomogao gubavce. Njegova samostanska soba bila je najmanja u samostanu tako da nije mogao uspravno stajati u njoj. Sav namještaj bio je: Raspelo, slika Majke Božje i drvena Krunica iznad ubogog ležaja od dasaka, gdje je mjesto jastuka služio kamen za uzglavlje. Hodao je bosonog i gologlav i ljeti i zimi. Nikad se nije približavao peći da se ogrije. Kao redovnik nije jeo meso niti pio vino.

Još za života, a naročito poslije smrti, pripisivala su se Graciji brojna čudesna ozdravljenja i djela. Preminuo je 9. studenoga 1508. Nakon smrti tijelo mu je bilo najprije pokopano u zajednički grob, ali vrlo brzo je preneseno u crkvu te položeno u novi mramorni sarkofag i bilo izloženo štovanju vjernika. Mnogi su tvrdili da su dobili brojne milosti po njegovu zagovoru. Danju se oko sarkofaga širi ugodan miris, a noću svjetlo. Kad su nakon deset godina odlučili sarkofag otvoriti, našli su neraspadnuto tijelo bl. Gracije od kojega se širio ugodan miris. Narod je i dalje dolazio s molitvama, uljem za svjetlo i cvijećem zahvalno štujući sveca. Čuda su se i dalje događala, a kult bl. Gracije raširio se po svijetu. Tristo godina tijelo je čuvano i štovano u samostanskoj crkvi sv. Kristofora od Mira sve dok otočić nije postao plijenom Napoleonove vojske. Redovnici su, napuštajući otok godine 1806., tijelo bl. Gracija kao osobito vrijednu i svetu relikviju ponijeli sa sobom u grad Veneciju. U vihoru ratnih stradanja odlučili su tijelo bl. Gracije pokloniti njegovoj rodnoj župi Muo u Boki Kotorskoj na daljnje čuvanje.

Tijelo mu je preneseno u rodni Muo i 10. siječnja 1810. pokopano u crkvi sv. Kuzme i Damjana. Papa Leon XIII. proglasio ga je blaženim 6. lipnja 1889. Sin Zaljeva hrvatskih svetaca zaštitnik je pomiritelja, ribara, radnika, neženja, vrtlara, pokornika i pomoraca.

Spomendan je 8. studenoga.

Izvori: sveci.net/Laudato/, zupajastrebarsko.hr, Don Pavao Medač

Blaženi Ivan Merz

Ivan Merz (1896. – 1928.), „*Istaknuti laik u svjedočenju evanđelja*“; tim je riječima papa Ivan Pavao II. opisao Ivana Merza. Ubraja se među najveće promicatelje liturgijske obnove i euharistijskog života u hrvatskom narodu. Njegov svetački primjer i žrtva života donijeli su obilne plodove jer su mnogi mladi nastavili ostvarivati njegovu duhovnu baštinu. Tijekom života Ivan Merz se služio s deset jezika i osposobio za četiri zvanja: profesor, književnik, časnik, a posjedovao je znanje i vrline koje se traže za svećenika. Beatificiran je 23. lipnja 2003. Spomendan je 10. svibnja.

Odrastao je u liberalnoj sredini. Za njegovu vjersku orijentaciju, koja se počela nazirati već pred kraj gimnazijskih dana, zaslužan je profesor dr. Ljubomir Maraković.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata bio je na talijanskom bojištu. Boravak na ratištu, gdje je svakodnevno gledao smrti u oči, produbio je njegovu vjeru i učvrstio mu kršćanski pogled na svijet.

Slika 1. Ivan Merz, Bazilika srca Isusova u Zagrebu

Studirao je u Beču i Parizu. Studij književnosti završio je u Parizu te se, došavši u Zagreb, ubrzo zapošljava kao profesor francuskog i njemačkog jezika u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji. Godine 1923. doktorirao je na temu „*Utjecaj liturgije na francuske pisce*“ i potom još dvije godine, pod vodstvom isusovaca, privatno studira kršćansku filozofiju, teologiju i sve važnije crkvene dokumente.

Bez imalo predrasuda i ograničenja prihvaća vjeru Crkve u stvarno Kristovo postojanje u Euharistiji te u svom dnevniku piše kako je „*Pričest izvor života!*“ Iz tog su razloga, „*žrtva*“, „*euharistija*“ i „*apostolat*“, tri riječi koje i danas stoje uklesane na njegovu grobu. Blažena Djevica Marija imala je posve određenu ulogu u Ivanovu životu kojoj upravlja iskrene i dirljive molitve.

Ivan Merz postaje moralni vođa katoličkoj mladeži, a u javnost uvodi novi način razmišljanja, osjećanja i prosuđivanja kroz duhovne okvire. U svome odgojnom radu s mladima, napose posljednjih godina svoga života, Ivan je veliku pozornost posvećivao moralnim problemima. Proučavao je sve ono što su crkveno Učiteljstvo, pape i biskupi po svijetu o tome pisali i naučavali. Posebna mu je briga bila da kod mladih stvori ispravne pojmove i shvaćanje ljubavi, braka, čistoće i seksualnosti.

Već od ratnih dana provodi asketski život koji će sve više dolaziti do izražaja u studentskim danima. U Zagrebu provoditi pravi pokornički život. Kao student u Parizu sastavio je svoje „*pravilo života*“. Ta pravila savjesno provodio u svome duhovnom i asketskom životu. Evo samo nekih: „*Na sasvim tvrdom ležati. U petak glad osjećati. Suvršak svojih dobara siromahu pokloniti. Svaki dan bar jednom se posvema Bogu pomoliti. Ići u neugodne situacije. Poniženje*

pred ljudima s veseljem primiti. Ne odati se nikada odviše jednostrano znanosti. Biti sa životom u najužem kontaktu.“

Hrvatski orlovski savez

Početak dvadesetog stoljeća započinje krčki biskup Antun Mahnić veliko gibanje među katoličkom mladeži koje je nazvano Katolički pokret. Cilj pokreta bio je suprotstaviti se liberalizmu koji je sve više nadirao u naše krajeve iz europskih zemalja i potiskivao vjeru i njezine vrijednosti iz javnog života. Ivan Merz je za vrijeme studija u Beču i Parizu pristupio pokretu. Po dolasku u Zagreb odmah se aktivno uključuje u rad Katoličkog pokreta i biva još iste jeseni 1922. godine izabran za predsjednika već postojećeg Hrvatskog katoličkog omladinskog saveza, koji se za godinu dana ujedinio s orlovskim pokretom u Hrvatski orlovski savez. Orlovska organizacija imala je za cilj odgoj mladeži u vjerskom, intelektualnom, moralnom i tjelesnom pogledu. Ono što se kod orlova u vanjskoj djelatnosti najviše opazalo bila je njihova gimnastička aktivnost s priredbama, sletovima i ostalim manifestacijama. Zahvaljujući Ivanovim velikim nastojanjima ta organizacija poprima snažnu vjersko-kulturnu dimenziju. To se očitovalo u prvom redu u geslu koje je na Ivanov prijedlog bilo prihvaćeno na osnivačkoj skupštini kao ideja vodilja same organizacije: *Žrtva-Euharistija-Apostolat*. I u priručnik organizacije „*Zlatnu knjigu*“, koju je Ivan sastavio po slovenskom originalu, Ivan unosi nove ideje: ljubav i odanost Crkvi i Kristovu Namjesniku. No najveća njegova zasluga sastoji se u tome što je u orlovsku organizaciju unio ideje Katoličke akcije, koju je pokrenuo Papa Pio XI. i tako cijelu organizaciju usmjerio prema Crkvi i suradnji s njezinom hijerarhijom u apostolatu.

Iza sebe je ostavio neizbrisiv trag o kojem svjedoče mnoge knjige, članci te imena kojima su ga nazivali – „*Svjetlo na gori*“, „*Vitez Božji*“, „*Brat vitez*“, „*Anđeo tješitelj*“, „*Vitez Krista Kralja*“, „*Papin čovjek*“, „*Božji čovjek*“, samo su neka od njih.

Umro je 10. svibnja 1928. godine. Pokopan je na zagrebačkome groblju Mirogoju. Tijelo mu je 1977. godine preneseno u Baziliku Srca Isusova u Palmotićevoj ulici u Zagrebu, koja je ujedno i nacionalno svetište Srca Isusova.

Po zagovoru Ivana Merza dogodila su se mnoga čuda koja je potvrdila Vatikanska komisija. Opisi svih uslišanja, kao i ostalih primljenih milosti po zagovoru bl. Ivana Merza od 1928., mogu se naći na [www.ivanmerz.hr web-stranici] bl. Ivana Merza u direktoriju Uslišanja-Zahvale.

Papa Ivan Pavao II. na svečanoj je misi na Petrićevcu u Banjoj Luci, 22. lipnja 2003., blaženim proglasio slugu Božjega Ivana Merza. a spomendan njegove smrti se slavi 10. svibnja.

Redatelj Jakova Sedlara napravio je dokumentarni film „*Ivan Merz - život za ideale*.“

Izvori: Portal o kršćanstvu

Blaženi Jakov Zadranin

Jakov Zadranin (oko 1400. – 1490.) franjevac i redovnik

U Franjevački red, u samostanu sv. Frane u Zadru, stupio je mlad i radio kao redovnik. Život je proveo u raznim samostanima, a odlikuju ga marljivost i molitva koju je koristio u svakidašnjim poslovima.

Vršio je pokornička djela i bio predan dugotrajnoj molitvi pa je nerijetko padao u zanose. Još za života, Bog ga je obdario karizmom proroštva i čudesa.

Narod ga je i za života i nakon smrti smatrao svecem te je često zazivan u brojnim molitvama. Kapela u kojoj se čuva njegovo tijelo posebno je sagrađena u tu čast. Papa Klement XI. odobrio je njegovo štovanje 1700. godine za cijeli Franjevački red.

Blaženi Julijan iz Bala

Julijan iz Bala, (oko 1300. – 1. svibnja 1349.) katolički prezbiter, franjevac

Kao mladić pridružio se franjevcima te je nakon školovanja zaređen za svećenika. Djelovao je u nekoliko samostana, a većinu života proveo je u samostanu sv. Mihovila kraj Bala. Živio je uzornim redovničkim životom. Često je išao po istarskim selima i gradovima, propovijedao i dijelio sv. sakramente, a posebno se istaknuo kao čovjek koji donosi mir među posvađane pojedine ljude, obitelji i skupine građana. Umjetnici su ga prikazivali s knjigom i križem u ruci jer je nastojao kao navjestitelj Božje riječi, propovjednik i pučki misionar svima u ime Kristovo donijeti Božji mir provodeći u djelo geslo svoga duhovnog oca sv. Franje: *“Mir i dobro!”*

Vjernici su ga za života smatrali svetim. Odmah nakon smrti počeli su ga štovati, a u XVI. st. osnovana je bratovština koja se brinula za promicanje njegova štovanja. Još prije 1477. građani Bala izabrali su ga za svojega zaštitnika.

Franjevci su napustili samostan sv. Mihovila početkom XVI. stoljeća, a tijelo bl. Julijana ostalo je u samostanskoj crkvi gdje su ga vjernici i dalje štovali. 29. rujna 1592. podignut je njemu u čast krasni mramorni oltar (dan posvećenja oltara, 29. rujna). Građani su 1597. g. prenijeli njegove moći u župnu crkvu pa se od tada svečano slavio blagdan prijenosa (4. svibnja).

Papa Pio IV. posebnim breveom podijelio je vjernicima oprost za njegov dan, a papa Pio X. proglasio ga je 1910. blaženim. Spomendan mu je 1. svibnja, a blagdan 4. svibnja (dan prijenosa njegova tijela).

Nova veličanstvena crkva u Balama sagrađena je 1882. g. i posvećena pohođenju Blažene Djevice Marije i blaženom Julijanu o čemu svjedoči natpis urezan u kamenu.

Augustin Kažotić

Biskup Augustin Kažotić – prvi Hrvat proglašen blaženikom (1702.)

Blaženi Augustin Kažotić (1260. - 1323.), najuglednija hrvatska osoba 14. stoljeća, blaženik, redovnik dominikanac, zagrebački biskup, začetnik humanizma u sjevernoj Hrvatskoj, govornik i znanstvenik.

U red sv. Dominika ušao je u Splitu, a studije završio na Sorbonni. Papa Benedikt XI. povjerava mu 1303. upravu Zagrebačke biskupije. Po dolasku u Zagreb biskup Augustin Kažotić provodi svestranu obnovu bogoslužja, uvodi zajednički časoslov za članove Prvostolnog kaptola, a aktualne pastoralne probleme rješava u zajedništvu s klerom na dijecezanskim sinodama 1307. i 1314. godine. Povijest mu pripisuje ustroj posebnog zagrebačkog obreda s misnim obrascima preuzetim iz dominikanske liturgije.

Zagrebačkom biskupu Augustinu Kažotiću povijest pripisuje izgradnju zdenca podno zidina Zagrebačke katedrale. Povjesničar Baltazer Krčelić, kanonik, piše da je 1312. g. u doba gradnje katedrale bila velika suša i da je po zagovoru sv. biskupa na današnjem Trgu bana Josipa Jelačića provrio izvor vode („*Manduševac*“).

Svestrani znanstveni interes Augustina Kažotića očituje se u njegovoj rukopisnoj ostavštini koja sadrži djela iz područja slobodnih vještina, medicine, crkvenog govorništva, prava, teologije i nove legende. Njegova literarna djelatnost zadire u početke teološke refleksije u Hrvata.

Biskup Kažotić slovio je kao vrstan propovjednik, teološki pisac prosvjetitelj. Isticao se dobrotom s istančanim osjećajem za potrebe siromašnih. Povijest ga pamti kao zaštitnika obespravljenih, progonjenih, siromašnih i onih koji na bilo koji način trpe.

Laureat pariškog sveučilišta, Augustin Kažotić pročitao se kao učeni profesor i vrstan govornik u Francuskoj, Italiji i diljem Hrvatske.

Tijelo mu se čuva u Luceru, tamošnjoj katedrali, a dio moći u njegovoj kapeli u Zagrebačkoj katedrali. U Riznici Zagrebačke katedrale nalazi se relikvijar (moćnik) s humeralom (naramenikom) bl. Augustina Kažotića. Humeral je 1692. darovao beneventski nadbiskup, kardinal Vincencije Marija Orsini, kasniji papa Benedikt XIII. (1724. – 1730.). Biskup A. I. Mikulić je humeral iz Kaloče donio osobno u Zagreb i za njega je dao izraditi moćnik, škrinjicu obloženu srebrom, s poprsjem bl. Augustina Kažotića te natpisom „**SACRUM HUMERALE BEATI AUGUSTINI EPISCOPI ZAGRABIENSIS**“.

Zaštitnik je Hrvatskog društva crkvenih glazbenika. Prvi je poznati organizator crkvenog pjevanja u Hrvatskoj i tvorac tzv. zagrebačkog obreda.

Papa Klement XI. proglasio ga je blaženim 1702. Augustin Kažotić prvi je Hrvat i prvi zagrebački biskup kojega je univerzalna Crkva uzdigla na oltar. Spomendan je 3. kolovoza. Dokumentarni film o blaženom Augustinu Kažotiću režirao je Eduard Galić (2000.).

Izvor: Franjo Šanjek, Portal o kršćanstvu

Blaženik Alojzije Stepinac

Alojzije Viktor Stepinac (1898. – 1960.), zagrebački nadbiskup (1937. – 1960.), kardinal, blaženik, mučenik.

Studirao je na Papinskom sveučilištu Gregorijani. Za svećenika je zaređen u Rimu 26. listopada 1930. Papa Pio XI. imenovao ga je 28. svibnja 1934. nadbiskupom koadjutorom s pravom nasljedstva.

Papa Pio XII. imenovao ga je kardinalom 12. siječnja 1953. Umro je u Krašiću 10. veljače 1960. Kardinal Alojzije Stepinac sahranjen u Zagrebačkoj prvostolnici.

Papa Ivan Pavao II. proglasio je Stepinca blaženim u Mariji Bistrici, 3. listopada 1998. Njegov spomendan, Stepinčevo, slavi se 10. veljače.

Alojzije Stepinac simbol je hrvatskog katoličkog identiteta. Imao je ključnu ulogu u obrani katoličke vjere i vjernosti hrvatskoga naroda Svetoj Stolici. Odbio je stvaranje samostalne nacionalne crkve, što su komunisti tražili, koja će biti odvojena od Rima i pape. Zbog toga je bio uhićen, suđen na politički montiranom procesu.

Utemeljio je brojne nove župe (unatoč protivljenju u Crkvi i izvan nje) i organizirao proslavu 1300. obljetnice evangelizacije hrvatskog naroda (641. – 1941.). Proslava je bila odgođena zbog rata te organizirana tek 1984. godine u Mariji Bistrici. U Brezovici osniva prvi karmel u Hrvatskoj. Pokrenuo je katolički dnevnik "*Hrvatski glas*". Potaknuo je izdanje novog cjelovitog prijevoda Svetoga pisma. Na njegovu inicijativu nadbiskup Bauer ustanovljuje dijecezanski *Caritas* 23. studenoga 1931. i na čelo Caritasa imenuje Alojzija Stepinca.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata pomagao je siromašnima, prognanima i izopćenima preko karitativnih ustanova. Osnovao je pučke kuhinje za siromašne. Za vrijeme Drugog svjetskog rata spašavao je progonjene Židove, Srbe, Cigane, Slovence, Poljake kao i nepoćudne Hrvate.

Izvori: Juraj Batelja, Ivan Gabelica, Vladimir Horvat, Ivan Tašev i drugi

Napomena: O blaženiku Alojziju Stepincu napisana je posebna crtica.

9. Hrvatski mučenici

Pod pojmom mučenik obuhvaćeni su svi oni koji su stradali boreći se «*Za krst časni i slobodu zlatnu*».

Dan hrvatskih mučenika je hrvatski spomendan. Tog dana Hrvatska odaje počast svojim mučenicima, braniteljima, stradalnicima i žrtvama, koji su na bilo koji način, bilo gdje i u bilo koje vrijeme kroz povijest stradali za svoj narod, vjeru i domovinu.

Crkva Hrvatskih mučenika nalazi se u Udbini. Početkom rujna u crkvi se održava euharistijsko slavlje i komemoracija za sve hrvatske mučenike kroz povijest. Oko crkve Hrvatskih mučenika nalazi se spomen-park u kojem se gradi veliki memorijalni zid na kojem će se postaviti spomen-kamenja svih hrvatskih stratišta, mjesta pogibije i masovnih grobnica. Nazivi za taj zid su Zid memorije, Zid sjećanja, Spomen na sve žrtve koje su pale za *Krst časni i slobodu zlatnu*, za svoju vjeru, narod i domovinu.

Slika 1. Crkva Hrvatskih mučenika – Udbina

Mučenike možemo podijeliti:

Mučenici Crkve

Mučenici koje je Crkva kao takve prihvatila ili proglasila. Njima je posvećen bogoslužni prostor. Među njima je većina iz starokršćanskih vremena, a trojica su iz hrvatskog naroda. No i oni prvi postavili su temelje hrvatskom kršćanstvu i na taj način utjecali na formiranje hrvatskog kršćanskog identiteta. Proglašeni mučenici mogu se dakle svrstati u dvije skupine:

Starokršćanski mučenici na našem tlu su: sv. Venancije (+257.); sv. Euzebije (+ 258.); sv. Duje (+304.) i brojni solinski mučenici iz istog vremena; **sv. Demetrije (+304.), sv. Irenej**

Srijemski i brojni srijemski mučenici; **sv. Anastazija-Stošija**; **sv. Mauro Porečki** (+304.); **sv. Polion** (+304.); **sv. Kvirin Sisački** (+307.).

Hrvatski mučenici iz Crkve, proglašeni mučenicima: **sv. Nikola Tavelić** (+1391.), **sv. Marko Križevčanin** (+1619.), **bl. Alojzije Stepinac** (+1960.).

Mučenici po predaji i svjedočanstvu (nisu proglašeni mučenicima): brojni mučenici za vjeru.

Mučenici branitelji narodne slobode: mnogobrojni mučenici koji su svjesno izložili i svoj život založili za slobodu naroda i mir. Borili su se, od dolaska Hrvata na ove prostore do današnjih dana, protiv zavojevača (Mlečana, Osmanlija, Mađara, Habzburgovaca, Srba i drugih) i u toj borbi podnijeli patnju i dali svoj život. U toj borbi svoj su život žrtvovali osim Hrvata i Mađari, Srbi, Nijemci, Albanci, Židovi, Muslimani i drugi koji su živjeli na hrvatskim povijesnim prostorima.

Nevine žrtve stradale tijekom agresije i zbog zločinačke ideologije: mučenici stradali tijekom agresije (ratnih operacija), stradali u zatvorima, logorima, marševima smrti (Križni putovi nakon Drugog svjetskog rata). Stradali su samo zbog vjere i etničke pripadnosti.

Izvori: Ante Bežen, Hrvatski martirologij, Wikipedija...

10. Udbina

Udbina je u srednjem vijeku bila utvrđeno središte (*castrum*) Krbavske županije; nazivana je Krbavski grad (*civitas Corbaviae*). U Udbini je stolovao krbavski biskup od 1185. do 1460., kada se preselio u Modruš zbog turske najezde. Biskupski dvor podigao je biskup Bonifacije u 14. stoljeću. Ime Udbina prvi se put spominje 1493. Podno Udbine se odigrala Krbavska bitka 1493., a od srednjovjekovne utvrde su ostali samo ostatci.

Treba podsjetiti, ime Udbina pojavljuje se krajem 15. stoljeća. U Krbavskom gradu (Udbini) je punih 275 godina stolovao krbavski biskup. Udbina je bila naseljena Hrvatima (98%) pri uspostavi Kraljevine Jugoslavije. Uspostavom Kraljevine počinje progon i diskriminacija Hrvata te dovođenje Srba s ciljem promjene nacionalne strukture stanovništva. Na području Udbine, sredinom prošlog stoljeća, živjelo je 2000 Hrvata. Neki su pobijeni, a drugi prognani. Hrvati su u Udbini i okolnim naseljima činili 98% stanovništva sve do 1942. kada su ih Srbi prognali, 14. prosinca 1942. Velikosrpski nacionalisti su 1942. spalili katoličku crkvu sv. Nikole biskupa i crkvu sv. Marka Groba u Podudbini. Na mjestu crkve sv. Nikole biskupa sagradili su hotel koji ja kasnije srušen. Također su srušili crkvu sv. Augustina u Mutiliću i uništili rimokatoličko groblje na Koriji.

Slika 1. Crkva Hrvatskih mučenika (MJ)

Srbi su podigli spomenik kralju Aleksandru Karađorđeviću u središtu Udbine, na prostoru samostana i crkve sv. Ivana. Pri postavljanju spomenika devastirani su grobovi Hrvata. Hrvati su iz Udbine istjerani i raseljeni. **Dana 12. i 13. prosinca 1942. godine su partizansko-četničke postrojbe protjerale sve Hrvate iz Udbine. Tom prilikom su partizani-četnici ubili 166 Hrvata i spalili 307 hrvatskih kuća.** Nakon rata jugoslavenske komunističke vlasti oduzele su zemlju Hrvatima i zabranile povratak na njihova vjekovna ognjišta. Kuće i zemlju

su dali zločincima koji su sudjelovali u progonu i ubijanju Hrvata. **Hrvati su se na svoja ognjišta mogli vratiti tek nakon Vojnoredarstvene operacije „Oluja“ 1995. godine.**

Od 1945. do 1990. nije održana misa na Udbini jer su Hrvati protjerani i pobijeni, crkve srušene, a župnik ubijen. Srbi nisu dopustili obnovu župne crkve. Imovina udbinskih Hrvata, oteta poslije rata, još nije vraćena u vlasništvo. Posljednji župnik župe sv. Nikole na Udbini (za vrijeme Drugoga svjetskog rata) bio je Mato Moguš. Njega su ubili 1946. godine u Udbini. Zločinci su ga objesili iz mržnje, a ne zato što je nešto skrivio.

Katedrala sv. Jakova Starijeg (Karija, Koriija)

Bila je stara srednjovjekovna rimokatolička crkva posvećena sv. Jakovu, u naselju Krbava. Sv. Jakov bio je zaštitnik bivše Krbavske biskupije. *Podatak o posveti krbavske katedrale "posvećene sv. Jakovu Starijem" donio je iz [Vatikanskog arhiva](#) biskup Mile Bogović 1997. godine.* Dokument o posveti katedrale datiran je u 1431. godinu.

Vrlo vjerojatno je katedrala starija. U vrijeme Jugoslavije o crkvi se nije smjelo govoriti. Krbavska biskupija osnovana je 1185. godine na provincijalnom crkvenom saboru u Splitu. Prvi krbavski biskup bio je Matej.

Bježeći pred Turcima, modruški biskup [Krištofor](#) ponio je zlatni križ krbavskih biskupa. Križ se danas čuva u [crkvi sv. Filipa i Jakova](#) u Bribiru pokraj Novog Vinodola. Katedrala je bila zatrpana s ciljem da se izbriše svaki trag katoličanstva u udbinsko-krbavskom kraju.

Iz temelja krbavske katedrale izvađen je jedan kamen koji je poslužio kao [kamen temeljac](#) za novoizgrađenu **Crkvu hrvatskih mučenika. Kamen je 8. lipnja 2003. blagoslovio Sveti Otac Ivan Pavao II. na Trsatu. U temelje Crkve hrvatskih mučenika na Udbini svečano je položen 9. rujna 2005.**

Crkva sv. Marka Groba (u Podudbini)

U podnožju Udbine nalaze se ostatci crkve sv. Marka Groba oko koje su nađeni antički nadgrobni spomenici. Godine 1829. na brdu Kalvarija otkriveni su ostatci stolne crkvice.

Crkva sv. Marka Groba podignuta je na mjestu starije romaničke crkve oko koje su bili grobovi. Turci su osvojili Udbinu 1527. i vladali sve do 1689. kada su protjerani.

Marko Mesić dao je nakon pobjede nad Turcima izgraditi crkvu posvećenu sv. Marku, koju su katolički vjernici nazvali sv. Marko Grob, *po narodnoj predaji da je ovdje pokopan svetac-mučenik i nekoliko tragičnih junaka Krbavske bitke. Crkva sv. Marka Groba bila je simbol obnovljene hrvatske Krbave.*

„Od 1714. do 1942. od crkve sv. Marka Groba je redovito svake godine, na blagdan svetog Marka, išla procesija preko mosta na Krbavi do župne crkve sv. Nikole Biskupa na Udbini. Velikosrpskim nacionalistima bio je interes da se zatre trag katoličanstva udbinsko-krbavskog kraja i da se širi lažni mit o isključivom srpstvu ovog kraja. Stoga su crkvu razorili 1942. godine, a 1945. njezino je kamenje upotrijebljeno za gradnju ovčarnice.“

Crkva sv. Marka Groba nije obnovljena već je u blizini ostataka crkve podignuta kapelica u čast sv. Marka Groba. Podigli su je prognani Udbinjani 2000. godine. Tu je prva postaja procesije Križnog puta, od crkve sv. Marka Groba do crkve Hrvatskih mučenika na Udbini.

Crkva sv. Nikole biskupa na Udbini

Crkva je izgrađena 1714. i dograđena 1838. Svake godine je od crkve sv. Marka Groba do crkve Sv. Nikole biskupa išla procesija, na dan svetog Marka, od 1714. do 1942. godine. Srbi su crkvu srušili i izgradili hotel koji je srušen nakon Domovinskoga rata. Na mjestu ostataka crkve sv. Nikole biskupa izgrađen je vanjski oltar Crkve hrvatskih mučenika.

U mjesecu rujnu, obično 9. rujna, svake godine pod Udbinom okuplja se hrvatski narod i ide u procesiji od kapelice sv. Marka Groba do crkve Hrvatskih mučenika, u spomen "*Krbavskim vitezovima*" koji su stradali u boju na Krbavskom polju.

Crkva hrvatskih mučenika na Udbini

Crkva hrvatskih mučenika u Udbini je narodno svetište, mjesto molitve i zahvalnosti Bogu za našu opstojnost tijekom burne povijesti našega naroda. Crkva je sagrađena u čast žrtava koje su ginule za svoju vjeru, nacionalnu neovisnost i slobodu. Udbina je jedno od mjesta stradanja našega naroda koja u Crkvi hrvatskih mučenika simbolično objedinjuje mnogobrojna mjesta stradanja našega naroda što se može vidjeti u još nedovršenom **Parku hrvatske memorije**.

Biskup Mile Bogović, sada u miru, dao je prijedlog (2005.) za gradnju **Svehrvatskog groba na Krbavskom polju** u koji bi se dostojanstveno pokapali posmrtni ostaci neidentificiranih žrtava, otkopani iz raznih jama i grobišta.

Slika 2. Oltar u Crkvi hrvatskih mučenika (MJ)

Kamen temeljac buduće crkve izvađen je iz temelja krbavske katedrale. Kamen je 8. lipnja 2003. blagoslovio Sveti Otac Ivan Pavao II., na Trsatu. U temelje Crkve hrvatskih mučenika

na Udbini svečano je položen 9. rujna 2005. godine. Inspiracija za arhitektonsko rješenje Crkve hrvatskih mučenika bila je najmanja katedrala na svijetu, ninska crkva sv. Križa.

Crkva hrvatskih mučenika u Udbini je nacionalno svetište koja je svečano otvorena i blagoslovljena 11. rujna 2010. godine. U nazočnosti oko 15 000 hodočasnika misno slavlje predvodio je vrhbosanski nadbiskup kardinal Vinko Puljić. Dana 29. kolovoza 2015. godine blagoslovljen je veliki oltarni reljef *Slava hrvatskih mučenika*. Autor oltarnog reljefa je kipar Kuzma Kovačić.

Oltarni reljef izgrađen je od bijeloga bračkog kamena, na kojemu su prikazana najveća hrvatska stradanja – Krbavska bitka, Bleiburg i Križni put, te vukovarska stradanja u Domovinske ratu.

Na srednjem dijelu reljefa, najvišem (visokom sedam i pol metara), u donjem je dijelu prikazana Krbavska bitka, na lijevom prikazano je bleiburško stradanje i križni put Hrvata na kraju Drugoga svjetskog rata, a na desnom vukovarsko stradanje u Domovinske ratu.

U gornjem dijelu, s lijeve i desne strane, kroz sva tri reljefa niže se nebrojeno mnoštvo mučenika u slavi uskrsloga Krista u zajedništvu Presvetoga Trojstva, koji svojom veličinom i plastičnošću reljefa dominira čitavom kompozicijom.

Na reljefu su prikazani najistaknutiji sinovi hrvatskoga naroda.

Park hrvatske memorije

Pored crkve je spomen-park, veliki *Zid sjećanja na hrvatske žrtve koje su pale za Krst časni i slobodu zlatnu, za svoju vjeru, narod i domovinu*.

U parku je kamenje sa stratišta diljem Hrvatske te Bosne i Hercegovine kao nijemi svjedok stradanja našega naroda. Za Zid sjećanja je do danas prikupljeno više od 250 komada spomen-kamenja.

Predviđeno je da se u njemu sagradi veliki memorijalni zid na kojemu će se postaviti spomen-kamenje svih hrvatskih stratišta, mjesta pogibije i masovnih grobnica.

Ostatci crkve sv. Nikole biskupa konzervirani su i preuređene u vanjski oltar Crkve Hrvatskih mučenika.

Svake godine se početkom rujna obilježava **Dan svih hrvatskih mučenika**. **Udbina-moto klub Veterani Croatia organizira moto defile „Jaši do zida”** u kojemu se prikuplja spomen-kamenje za izgradnju Zida sjećanja u Crkvi hrvatskih mučenika u Udbini.

Crkva godišnje objavljuje kalendar hrvatskih mučenika. Izbor mučenika je u duhu *poruke pape Ivana Pavla II. "Potrebno je da mjesne Crkve sve učine da se ne prepusti zaboravu spomen onih koji su pretrpjeli mučeništvo."* (iz apostolskog pisma *Tertio millennio adveniente* br. 37.)

U knjizi „Crkva hrvatskih mučenika - Od ideje do ostvarenja“ biskup Mile Bogović opisao je kako je zamišljena i podignuta Crkva hrvatskih mučenika u hrvatskoj Udbini.

11. Gospina svetišta u Hrvatskoj

Diljem Hrvatske nalaze se svetišta posvećena Blaženoj Djevici Mariji (BDM), Marijanska svetišta. Na blagdan Velike Gospe diljem Hrvatske vjernici hodočaste u Marijanska svetišta i mole za pomoć u životu i u trenutku smrti. Svetišta su dio naše kulture. Hrvati imaju ukupno 107 Marijanskih svetišta (fra Petar Lubina), od toga 29 ih je poznatije. Najpoznatija su: Marija Bistrica, Trsat, Sinj, Aljmaš, Krasno, Remete, Svetište Majke Božje Goričke na Krku i druga. Hrvati imaju i 13 Marijanskih svetišta izvan Hrvatske.

Hrvatski katolici rado hodočaste u Marijanska svetišta i iskazuju štovanje Majci Božjoj, *“Odvjetnici Hrvatske, najvjernijoj majci”*. Hrvatski narod je imao burnu prošlost, velika stradanja tijekom stoljeća koje su uzrokovali osvajači. Međutim, i u novije vrijeme stradanja hrvatskog naroda bila su velika: tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata, nakon završetka Drugog svjetskog rata i u Domovinskom ratu. Narod se borio za svoju opstojnost, očuvanje svog identiteta: vjere, jezika, kulturne i povijesne baštine. Gospina svetišta su bila sjajna luč, zvijezda vodilja prema očuvanju egzistencije, vjerskog i nacionalnog identiteta. Molbe upućene Gospi za zdravlje, ozdravljenje, olakšanje tegoba.

Marijanska svetišta su uređena, neka bogato ukrašena umjetničkim i vrijednim oltarima, slikama, liturgijskim predmetima. Svako Marijansko svetište ima svoju povijest nastanka.

Kratki osvrt na najpoznatija Marijanska svetišta u Hrvatskoj:

Marija Bistrica

Marija Bistrica se navodi kao sjedište župne crkve sv. Petra i Pavla, godine 1334. Ta je župa s vremenom postala poznata po znamenitom kipu Majke Božje Bistričke. Taj kip potječe s kraja 15. stoljeća i izvorno se nalazio u crkvi na Vinskom Vrh. Godine 1545. prenesen je u Mariju Bistricu gdje je dugo vremena bio skriven zbog opasnosti od Turaka Osmanlija. Godine 1684. kip je pronađen i stavljen na počasno mjesto.

Već sljedećeg dana nakon postavljanja kipa zabilježeno je prvo čudesno izliječenje. Izliječena je bila Katarina Paulec, nakon što je tri puta nošena oko oltara. Ubrzo su zabilježena i mnogobrojna druga čudesna izliječenja i Marija Bistrica je postala znamenito mjesto hodočašća. Navodno je od 1688. do 1786. godine zabilježeno čak 1109 čudesnih izliječenja. Svetište je postalo toliko poznato da je čak i Hrvatski sabor 1710. odlučio u ime zavjeta darovati crkvi u Mariji Bistrici oltar, što je i ispunjeno 1715.

Godine 1880. dogodio se požar koji je uništio čitavu crkvu osim glavnog oltara s kipom Majke Božje Bistričke. Kip Gospe je visok 112 centimetara i crne je boje. **Zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer je 1935. godine okrunio kip Majke Božje i Malog Isusa zlatnim krunama i proglasio Blaženu Djevicu Mariju kraljicom Hrvata.**

Slika 1. Svetište u Mariji Bistrici

Hrvatska biskupska konferencija proglasila je 1971. Mariju Bistricu nacionalnim svetištem (samo su dva nacionalna svetišta u Hrvatskoj). Osobito svečan dan u Mariji Bistrici bio je 3. listopada 1998. godine kad je papa bl. Ivan Pavao II. proglasio kardinala Alojzija Stepinca blaženim upravo u Mariji Bistrici pred velikim okupljenim mnoštvom.

Trsat

Začetak štovanja BDM na Trsatu seže u 1291. godinu kada je na tom mjestu čudesno osvanula kućica iz Nazareta u kojoj je nekada živjela Isusova majka Bogorodica Marija. Godine 1294. ta je kućica prenesena dalje u talijanski Loreto gdje se nalazi i danas (Talijani je nazivaju Santa Casa – Sveta Kuća). Svetište Blažene Djevice Marije na Trsatu najstarije je hrvatsko marijansko svetište s kontinuiranim djelovanjem.

Crkvu je na Trsatu započeo graditi knez Martin Frankopan, uz dozvolu pape Nikole V., i to na mjestu gdje se nekada nalazila Bogorodičina kućica. Konačni izgled crkva je dobila tek 1824. godine kad joj je dodan i zvonik koji prije nije imala.

Osobito štovanje u Trsatskom svetištu zaslužuje slika Majke Božje Trsatske koja ima slavnu povijest. Prema predaji tu je sliku osobno naslikao sv. Luka Evanđelist. Trsatskom svetištu darovao ju je papa Urban V. 1367. godine. Izrađena je na cedrovoj dasci, a lik Majke Božje okrunjen je krunom od pravoga zlata. Tu je krunu stavio Bogorodici na glavu sam papa Klement XI. 1715. Dapače, bila je to prva Marijina slika izvan Italije koju je dao okruniti neki papa.

Slika 2. Trsatsko svetište

Sinj

Slika čudotvorne Gospe Sinjske, koja se štuje u Sinju i nadaleko šire potječe iz 16. stoljeća. Slika se prvotno nalazila u Sinju, no s dolaskom Turaka Osmanlija, svećenici su je ponijeli sa sobom u Ramu, gdje je ostala otprilike stoljeće i pol, sve do 1687. godine. Tada je ponovno donesena u Sinj, a kad su Turci napali taj grad 1715. godine, slika je odigrala važnu ulogu. Naime, kad je Osmanlijska vojska napala grad, u sinjsku tvrđavu zatvorila se četa od oko 700 vojnika, žene, djeca i sedam fratara. Fratri su sa sobom ponijeli sliku Gospe i stavili je u tvrđavnu crkvu sv. Mihovila, na oltar sv. Barbare.

Slika 3. Svetište Gospe sinjske

‘Juriš na Sinj počeo je 8. kolovoza i ponavljao se često sljedećih dana. Oko grada sve je bilo popaljeno i uništeno. Izgorjela je i crkvice sv. Franje, a zatim i samostan i nova crkva pod Kamičkom sa svim što je u njoj bilo. Sam je grad bio napola razrušen. Za branitelje Sinja molilo se po cijeloj Dalmaciji. Svatko se bojao, ako padne Sinj, da će Turčin zauzeti Klis pa ostalu Dalmaciju. Splitski nadbiskup Cupilli pošao je pod zastavom križa Sinju u pomoć, ali nije mogao prodrijeti dalje od Dicma, pa odatle šalje pismo (9. kolovoza) Papi Klementu XI. u kojem ga zaklinje da moli za Sinj. U Omišu je pobožni svijet, čitavu noć u crkvi, pred Gospinom slikom, molio za Sinj.’

‘Dana 14. kolovoza bio je posljednji, opći juriš, koji je trajao tri sata.

“Suvremenici događanja uvjereni su da je pobjeda postignuta po zagovoru Majke Božje.”

Aljmaš

Gospino svetište u Aljmašu ustanovili su Isusovci 1704. godine donijevši iz baranjskog sela Laško (danas Lug) Gospin kip.

Godine 1708. u Aljmašu je građena nova crkva, druga po redu. Posvećenje te crkve obavio je 1715. godine đakovački biskup Đuro Patačić. U velikom je požaru 1846. godine izgorjela ta crkva zajedno s Gospinim kipom. Godine 1847. započela je gradnja nove, treće crkve na istom mjestu, a 1857. godine slavni biskup Josip Juraj Strossmayer darovao je Aljmaškom svetištu novi Gospin kip koji i danas stoji. Taj je kip izrađen u Beču.

Slike 4. Gospino svetište u Aljmašu

U Domovinskom ratu gađana je aljmaška crkva topovskim i tenkovskim granatama u više navrata. Srušen joj je zvonik i krov, razbijeni oltari, kipovi i namještaj. Na kraju je crkva gotovo u potpunosti srušena sa zemljom. Ipak, 1992. godine pronađen je u ruševinama kip Majke Božje. Odušen je u Osijek, a tek 1998. godine, nakon kraja rata, vraćen je u Aljmaš.

Krasno

Nekada je svetište Majke Božje od Krasna navodno bilo najveće marijansko mjesto hodočašća u Hrvatskoj, posjećenije od Marije Bistrice i Trsata. U svetište su ljudi dolazili pješice, čak s Krka, iz Bosne i Dalmacije. Danas Gospino svetište u Krasnom godišnje posjeti i do 100.000 ljudi. Crkva Majke Božje u Krasnom sagrađena je u 18. stoljeću, na temeljima srednjovjekovne crkve.

Svetište Majke Božje Goričke na Krku

Na otoku Krku u Općini Baška nalazi se jedno od najstarijih hrvatskih marijanskih svetišta koje u zadnje vrijeme obnavlja popularnost. Smješteno je u mjestu Batomalj, svega nekoliko stotina metara sjeverno od mjesta gdje se nalazila slavna Bašćanska ploča. Svetište se najprije nalazilo u predjelu Goričice u obližnjem Jurandvoru, odakle mu i naziv Majke Božje Goričke. To je najveće svetište u Krčkoj biskupiji. Na sadašnjemu mjestu sagrađeno je tijekom 15. stoljeća.

Čudotvorni kip Majke Božje Goričke potječe iz 16. stoljeća i rad je nepoznatog majstora. Godine 1877. A. Kušlan obnovio je na njemu pozlatu. Blažena Djevica Marija i Isus okrunjeni su zlatnim krunama.

Remete

Remete, u sjevernom dijelu Zagreba, staro su hrvatsko marijansko svetište, koje nema masovnu posjećenost poput Marije Bistrice, Trsata ili Sinja, ali je blizu Zagrepčanima i također održava proštenja na marijanske blagdane. Čuvari svetišta su karmelićani koji nastanjuju samostan u Remetama.

Hrvatski vjernici hodočaste u navedena i u druga Marijanska svetišta diljem Hrvatske.

Izvori: Fra Petar Lubina, Ante Katalinić, dnevno.hr

12. Zagrebačka katedrala

Zagrebačka katedrala, punim imenom Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava, najveća je hrvatska sakralna građevina i jedan od najvrjednijih spomenika hrvatske kulturne baštine. Prva je i najznačajnija gotička građevina Hrvatske.

Zagrebačku biskupiju osnovao je Ladislav I. (1040. - 1095.), mađarski kralj iz dinastije Arpadovića (vladao je od 1077. do 1095.), 1094. godine te je na mjestu Zagrebačke katedrale sagrađena stolna crkva u romaničko-gotičkom stilu. Gradnja je trajala do 1217. godine kada je crkva posvećena. Kralj Ladislav pridonio je biskupiji tako što je doveo Čeha Duha i postavio ga za prvoga biskupa Zagrebačke biskupije čijim je djelovanjem biskupija od samoga početka bila snažna jezgra razvoja kulture u ovom kraju. Također je sačuvano više dragocjenih rukopisnih knjiga koje je Duh donio u Zagreb.

Godine 1242. Tataci ruše stolnu crkvu. Obnovu je započeo biskup Timotej (1263.-1287.). Nastavljena je tijekom 14. i 15. stoljeća. U 16. st. katedrala je utvrđena zidinama i kulama, a u 17. st. dobiva svoj masivni renesansni toranj.

Slika 1. Zagrebačka katedrala

1624. godine katedralu su zahvatila dva požara koji su joj nanijeli golema oštećenja. *“Prema izvješću tadašnjega kanonika Jurja Ratkaja, urušio se svod Katedrale, \`. koji je zgnječio i u komade razbio kor, biskupsko prijestolje, pet oltara pod korom...”*

U 18. st. gotička katedrala postupno dobiva barokni namještaj (propovjedaonicu, 32 oltara). **Zagrebačka biskupija postaje nadbiskupijom 1852. (Bula Franje Josipa II., 1850.)**

Godine 1879. započinje nova obnova katedrale. Zagreb je 9. studenoga 1880. pogodio strašan potres u kojemu je katedrala teško oštećena. Temeljita obnova u neogotičkom stilu trajala je od 1880. do 1906. **Obnovu katedrale vodio je Hermann Bollé po nacrtima graditelja F. Schmidta** (napravio je odstupanja od nacрта). Tijekom te obnove Zagrebačka prvostolnica je dobila današnji izgled s dva tornja, visoko krovništvo, nove oltare koji su zamijenili barokne oltare iz 18. stoljeća (od 32 barokna oltara Bollé je sačuvao samo tri). Zvali su je i “Bolléova katedrala”. Neki smatraju da je Bollé devastirao katedralu uklanjanjem oltara i uvođenjem drugih izmjena unutar katedrale te uklanjanjem Bakačeve kule i zaštitnih zidina ispred ulaza u katedralu.

Katedrala je bila pokrivena raskošnim krovom od glaziranoga crijepa koji je kasnije, nažalost, uklonjen. Umjesto starih grobnica biskupa i velikaša sagrađena je nova grobnica za zagrebačke nadbiskupe iza glavnoga oltara.

Njemačka tvrtka E. F. Walcker izgradila je orgulje zagrebačke katedrale 1855. godine koje su više puta pregrađivane.

Od 19. stoljeća katedrala je simbol Zagreba i cijele Hrvatske, najveći spomenik vjere i kulture te duhovno središte hrvatskoga naroda. Katedrala je dugačka 77, a široka 46 metara. Ima dva tornja (crkvena zvonika) - sjeverni toranj visine 104 metra i južni visine 105 metara. Zvonici Katedrale imaju osam zvona - pet ih visi u sjevernom, a tri u južnom zvoniku, od kojih je najveće zvono **Presvetog Trojstva** iz 1843. godine, teško 6,5 tona. U svakom zvoniku smješten je po jedna sat promjera 320 centimetara, težine oko 600 kilograma. Na vrhu sjevernog zvonika, crkvenog tornja, popravljen je i ponovno pozlaćen križ - visok 2,55 m, širok 1,44 m i težak 1500 kg.

Na visini od 60 metara svaki zvonik katedrale ima četiri ure izrađene iz bronce i s pozlaćenim kazaljicama. Satovi su teški 500 kg. Godine 1977. s tornja su skinuti i zamijenjeni korozijom uništeni devedesetgodišnji limeni satovi. Svih osam novih satova odliveno je u bronci u obiteljskoj ljevaonici Kranjčević u Markuševcu, podno Sljemena. Za izradu satova utrošeno je 8 tona bronce i mjedi.

Između zvonika katedrale, na prvoj od tri galerije (balkona), vidimo timpanon (zabat pročelja). Nalazi se na visini od 39 metara i ima oblik trokuta sa stranicama od 15 metara. Ukrašen je kipovima Majke Božje, Isusa i anđela, koji su zajedno teški oko 9000 kg. Obnovljen je 1997. u radionici akademskoga kipara Vladimira Herljevića, učenika Antuna Augustinčića.

Unutar zidina katedrale ugrađena je kapela svetoga Stjepana Prvomučenika koju krasi do danas sačuvane freske škole gotičkoga slikara Giotta.

Površina unutrašnjosti Katedrale iznosi 1617 m², a može primiti više od 5.000 ljudi.

Religijske dragocjenosti čuvaju se u **Riznici**, gdje se mogu vidjeti umjetnine koje potječu od kraja 11. stoljeća pa sve do 20. stoljeća. Bjelokosni brevijar najvrjedniji je eksponat riznice. Potječe od prvog zagrebačkog biskupa Duha.

Uz vjersko i povijesno značenje **Zagrebačka prvostolnica** ima i veliko kulturno i arhitektonsko značenje i jedan je od najpoznatijih simbola grada Zagreba. 1987. godine tadašnji zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić osnovao je Odbor Zagrebačke nadbiskupije za obnovu katedrale.

U najstarijem dijelu katedrale, svetištu iza glavnoga oltara, Bollé je u podu izgradio kriptu, zajedničku grobnicu zagrebačkih (nad)biskupa, kardinala, hrvatskih narodnih junaka i domoljuba koji su sve do Bolléove obnove bili pokopani na raznim mjestima u katedrali. I sve nadgrobne kamene ploče su prigodom restauriranja katedrale uklonjene iz njene unutrašnjosti. Jedino je nadgrobna ploča bana Tome Bakača Erdödyja ostala na svome mjestu.

U katedrali su grobnice hrvatskih mučenika Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana čije su kosti ovamo prenesene 28. travnja 1919. godine iz Bečkog Novog Mjesta (*Wiener Neu Stadt*) te pokopane 30. travnja 1919. Također su preneseni posmrtni ostatci Ivana Antuna Zrinskog, Eugena Kvaternika i drugih. U njoj su sahranjena i posljednja tri zagrebačka nadbiskupa: stožernici bl. Alojzije Stepinac, Franjo Šeper i Franjo Kuharić.

Godine 1997. u prezbiteriju, iznad grobnica zagrebačkih biskupa i nadbiskupa, uređen je novi grob blaženoga Alojzija Stepinca na kojemu su prikazani najznačajniji momenti iz njegova života i djelovanja.

Slika 2. Grob Alojzija Stepinca (MJ)

U južnoj lađi, desno od ulaza, na zidu zvonika uklesan je natpis uglatom glagoljicom koji nas podsjeća na prve veze Hrvata s kršćanstvom i papom Ivanom IV. (640. – 642. pos. Kr.). Natpis je uklesan 1942. godine, a u prijevodu glasi:

SLAVA V' VIŠNJIH BOGU - NA SPOMEN 1300. GODIŠNJICE POKRŠTENJA HRVATSKOGA NARODA KOJI SE ZAVJERI NA VJEČNU VJERNOST PETROVOJ PEĆINI PRIMIVŠI OD NJE OBEĆANJE OBRANE U SVAKOJ NEVOLJI DRUŽBA BRAĆE HRVATSKOGA ZMAJA ČUVAJUĆI SVETINJE PRADJEDOVA PREPORUČUJUĆI HRVATSKU DOMOVINU VELIKOJ BOGORODICI

Ispod glagoljičkoga natpisa, koji je postavila Družba braće hrvatskoga zmaja, nalazi se gipsana kopija 12. postaje Križnoga puta u Mariji Bistrici - "Kalvarija", rad akademskoga kipara Ante Orlića.

U svetištu katedrale nalaze se dva oltara, Bolléov i «koncilski». Na glavnome otaru, pod baldahinom, postavljen je metalni odljev kipa Majke Božje Bistričke i svetohranište.

Pokraj glavnoga oltara nalazi se nadbiskupska katedra (stolica) u obliku prijestolja, u kojoj je dva puta sjedio i Papa. Do njega stoji srebreni relikvijar u obliku piramide iz 1738. koji je izradio također mariborski zlatar Reiman. Godine 1994. proslavljena je devetstota obljetnica Zagrebačke nadbiskupije. Svečanu misu u Zagrebačkoj katedrali predvodio je papa Ivan Pavao II., i još jednom 1998.!

Katedrala ima više oltara: barokni mramorni **oltar Majke Božje**, **oltar Svetog križa** koji sažima prizore iz *Staroga* i *Novoga zavjeta*, **oltar sv. Jeronima** s kipovima sv. Fabijana i sv. Sebastijana, mali barokni mramorni **oltar sv. Luke**.

Kapela sv. Marije: oltar Majke Božje Kraljice, postavljen početkom 1888.

Korska sjedala čazmanskoga kaptola

Spomen-ploče:

- Ani-Katarini Frankopan-Zrinski, supruzi bana Petra Zrinskog i majci Ivana-Antuna Zrinskog.
- Ivanu-Antunu Zrinskom
- Franu-Krsti Frankopanu
- Nikoli Bakaču-Erdödyju
- Dr. Eugenu Kvaterniku, Vjekoslavu Bachu, Anti Rakijašu (Rakovački ustanak, 11. X. 1871.)
- Na spomen hrvatskim narodnim zastupnicima Stjepanu Radiću, Pavlu Radiću i Đuri Basaričeku pobijenima u beogradskoj Narodnoj skupštini 20. VI. 1928.

- Svim hrvatskim žrtvama Prvoga i Drugoga svjetskoga rata koji su svoje živote dali za svoju Domovinu
- Poprsja i spomen-ploča hrvatskomu banu Petru Zrinskom i knezu Krsti Frankopanu

Skulptura *Bogorodica s djetetom Isusom i anđelima* djelo je bečkoga kipara Josefa Beyera, a isklesana je u Zagrebu 1890. godine. Kipove je izradio kipar Karlo Morak, nastavnik na zagrebačkoj Obrtnoj školi u kojoj su školovani majstori potrebni za obnovu katedrale. Obrtnu školu utemeljio je Hermann Bollé i bio je njezin dugogodišnji ravnatelj.

Grbovi ispod skulpture *Bogorodica s djetetom Isusom i anđelima*:

lijevo – grb kardinala Mihalovića (+1891.), sredina – grb Trojedne Kraljevine (Hrvatske, Dalmacije i Slavonije), desno – grb Zagrebačke nadbiskupije.

"Presveto Trojstvo" - rad hrvatskoga kipara Roberta Frangeša Mihanovića.

Zagrebačka katedrala bila je opasana zidinama do početka 20. stoljeća. Pred ulazom je bila Bakačeva kula čiji je dio Herman Bolle dao srušiti, a odluka o rušenju bila je od 1865. Rušenjem Bakačeve kule pročelje katedrale zasjalo je u svom punom sjaju.

Zagrebački kaptol bio je *locus credibilis* (vjerodostojno mjesto), tj. obavljao je poslove današnjega javnog bilježnika (najstariji sačuvani dokument datira iz 1228.). Na Kaptolu su sve važne državne isprave (privilegije), dokumenti što ih je Hrvatska dobivala od pojedinih kraljeva i koji su sve do naših dana bili temelj hrvatskoga državnog prava, od 1643. čuvani u velikoj hrastovoj *škrinji privilegija* s tri brave, koju je dao izraditi protonotar hrvatskog kraljevstva Ivan Zakmardi.

Cista privilegiorum regni ili Škrinja privilegija Kraljevine Hrvatske i Slavonije ukrašena je hrvatskim i slavonskim grbom. U grbu Slavonije po jedna šesterokraka zvijezda nalazi se iznad i ispod kune.

Izvori: Ljubomir Škrinjar, Diana Vukičević Samaržija, Gjuro Szabo

13. Đakovačka katedrala

Đakovačka crkva Svetoga Petra stolna je crkva Đakovačko-osječke nadbiskupije izgrađena u neoromaničkom stilu (1866.- 1882.). Ubraja se u najveće katoličke crkve u Hrvatskoj. Posvećena je 1. listopada 1882. Katedrala je životno djelo **biskupa Josipa Jurja Strossmayera** koji je 1849. godine imenovan (na prijedlog bana Josipa Jelačića) đakovačkim ili bosanskim i srijemskim biskupom, s geslom »*Sve za vjeru i domovinu*«.

Izgradnja je stajala milijun i 200 tisuća forinti, a nadbiskup Strossmayer za nju je dao vlastitih 600 tisuća. Katedrala je podignuta na mjestu stare srednjovjekovne katedrale (biskup Ponsi, 1239.) i nešto mlađe barokne katedrale. Nakon oslobođanja od Turaka **biskup Juraj Patačić** je na ostacima jednobrodne gotičke katedrale podigao novu katedralnu crkvu (1708.) s tri oltara posvećenim Sv. Petru (glavni oltar), Sv. Križu i Blaženoj Djevici Mariji. **Biskup Josip Antun Čolnić** nadgradio je katedralu (1761.) i podigao biskupski dvor.

Slika 1. Đakovačka katedrala

Glavni inicijator izgradnje nove katedrale bio je biskup Josip Juraj Strossmayer. Prvi projekt napravio je bečki arhitekt Karlo Rösner 1854., ali taj nije bio realiziran zbog nedostatka sredstava. Arhitekt Karlo Rösner napravio je još dva projekta. Po trećem projektu je započela izgradnja katedrale 1866. kopanjem temelja nove katedrale te postupnim rušenjem stare. Stara katedrala srušena je 1880. jer se počela urušavati. Nakon smrti arhitekta Rösnera 1869. izgradnju katedrale vodio je arhitekt Fridrich von Schmidt do 1882. godine, do njezine posvete. Arhitektu Schmidt pomagao je arhitekt Hermann Bollé.

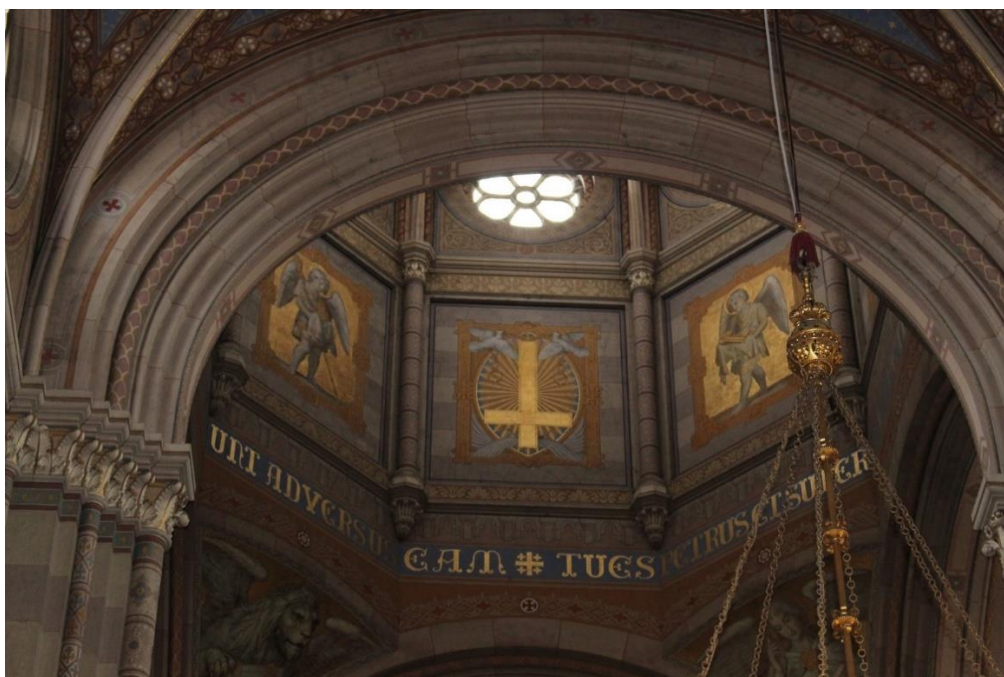
Ugrađeno je 7 milijuna cigli, visina zvonika je 84 metra, a kupole 54 metra. Temelje čine 395 pilona od slavonskog hrasta, a prostor između balvana zasut je betonom (u to vrijeme novim materijalom). Katedrala je trebala biti završena za 5 godina, ali zbog zauzetosti majstora gradnja je trajala 16 godina, a biskup Strossmayer je htio najbolje majstore pa ih je čekao. *On je to dočekao i zato ova katedrala ima tako lijepe freske jer su ih radili ljudi iz Naserove škole ili Overbeckove(kanonik Marjanović).*

Oblikovno rješenje katedrale (vanjsko i unutarne) bilo je nedvojbeno uvjetovano Strossmayerovim političkim stavovima (jugoslavizam, nova vizija Crkve, ekumenski pokret) u ondašnjem geopolitičkom okruženju.

Tlocrt trobrodne neoromaničke đakovačke katedrale je u znaku latinskog križa. U sjecištu dviju "križnih greda" (glavne i poprečne lađe/transepta), ispod kupole visoke 40 metara, postavljen je glavni žrtvenik/oltar, posvećen sv. Petru apostolu. Oltar je remek-djelo arhitekture. Autori su Karlo Rosner i Fridrich Schmit. Po želji biskupa Strossmayera natkriljuje ga 15 metara visoki romaničko- gotički ciborij (nebnica, baldahin), težak oko 80 tona, koji nose četiri stupa od marsejskoga crvenoga mramora. Ciborij je ukrašen klesanim i pozlaćenim ornamentima te medaljonima sv. Grgura Velikog, sv. Ambrozija, sv. Augustina i sv. Jeronima. Na svakom kutu ciborija jedan je od četvorice evanđelista (Ivan, Luka, Matej, Marko), a iznad ciborija je kip sv. Petra apostola.

Serafin, anđeo sa šest krila, ovdje je nebesko modre boje kojom se u ikonografiji slikaju anđeli sa četiri krila (kerubini), a serafini plameno crvene boje. U kupoli je i mozaik s naopako postavljenim križem (crux inversa) – Petrov križ, jer je sveti Petar tražio, kada su ga razapinjali, da ga razapnu upravo na naopako postavljeni križ.

Slika 2. Križ Sv. Petra

Strossmayerova katedrala ukrašena je sa 7 oltara, 43 fresko slike, 31 skulpturom svetaca i 32 reljefa. Oplošja stupova, zidovi i dijelovi svodnih ploha dekorirani su geometriziranim ornamentalnim uzorcima slavenskog narodnog veza (slikar-dekorater Josip Voltolini).

Oslikavanje katedrale izveli su otac i sin Alexander Maximilian i Lodovico Seitz, sljedbenici nazarenskih slikara iz Rima. Hrvatski kipari Vatroslav Donegani i Ivan Rendić autori su većeg broja skulptura na oltarima te reljefa u katedrali.

Propovjedaonica

Mramornu propovjedaonicu šesterokutnog tlocrta, na stupovima od crvenog mramora, projektirao je Schmidt, a kipove (sv. Ivan Zlatousti, sv. Bernardin Sijenski, sv. Alfonz Liguori, sv. Antun Padovanski, sv. Ignacije Loyolski, sv. Toma Akvinski) i reljefe (Navještenje Gospodinovo, Zaruke Marijine, Prikazanje Isusovo u hramu i Isus na križu) je izradio glavni kipar i upravitelj gradnje katedrale, Riječanin Vatroslav Donegani. Valja napomenuti da je svece, ali i niz likova na freskama, odabrao biskup Strossmayer.

Unutrašnjost katedrale oslikana je biblijskim motivima u fresko-tehnici. Taj su posao radili tijekom 12 godina njemački slikari, otac i sin, Alexander - Maximilian Seitz i Ludwig Seitz (dolazili su u Đakovo neredovito i to samo u ljetnim mjesecima), a tri freske potpisuju rimski slikari Ludovico Ansiglioni i Niccola Consoni.

Površine iznad arkada u glavnoj lađi oslikane su s deset odabranih tema iz Staroga zavjeta, a u poprečnoj lađi i apsidama redaju se teme Novoga zavjeta.

Prva monumentalna freska sa starozavjetnim biblijskim prizorom "Izgon iz raja" naslikana je do pjevališta, a njoj sučelice na južnoj strani "Stvaranje žene" (prizor kako Bog Adamu dovodi Evu).

Slika 3. Unutrašnjost katedrale

U glavnoj lađi je osobito zanimljiv jedan detalj: ispod deset slika nalazi se napis samo na jednoj, i to na donjem dijelu okvira slike "Mojsije prima zavjetne ploče" ispisan arapskim pismom – ALLAH E'ATA LI-MUSA LEVHATEJ EL-'AHDI – koji u prijevodu glasi: "Allah poklanja/predaje Musau/Mojsiju Zavjetne ploče".

Unutrašnjost katedrale krasi mnoge freske stvarane rukama najvećih svjetskih majstora onoga doba. Nadbiskupova ideja o južnom slavenstvu ocrta se u fresci Poklon triju kraljeva Ludwiga Seitzza. Ovaj čovjek što kleči do Marije i Isusa je starac iz Đakovštine. Vidi se po tome kako je obučen u narodnu nošnju. Iza njega je djevojka, također iz Đakovštine, sa snopom žita, a između njih je djevojka u dalmatinskoj nošnji s palminim lišćem u ruci. Iza njega je Bugarin s voćem, a iza svih njih, s ovcama, prikazan je jedan Srbin, opisuje fresku kanonik Marjanović.

Novozavjetni ikonografski sadržaj katedralnih fresaka, poredan kronološki, niže se u poprečnim lađama i u središnjoj apsidi iza glavnoga oltara.

"Sveta tri kralja i hrvatski seljaci iz raznih krajeva klanjaju se Isusu" (Ludwig Seitz, 1878.)

Tema za ovu neobičnu fresku na svodu južne apsida poprečne lađe je motiv poklonstva Kristu iz Matejeva evanđelja, a biblijskom motivu dodano je pet profanih likova među kojima su dvije žene. Oni Kristu prilaze zdesna:

- 1. starac (s hrvatskim grbom na torbici) daruje raznobojno grožđe;*
- 2. žena s maslinovom grančicom u ruci je iz Dalmacije;*
- 3. mladić s košarom na ramenu predstavlja Hrvata iz Hercegovine;*
- 4. mlada žena u slavonskoj narodnoj nošnji kleči na šarenom slavonskom "ponjavcu", a na ramenu donosi pšenično klasje;*
- 5. ovna i dvije ovce prinosi Hrvat iz Bosne obučen u tursku nošnju.*

Izidor Kršnjavi (1845. - 1927.), vjerojatno potaknut nekim dubinskim silnicama, dao je drukčiji opis ove slike: mladić s košarom na ramenu je Bugar, a ovna i dvije ovce prinosi Srbin (Listovi iz Slavonije, 1882.). "Nakon njega drugi su takvo tumačenje - već prema potrebama vremena - povezivali s ekumenskim i političkim idejama jugoslavizma biskupa Strossmayera."

Među naslikanim simbolima/znakovima zvijezda repatica (betlehemska zvijezda) ima šest krakova, a »frigijska kapa« na glavi kralja Melkiora (na slici srednji kralj) pripada ikonografiji Bizanta (umjetnosti pravoslavnog kršćanstva).

Iza glavnoga oltara i iznad biskupske stolice (katedre) nalazi se trodijelna kompozicija slika postavljene jedna nad drugom: "Sedam svetih sakramenata", "Apostoli Petar i Pavao" i u tjemenu apsida "Krunjenje Bogorodice". To je sažetak cjelokupnog ikonografskog programa u katedrali.

"Apostoli Petar i Pavao" nije samo površinom najveća, već je i posvetna, "glavna" slika u katedrali. Uz likove Petra i Pavla naslikani su još i biskup Strossmayer s modelom završene katedrale, sv. Juraj, sv. Josip, sv. Ivan Nepomuk, te sv. Ivan Kapistranski, duhovni predvodnik kršćanske vojne protiv Turaka: u desnici drži križarsku zastavu na kojoj je takozvani jeruzalemski križ, sastavljen od pet križeva koji simboliziraju pet rana Isusovih. Obzirom da je biskupija u Đakovu nosila službeni naslov »Đakovačka ili Bosanska«, jer je nastala od prognanih katolika iz Bosne, uz desni rub slike muškarac i dječak u turskoj nošnji simboliziraju kršćane u Bosni koji su stoljećima pod Turcima. Prizor istovjetnog sadržaja naslikan je uz lijevi rub slike: žena-prognanica i njezino dvoje djece.

Prve orgulje nove Strossmayerove katedrale izgrađene su u Bavarskoj. Autori su nagrađeni zlatnom medaljom na bavarskoj zemaljskoj izložbi 1882. godine. Nažalost, orgulje su izgorjele u velikom požaru 1933. Nove orgulje izradila je tvrtka Št. Vida kod Ljubljane, pod nadzorom stručnjaka za orgulje Franje Dugana i Franca Kimovca.

Kripta katedrale

Ispod glavnog oltara i poprečne lađe velika je kriptu s grobnicom biskupa Josipa Jurja Strossmayera (Osijek, 1815. - Đakovo, 1905.). U kripti katedrale su i grobnice biskupa prije i poslije Strossmayera. U kriptu može stati 5 tisuća ljudi.

Trokutasti zabat pročelja; slike na pocakljenim pločicama od pečene gline, a radio ih je, po nacrtima Ludwiga Seitzza, Adriano Ferraresi iz Rima.

Lunetu s reljefom "Isusovo uskrsnuće" iznad glavnog ulaza radili su Toma Vodička i Alojzije Gangl.

Uz kose stranice zabata stepenasto se uzdiže osam polja sa ženskim likovima (svaki pridržava traku s latinskim tekstom jednog od osam Isusovih blaženstava iz Matejeva evanđelja). Deveto polje je u samom vrhu - slika "Nebesnog Jeruzalema", Božjeg grada – raja, stvarnog duhovnog cilja kršćanskog življenja.

Pročelje s tri neoromanička portala (ulaza) na istočnoj strani katedrale.

Strossmayer je na novu katedralu postavio ključan element romaničkog i bizantskog graditeljstva – kupolu, koje nema u Rösnerovom projektu katedrale iz 1854.

Dva bunara, važan izvor vode tijekom razdoblja gradnje katedrale, uklopljena su u projekt stubišta radi čuvanja sjećanja na to vrijeme.

Katedrala je građevinsko remek-djelo; veličanstvena je i njezina unutrašnjost. Gotički i romanički stil savršeno se isprepliću. Zanimljivo je ovdje, graditeljski gledano, da Strossmayer nije stavio tzv. balustradu tj. pričesnu ogradu koju imamo u mnogim crkvama još i danas, kao primjerice u Osječkoj katedrali, jer je držao da su svećenstvo i narod jedna cjelina i da između njih ne treba biti ograde, ističe kanonik Marjanović.

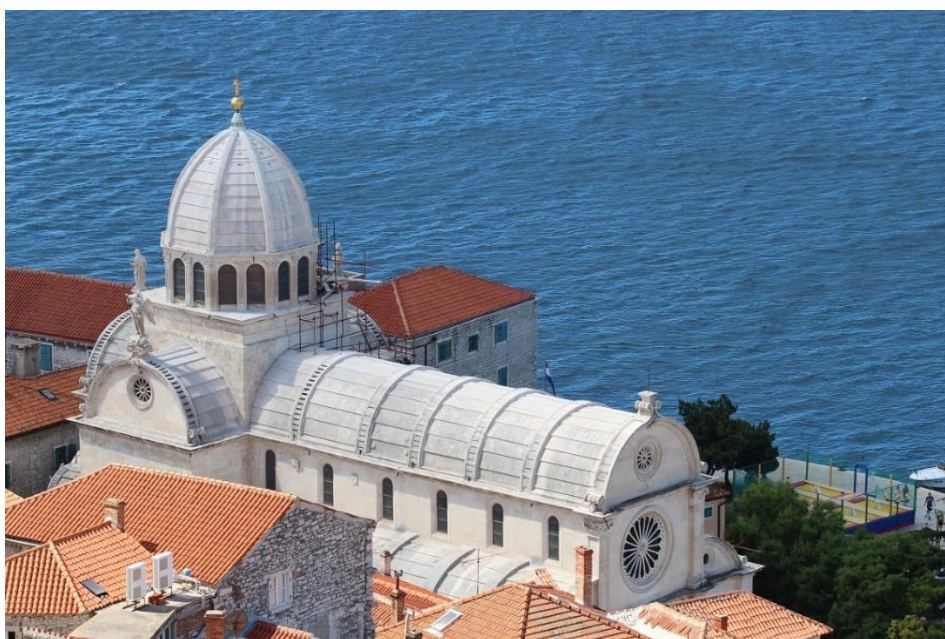
Đakovačka katedrala Sv. Petra apostola i osječka konkatedrala Sv. Petra i Pavla apostola prepoznatljivi su simboli Slavonije i istoka Hrvatske.

Izvori: Dragan Domjanović, Katarina Zorko, Ljubomir Škrinjar

14. Katedrala sv. Jakova u Šibeniku

Šibenska katedrala je trobrodna bazilika, stolna crkva Šibenske biskupije. Najznačajnije je graditeljsko ostvarenje 15. i 16. stoljeća na tlu Hrvatske. **Katedrala je uvrštena na UNESCO-ov popis svjetskog kulturnog naslijeđa 2000.**

Ideja o gradnji velikog katedralnog hrama datira od 1298. kada je Šibenik dobio vlastitu biskupiju, bulom pape Bonifacija VIII., i naslov grada. Stara romanička crkva Sv. Jakova postala je katedralna crkva, ali je bila mala pa se odlučilo graditi novu katedralu koja je trebala biti na drugom mjestu, ali je nakon što je katedrala svetog Jakova oštećena u napadu Mlečana (1398.), odlučeno da se na mjestu stare katedrale gradi nova. Odluka o gradnji donesena je 1402., a gradnja je počela 1431. godine i trajala do 1535.

Slika 1. Šibenska katedrala

Gradnja se odvijala u **četiri faze**:

Prva faza izgradnje (1431. – 1441.), tzv. **“Pulšićeva katedrala”**: Gradnja počinje 9. travnja 1431. Katedralu grade venecijanski graditelji predvođeni **Francescom di Giacomom** te dvama šibenskim klesarima - **Andrijom Budčićem** i **Budišom Statčićem**. Karakterističan je gotički stil.

Druga faza (1441. – 1473.), **“Jurjeva katedrala”**: Gradnju nastavlja **Juraj Matejev Dalmatinac** koji je povećao projekt i nastavio graditi po obilježjima renesanse. Juraj Dalmatinac Šibensku katedralu je učinio onim što jest - **svjetski značajnim objektom**. **Katedrala je građena samo od kamena bez vezivnog materijala**. Dalmatinac je primijenio poseban sustav montaže kamenih blokova koji se umeću u utore nosivih kamenih okvira i to bez vezivnog materijala. Izradio je 71 skulpturu glava različitih ljudi na vanjskom obodu apsida. Vide se lica brojnih muškaraca, žena i djece (jedinствен detalj u europskoj umjetnosti XV. stoljeća - zagonetna galerija portreta).

Dvanaest gotičkih stupova nose zidove srednje lađe i kameni bačvasti svod. Dalmatinac je podigao četiri velika stupa s kapitelima, prekrivenim reljefom kovrčavog lišća, na kojima će Firentinac kasnije podignuti osmerokutni tambur i kupolu. Od poda do vrha kupole ima 38 metara.

Treća faza (1475. – 1505.): Nakon smrti Jurja Dalmatinca gradnjom rukovodi **Nikola Firentinac koji je nastavio Dalmatinčevo djelo, u renesansnom stilu**. Nikola Firentinac je podigao krov i kupolu, izradio je niz reljefa u unutrašnjosti katedrale i slobodno stojeće kamene skulpture apostola oko kupole.

Na krovu katedrale su figure nebeskih zaštitnika: lijevo - **sv. Marko**, u sredini - **sv. Jakov**, desno - **sv. Mihovil**, a četvrta figura nedostaje (nikada nije izrađena).

Sv. Marko, okrenut prema jugu i moru, predstavnik Mletačke Republike (krilati lav, simbol evanđelista Marka), jamac očuvanja slobode i sigurnosti plovidbe na moru i alegorijski prikaz Venecije koja se smatrala novom (nakon Rima) braniteljicom vjere i zaštitnicom crkve.

Sv. Jakov, okrenut prema istoku i nadolazećoj turskoj opasnosti, držao je u ruci mač koji danas nedostaje. Zaštitnik Šibenske biskupije, odnosno općenito zaštitnik kršćanske vojske i njezinih hrabrih vitezova, postavljen je na krovu nad glavnim oltarom kao jasan znak spremnosti i upozorenja.

Sv. Mihovil, okrenut je prema sjeveru, gradu i tvrđavi sv. Mihovila. Nebeski ratnik arkanděl Mihovil, vojskovođa »nebeske vojske« koja je porazila pobunjene anđele i samoga Sotonu, na krovu katedrale (vrhu sjevernoga zabata transepta) kopljem otmjeno probada đavla savijenog u dnu njegovih nogu. U povijesnom kontekstu neposredne turske opasnosti to je izravna aluzija pobjede nad nadolazećim protivnicima vjere i križa.

Četvrta faza: Posljednjom fazom rukovode mletački graditelji **Bartol i Jakov** iz Mestre te zadarski majstor **Mestičević**. Pod njihovom 'palicom' Šibenska katedrala je **dovršena 1535. godine**. Blagoslovljena je 20 godina kasnije - 1555. Temeljito je obnovljena u XIX. stoljeću (1843.-1860.) i ponovno posvećena 1860.

U gornjem renesansnom dijelu pročelja veliku rozetu izradio je **Bartolomej iz Mestre** (1531.), a malu rozetu na polukružnom zabatu **Ivan Mestičević** iz Zadra (1536.).

Slika 2. Friz katedrale

Katedrala danas ima oltare iz razdoblja baroka (Svetog Križa, Sveta Tri kralja, Svetog Fabijana, Svetog Sebastijana i glavni oltar Majke od Suza). **Franc Jenko** je izgradio orgulje katedrale 1968. godine.

U katedrali su grobnice šibenskih biskupa: **Jurja Šižgorića, Ivana Stafilića, Callegarija i Spingarole.**

Za vrijeme napada Jugoslavenske mornarice na grad, tijekom Domovinskog rata, tri granate su probile kupolu katedrale (18. rujna 1991.). Sanacija oštećenja kupole izvršena je od 23. kolovoza 1996. do 14. ožujka 1997.

Pri obilasku katedrale obratiti pažnju i na:

Vanjski okvir glavnog ulaza u crkvu, tordirani stupići sa po dva velika baldahina (četverokutna streha kao zaštita kipova od kiše u gotičkoj arhitekturi). Naknadno ih je dogradio Juraj Dalmatinac.

Dvostruki pojas šiljastih lukova od ukrašenih tordiranih stupova (u obliku uzvojnice), između kojih su likovi 12 apostola (sv. Jakova izradio je naš Juraj), čini unutarnji okvir portala. Reljef lunete s temom *Posljednjeg suda*, kao i 12 apostola, konzervatori i restauratori danas pokušavaju spasiti od raspadanja.

Lav i lavica, simboli kolonijalne mletačke vlasti, poput stražara sjede ispred bočnog ulaza u katedralu ("**Lavlja vrata**"). Svaki nosi urešen oktogonalni stup na čijim kapitelima stoje nage figure Adama i Eve. Iznad njih su dograđeni gotički baldahini s ranorenesansnim samostojećim skulpturama svetog Petra i Jakova što ih je izradio Juraj Dalmatinac oko 1445. godine.

U donjem, gotičkom dijelu zapadnog pročelja dominira portal *Posljednjeg suda*, autora Bonina iz Milana, nastao u prvoj fazi gradnje (1431-1441.).

Slika 3. Glavni oltar katedrale

Glavni oltar *Majke od Suza* (1630.) s tebernakulom (svetohraništem) od crvenoga mramora i slikom *Gospe od Plača*.

Slika 4. Krstionica katedrale

Pogled na južnu stranu svetišta i apsidu ispod koje je gotičko-renesansna **Krstionica** (1443.), remek djelo Jurja Dalmatinca.

Izvori: Ljubomir Škrinjar, enciklopedija, Društvo arhitekata Zagreba,

15. Trogirska katedrala

Najznamenitiji trogirski spomenik je **katedrala Sv. Lovre** (Trogirani je još zovu **sv. Ivan Trogirski**, zaštitnik grada) koja se odlikuje različitim stilovima (romanike, gotike, renesanse i baroka). Gradnja katedrale započela je 1213. godine, a završena početkom 17. stoljeća. Ima tlocrt svedene romanske bazilike na tri broda, s predvorjem i tri polukružne apside. Katedrala je većinom izgrađena u romaničkom stilu (majstori Stjepan i Matej) do 1251. god., dok je gotički svod izgrađen u 15. st. Gradnja je završila 1589. god. dovršetkom zadnjeg kata zvonika.

Trogirska katedrala je po konstrukciji arkada arhaična jer su brodovi odvojeni masivnim uzdužnim pilonima, zapravo debelim zidom u kojem su prosječeni prolazi s lukovima, što je još ranoromanička metoda. Katedrala je ujedno i najmonumentalnija od svih dalmatinskih romaničkih katedrala i crkava jer je jedina presvođena u sva tri broda. Stereometrijski čista, zatvorena masa crkve s malim prozorskim otvorima podijeljena je pilastrima na južnoj bočnoj fasadi i tordiranim polustupovima na apsidama te optočena vijencem slijepih arkada. Na središnjoj fasadi postoji mali okrugli otvor u kojemu se nalazi isklesani grb naj snažnije dinastije Hrvatsko-ugarskog kraljevstva, Anžuvinske dinastije kralja Ludovika.

Krstionica

U predvorju s lijeve strane je krstionica iz 15. st. na kojoj je radio **Albanac Andrija Aleši** (1467.). Na oltaru je kip sv. Ivana Krstitelja, a iznad oltara reljef sv. Jeronima u pustinji, okruženog zmajevima i zmijama. U središtu prostora je kamena krstionica prekrivena drvenim gornjim dijelom. Krstionica je pravokutnog tlocrta, kasetiranog svoda ispod kojega je niz anđela koji nose vijenac. Anđeli su napravljeni pod utjecajem **Nikole Firentinca**. Naokolo se renesansni dječaci igraju povezani vijencima cvijeća.

Radovanov portal

Radovanov portal glavni je portal katedrale sv. Lovre u Trogiru. Nazvan je po njegovu autoru Majstoru Radovanu koji ga je isklesao 1240. godine i potpisao s *per Raduanum*, iako je dovršen tek u 14. stoljeću. Portal uokviruju s lijeve i desne strane likovi lavova, u ulozi čuvara, a na njima likovi praroditelja Adama i Eve, apostoli i sveci, alegorije mjeseci sa simbolima zodijaka, stupci s raznim zvjerima, borbe čovjeka sa životinjama... Prvi red stupova lijevo i desno prikazuje apostole, drugi mjeseci s prikazima radova vezanih uz pojedina godišnja doba, treći red okruglih stupića prizore iz svakidašnjeg života i fantastična bića. U podnožju, likovi obučeni u nošnje naroda Sredozemlja, u ulozi su nosača portala. U gornjem dijelu na timpanonu je prikazano Kristovo rođenje, zatim Blagovijest, poklon Mudraca, anđeli i deset prizora iz Novog Zavjeta. U 14. st. dodan je gotički zabat sv. Lovre. Na vrhu je skulptura sv. Lovre s gradelama, kojemu je crkva posvećena, premda se u narodu udomaćio njen drugi naziv – Sv. Ivan, po jednom od prvih zapisanih biskupa Trogira (umro 1111. godine).

Godine 2006. završen je dugotrajni proces sanacije i restauracije portala kojemu je nakon preciznog laserskog čišćenja vraćena izvorna boja pokazavši da je rađen od trogirskog kamena i od crnog egipatskog granita.

Slika 1 i 2. Radovanov portal (MJ)

Kapela sv. Ivana

Najljepši prostor crkve predstavlja **kapela bl. Ivana**, sagrađena u 15. st. po nacrtu Nikole Firentinca, uz priloge Andrije Alešija i Ivana Duknovića. Slijedom antičkih uzora reljefno i skulpturalno prikazan je život podzemnog svijeta u obliku krilatih dječaka koji s bakljama izlaze iz podzemlja. Život na zemlji posvjedočuju apostoli koje vodi Krist dok su okrugli prozori simboli sunca, a kasetirani svod je simbol neba, sa središnjim medaljonom u kojemu je Bog. Kapela bl. Ivana dobila je mramorne anđele uz oltar kojega je u baroknom stilu izradio **Jerolim Diogene**, na kojemu je prebačen sarkofag s posmrtnim ostacima bl. Ivana.

Slika 3. Sarkofag Ivana Trogirskog (MJ)

U nišama je dvanaest kipova, djelo raznih majstora. Kip sv. Ivana Evanđelista je rad Ivana Dukovića Trogirana (oko 1440.). U luneti je velika reljefna kompozicija Gospina krunjenja. Na kasetiranom svodu nalazi se medaljon okružen glavama kerubina i serafina. Uz podnožje Kapele proviruju krilati dječaci sa zapaljenim bakljama. Na oltaru je sarkofag sa svečevim kipom u biskupskom ornatu, izrađen od lijepog crvenog mramora u gotičkom stilu (14. st). Dva barokna anđela od bijeloga mramora postavljena su u 18. st. Na sredini Kapele je grobnica trogirskih biskupa. Zadnji biskup koji je tu pokopan bio je Luidi Skokac Trogiranin, biskup Zante u Grčkoj (1942.). Na stropu visi njegov zeleni biskupski šešir.

Kapela sv. Ivana Trogirskog renovirana je 2002. god. pod vodstvom američke zaklade *Venetian Heritage Incorporation* i njenim čelnim čovjekom **Lowrencom Lovettom**. Za izvrsno obavljenu obnovu kapele bl. Ivana konzervatori i Katedrala dobili su nagradu „*Europa Nostra*“ za 2002. godinu.

Riznica Katedrale

U sakristiji Katedrale – riznici, sagrađenoj polovinom 15. st., izloženi su zlatni i srebrni predmeti, crkveno ruho i dragocjena pisana građa. Na ulazu s desne strane nalazi se ormar od orahovine, a potječe iz 15. st. Kornič i vijenci, obavijeni lozicom i lišćem, ukrašeni su florom i faunom, igrom djece i anđela. Ovo djelo pripisuje se majstoru **Grguru Vidovu** (1458.). U ormaru su smješteni srebrni oltarni ukrasi i posuđe: poprsje zaštitnika grada sv. Ivana s njegovom relikvijom i kip sv. Ivana s gradom na ruci i sv. Lovre – zaštitnika Katedrale; pokaznica s okruglom čašom od planinskog kristala, relikvije u srebrnim tekama, srebrno liturgijsko posuđe, umjetnički srebrni biskupski štap i dvije dragocjene biskupske kape (mitre).

Iznad ormara nalaze se slike gradskih zaštitnika i slika sv. Katarine. Na polukružnom dijelu zida nalaze se grbovi trogirskih biskupa. Kronološka serija počinje jedanaestim stoljećem, a završava g. 1828. kada je bila ukinuta trogirski biskupija.

Četiri grba s crvenim ukrasnim rubovima pripadaju kardinalima. U izložbenom staklenom ormaru osobito su zanimljivi predmeti: Triptihon od bjelokosti (15. st.), srebrni vrč dar je ugarsko-hrvatske kraljice Jelisavete, žene Ludovika Velikog Anžuvina (1342. – 1382.). Ona je također darovala dvije pozlaćene ruke prekrivene filigranskom arabeskom i dragim kamenjem za moći sv. Ivana Trogirskoga. Tu se još nalazi kukuljica plašta Bele IV. sa slikom sv. Maritina, izvezena dragim kamenjem, kao i mitra romaničkog oblika (14. st.).

Uz sakristiju je i Kaptolska biblioteka koja posjeduje razne vrijedne isprave, dokumente, pergamente, knjige...

Iznad srednjeg sjevernog pilastra urezan je zlatnim slovima natpis: *NUMQUAM PRIUS* 1598., što znači da je ova veličanstvena građevina završena tada, tako da je gradnja trajala gotovo četiri stoljeća.

Zvonik

Na primjeru zvonika uočava se dugotrajnost gradnje; zvonik pokazuje mješavinu umjetničkih stilova od gotike do manirizma. Sagrađen je nad predvorjem. Početak gradnje je u 14. st. Prvi kat, djelo **Mateja Gojkovića**, rađen je u gotičkom stilu, drugi kat ima obilježje venecijanske cvjetne gotike 15. st., treći renesansni kat zvonika, klesara **Tripuna Bokanića**, dovršen je potkraj 16. st. Zvonik ima piramidalni završetak kojega uokviruju četiri skulpture manirističkog mletačkog kipara **Alessandra Vittorie**, a na vrhu je metalna kugla. Zvonik je visok 47 m.

Unutrašnjost katedrale

U unutrašnjosti se ističe veliki žrtvenik u obliku krasnog baldakina (ciborija), djelo majstora Mavra iz 14. st. Na ciboriju su kipovi Madone i Anđela (Blagovijest). Sa strana žrtvenika, pri zidu, nalaze se kipovi sv. Ivana Trogirskog (zaštitnika grada) i sv. Lovre (zaštitnika Katedrale) u stilu baroka iz 18. st. Na zidu s lijeve strane oltara je bunar s kruništem (g. 1661.). Osmerokutna propovjedaonica s romaničkim kapitelima djelo je domaće umjetničke škole iz 13. st. Iznad osmerokutne propovjedaonice s romaničkim djelomično pozlaćenim kapitelima, ističe se oslikano raspelo Blaža Jurjeva Trogirana (15. st.). Crkvu krasi slike s prizorima iz svetačkog života te bočni oltari.

U središtu crkve visi velika drvena svjetiljka u obliku dvostrukog gotičkog križa iz 1561. g., nekada na ulje, a danas elektrificirana. Srebrne lampade u crkvi zavjetni su darovi grada Zadra (1723.), Vrlike (1742.), pomoraca iz Levanta (1688.) i drugih.

Prve orgulje, djelo fra Urbina, izrađene su krajem 15. st., a u barokno doba Gaetano Callido i Dominik Moscatelli izrađuje nove orgulje (1786.). Polovicom 20. st. Milan Majdak (iz Vrapča kraj Zagreba) iskoristio je stara svirala za nove orgulje.

Korska drvena sjedala djelo su Ivana Budislavića (15. st.).

Oltar sv. Križa

Oltar sv. Križa krasi raspelo iz 16. st., a na oltaru Jubileja nalazi se slika krštenja Isusova (16. st.). Tu su još i oltari Sv. Augustina (slika Matteinija), Gospe od milosrđa i oltar Imena Marijina (zadužbina Garanjin – Fonfogna).

Na stupu pred propovjedaonicom je slika bl. Augustina Kažotića Trogiranina (djelo Palme Mlađega, 1599.). Tu su još slike majstora Dominika Sagomana (1738.), Augustina Ridolfija (18. st.) te iznad kora djela mletačkog slikara Tizianove škole Aleksandra Varotari – Padovanina (1509. – 1650.).

Kapela sv. Jere

Kapela sv. Jere (sada Kapela sakramenta) iz 15. je stoljeća. Sagradio ju je Mikica Sobota. Kao arhitekti spominju se Gruato i Račić. Na oltaru je jednostruki mramorni tabernakul u stilu baroka (venecijanski majstor, 1737.). Pred ulazom je uzidan renesansni reljef Bogorodice sa sv. Jerom i sv. Ladislavom.

Grobnice u Katedrali

Ima više grobnica glasovitih trogirske obitelji (Lučića, Andreisa, Kazotića, Bugoforte i drugih) uz onu Mladena III. Šubića «*Štiita Hrvata*» i humaniste Frane Frankvila Andronika. Ne zna se kamo je nestala grobnica Belina, nećaka princa Vilma.

Izvori: Ivo Babić, Josip Belamarić, Radoslav Bužančić, Cvito Fisković, Ljubo Karaman, Josip Stošić, Marina Šimunić Buršić

16. Trsat i Gospa Trsatska

Na brdu Trsat nalazilo se predantičko naselje Liburna. U rimsko doba sagrađena je vojna utvrda; naselje se zvalo **Tarsatica** (na mjestu današnjega Starog grada). Franci su ga razorili 799. Tarsatica se prvi put spominje u Vinodolskom zakoniku iz 1288. kao sjedište Vinodolske župe. Trsat je bio u posjedu krčkih knezova Frankopana do 1529. godine. Od Tarsatice se razvija grad Rijeka koji je bio pod upravom Habsburgovaca od 1466. do 1918., uz kraće prekide.

Trsatska legenda

Prema predaji na Trsatsko brdo je 10. svibnja 1291. na čudesan način iz Nazareta stigla rodna kuća Blažene Djevice Marije. Nakon tri godine, opet na čudesan način, kuća je prešla u talijanski gradić Loreto (10. prosinca 1294.) gdje se i danas nalazi.

Nakon što je kuća “prešla” u Loreto knez Ivan Frankopan dao je sagrađiti kapelicu, a njegov sin Martin dao je sagrađiti franjevački samostan s crkvom Blažene Djevice Marije (od te crkve ostali su samo fragmenti). Martin Frankopan umro je 3. listopada 1479. na Trsatu te je pokopan u grobnici u Svetištu Crkve Gospe Trsatske ispred glavnoga oltara, a ondje je sahranjena i njegova supruga Dorotea (Uršula). Dobročinitelj Martin Frankopan nije imao potomaka te je trsatskim franjevcima ostavio znatan imetak u korist Svetišta i samostana.

Čudotvorna slika Gospe Trsatske

Zbog gubitka Svete kućice, neutješanim Trsaćanima papa Urban V. 1367. godine šalje čudotvornu sliku Majke Božje imena “*Majka milosti*”.

Predaja kaže da je sliku osobno naslikao sv. Luka Evanđelist. Izrađena je na cedrovoj dasci i podijeljena na tri polja. Zbog štovanja koje joj je iskazivano, slika je okrunjena krunom od pravoga zlata 8. rujna 1715. godine, a svečanost njene krunidbe održala se pod pokroviteljstvom Hrvatskoga sabora. Bila je to prva Marijina slika izvan Italije koju je dao okruniti neki papa. “Majka Milosti” ima iznimno značenje u stvaranju kulta štovanja Djevice Marije na Trsatu. Sveti otac već u petnaestom stoljeću dopušta poseban oprost onima koji ju pohode. Slika se i danas cijeni zbog milosti koju po njoj dijeli Marija svojim štovateljima, a stoji na glavnom oltaru i iz crkve se iznaša prilikom raznih procesija, kao npr. na blagdan Gospe Trsatske ili Velike Gospe.

Slika 1. Čudotvorna slika “Majke Milosti”

OPIS SLIKE MAJKE BOŽJE TRSATSKE

Čudotvorna slika “Majke Milosti” izrađena je na cedrovoj dasci. Njezin sveukupni sadržaj nije lako izraziti. Podijeljena je na tri dijela, a po nekima ona je zbir od pet slika.

Čudotvorna slika “Majke Milosti” podijeljene je u tri okomita polja. U središnjem, najvećem polju je Marija koja doji, hrani Isusa. Marijin blagi pogled usmjeren je prema Isusu, ali i prema gledatelju slike. Dijete Isus ima ozbiljan pogled i podiže ruku za blagoslov. U gornjem dijelu lijevog i desnog bočnog polja prikazani su najvažniji događaji iz povijesti spasenja: Utjelovljenje (Navještenje) i Otkupljenje. Potonje je prikazano u tradicionalnoj ikonografskoj formi "deisisa" - prikaza Kristove otkupiteljske smrti na križu, prije koje je Crkvi preko sv. Ivana, najmlađeg apostola, Mariju ostavio za Majku. U donjoj polovici lijevog i desnog bočnog polja slike prikazani su svjedoci Crkve. Ono što je Isus propovijedao nastavili su učenici! Desno su apostoli sv. Petar, sv. Ivan i sv. Pavao. S lijeve strane su prikazani nepoznati sveti biskup (najvjerojatnije sv. Nikola), sv. Bartolomej (crven, jer mu je tijekom mučeništva odrana koža) i sv. Stjepan, đakon.

Slika 2. Gospa Trsatska

Svetište Majke Božje Trsatske (najstarije Marijansko svetište u Hrvatskoj)

Od 1453. godine franjevci su čuvari svetišta. Knez Martin Frankapan uz crkvu je dao sagraditi i samostan u koji su se doselili franjevci. Tu se nalazi stara i bogata knjižnica s arhivom i bogata riznica s darovima i zadužbinama koje potječu od 14. stoljeća do današnjih dana (kapela Zavjetnih darova).

Pored triptiha Gospe Trsatske tu je i veliki relikvijar srpske despotice Barbare rođene Frankapan darovan crkvi 1485. te dvoglavi orao iz masivnoga zlata ukrašen draguljima koji je zavjetni dar Karla V. iz 1536. godine, a vrijedna je i visokorenesansna srebrna skulptura Bogorodice s Isusom, visoka 35 cm koju je 1597. godine darovao hrvatski ban Toma Bakač–Erdödy za ozdravljenje sina. Još se tu čuvaju i Leopoldovi svijećnjaci te misno ruho koje je darovala Marija Terezija.

Mnoge su umjetnine bile uništene u velikom požaru 5. ožujka 1629. godine u kojem je stradao i veći dio samostana.

U kapeli Zavjetnih darova nalaze se zavjetne slike na kojima se obično vide lađe pomoraca kada im je u oluji zaprijetila životna opasnost, a ističe se i gotička skulptura Gospe Slunjske.

U sklopu samostana u 17. je stoljeću osnovana i gimnazija za školovanje mladih franjevac a te su više od stoljeća djelovali teološka škola, prva trsatska pučka škola i prva bolnica u Rijeci. Samostanska knjižnica posjeduje više od 20.000 svezaka, među kojima su i prva hrvatska

neglagoljska knjiga »*Lekcionar Bernarda Splicićanina*« (tiskan u Veneciji 1495.) te »*Evangelistarum*« iz 1532. godine Marka Marulića, kao i »*Raj duše*«, koji je bio osobni molitvenik grofice Katarine Zrinski autora Nikole Dešića. Samostanska knjižnica ima 17 inkunabula, knjiga tiskanih do 1500 godine.

Crkva Bležene Djevice Marije na Trsatu (Gospa Trsatska) najstarije je hrvatsko marijansko svetište kojemu hodočaste mnogobrojni vjernici. I papa Ivan Pavao II. Hodočastio je u svetište 2003. godine.

Majka Božja Trsatska je uz sv. Vida (su)zaštitnica Grada Rijeke.

Trsatske stube

Trsatske stube koje iz doline vode do crkve dao je sagraditi, kao zavjet, kapetan Klisa Petar Kružić 1531. Poginuo je u borbi s Turcima 12. ožujka 1537. Turci su mu odrubili glavu, prodali su je njegovoj sestri Katarini za 1000 dukata. Ona je bratovu glavu sahranila u crkvi Gospe Trsatske pod oltarom sv. Petra. Na nadgrobnoj ploči latinskim jezikom je zapisano: "*Ovdje se čuva sahranjena glava znamenitog kliškog junaka Petra Kružića † 1537*".

Slika 3. Trsatske stube

Slika 4. Spomen-ploča

Prvotno je bilo 128 stepenica, a danas ih ima 561. Uz njih je nekoliko zavjetnih kapelica. Počinju s ulaznim baroknim trijemom s reljefom Bogorodice Tješiteljice (Bogorodica s djetetom u naručju). Iznad ulaza piše: *CONSOLATRIX AFLICTORUM* (tješiteljica tužnih). Nebrojani hodočasnici su često i na koljenima prelazili ovaj put da bi se poklonili čudotvornoj Gospi Trsatskoj.

Crkva sv. Jurja

Crkva svetog Jurja je župna crkva Trsata. Sagrađili su je krčki knezovi Frankopani sredinom 13. st. U crkvi su postavljeni oltari sv. Jurja, sv. Sebastijana i Majke Božje od Karmela, a prigrađena joj je kapela Sv. Dizme.

Trsatski kaštel

Na mjestu današnjega kaštela nekada su bile rimske utvrde. Dolaskom Hrvata postaje njihova vojna utvrda. Hrvatsko-ugarski kralj Andrija II. darovao je 1223. krčkim knezovima (kasnije Frankapanima) Vinodolsku županiju u čijem je sastavu bio i Trsat. Turci su osvojili Trsat 1527.

Trsat je prešao u posjed Zrinskih nakon udaje Katarine Frankopan za kneza Nikolu Zrinskog. Formiranjem Hrvatske krajine Trsat dolazi pod vlast Bečke komore. Kasnije je Trsat vraćen Frankapanima, ali formiranjem Vojne krajine opet je došao pod Bečku upravu. Povlačenjem Turaka kaštel ja dan na upravljanje riječkim kapetanima koji su ga zapustili pa je postao razvalina. Trsatski kaštel kupila je bakarska općina i prodala zapovjedniku austrijskog primorja grofu Lavalu Nugentu koji je kaštel preuredio u raskošnu rezidenciju. Grof Nugent umire 22. kolovoza 1862. u Bosiljevu pa biva prebačen u grobnicu „*Mir junaka*“ na Trsatu.

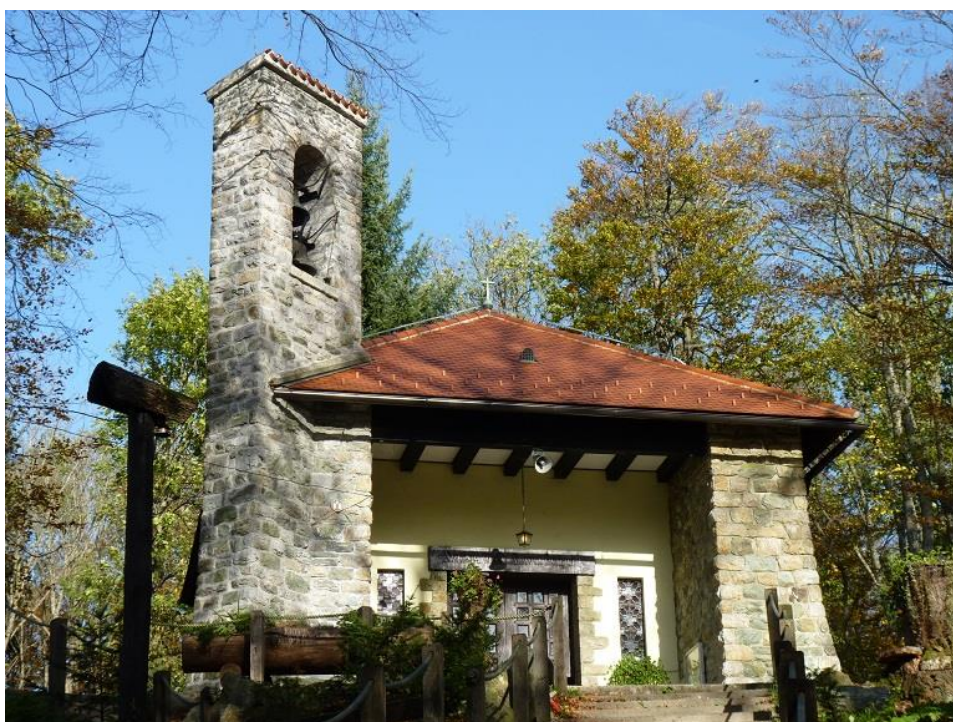
Na Trsatu se nalazi dom Hrvatske čitaonice Trsat. Dovršen je 1897., a djelo je Mate Glavana.

Izvori: Franjevački samostan, laudato.hr

17. Majka Božja Sljemenska

Svetište Majke Božje Sljemenske, Kraljice Hrvata, nalazi se na najvišem vrhu Zagrebačke gore (Sljemen). Odluka o gradnji kapele donesena je 1928. Sagrađena je prema projektu Jurja Denzlera i blagoslovljena 1932., a 1933. posvetio ju je zagrebački nadbiskup Antun Bauer. Isusovac Josip Müller vodio je izgradnju. Zamišljena je kao spomenik na 1000. obljetnicu hrvatskog kraljevstva (925.-1925.) te 1300. obljetnicu pokrštenja Hrvata.

Isusovca Josipa Mullera, koji je vodio izgradnju crkve, ubili su partizani. Nije poznato mjesto gdje se nalaze njegovi posmrtni ostatci.

Slika 1. Sljemenska crkva

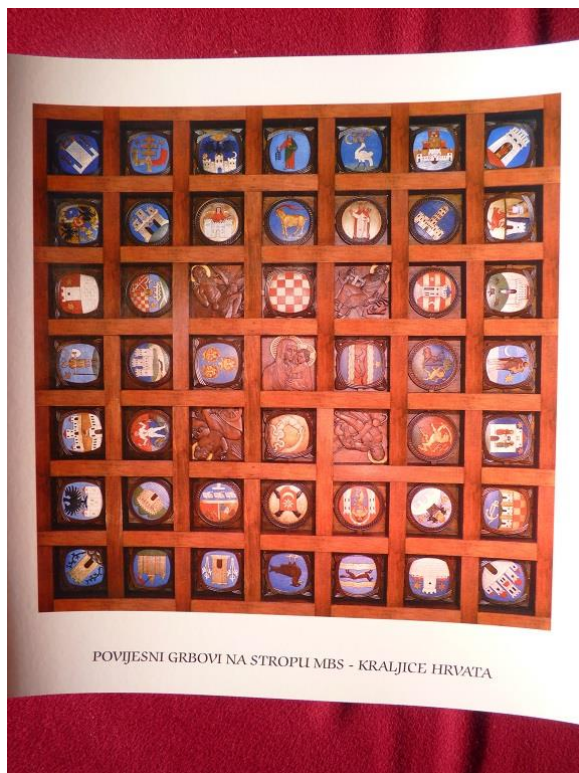
Crkva je građena od sljemenskog zelenog kamena, a strop je napravljen od slavonske hrastovine i podijeljen je na 49 polja. **U poljima na stropu nalazi se hrvatski grb, lik Majke Božje, 4 reljefa zaštitnika Hrvatske te grbovi hrvatskih povijesnih pokrajina i gradova (39 grbova).** Sve je okruženo motivom pletera, a djelo je R. Hudoklina iz 1937. Unutrašnjost kapele uredili su poznati hrvatski kipari i slikari Vanja Radauš, Josip Turkalj, Radoje Hudolin i Mirko Stupica.

“Iznad kamenog oltara nalazi se drveni reljef s likom Majke Božje koja nosi dijete Isusa u naručju, rađen prema slici Gospe od Puta. Svetohranište je ukrašeno motivima starohrvatskih spomenika s križem, a stijene oko oltara urešene su mozaikom sa zlatnim zvijezdama.”

“Na lijevom i desnom bočnom zidu nalaze se freske – rad G. M. Stupice. Desna freska prikazuje gradnju i predaju crkve Gospi. U ambijentu Sljemena, s kojega se iz daljine vidi i zagrebačka katedrala, nalazi se mnoštvo puka odjevenog u narodne nošnje, a pred svima se nalazi isusovac p. Müller, koji predaje maketu sljemenske kapele Gospi. Na lijevom bočnom zidu nalazi se slika „Krista u hrvatskoj povijesti“. Na njoj su prikazane znamenite ličnosti iz hrvatske povijest, okrenute prema Kristu s križem, kojemu se klanjaju.”

Župa je osnovana 3. kolovoza 1963. za potrebe planinara, turista, gostiju Tomislavova doma i za bolesnike u bolnici Brestovac. Župa je turistička jer nema trajno nastanjenih vjernika nego samo planinari i turisti. Jedina Hrvatska župa u kojoj se ne umire – nema ni groblja ni matice umrlih. Ima samo krštenja i vjenčanja. Nedjeljom i blagdanom mise su u 10 i 12 sati.

Slika 2. Strop u Sljemenskoj crkvi

U kapelici se vikendom redovito održavaju mise, a najposjećenije su mise na godišnje proštenje – nedjelja nakon 15. srpnja (Gospa Karmelska) i božićna polnoćka.

Crkvice je obnovljena, uređen je prilaz crkvi, izgrađene su “Gospine stube” i uređen okoliš (“Gospin perivoj”). U božićno vrijeme, u drugu nedjelju dočašća, otvaraju se “Šumarske jaslice”.

Slika 3. Sljemenska gospa

Spomen dan Majka Božja Sljemenska je 20. srpnja kada su mise u 10 i 12 sati.

Zbog izrazitih kulturno-povijesnih, arhitektonskih i ambijentalnih vrijednosti službeno je zaštićena kao kulturno dobro (Z-2392).

Izvori: stranica župe, Petar Lubina: *Marijanskom Hrvatskom*

18. Crkva Sveta Mati Slobode

Zavjetna crkva posvećena Majci Božjoj **Sveta Mati Slobode** zavjetna je crkva u spomen poginulima za Domovinu, na Jarunu u Zagrebu.

Smisao je svetišta gajiti vjeru hrvatskoga puka u zagovor Blažene Djevice Marije te očuvati od povijesnog zaborava ime svakoga hrvatskog branitelja koji je darovao svoj život za domovinu. Molitvom za domovinu i za sve koji su za nju položili živote ova spomen crkva ulazi u niz hrvatskih zavjetnih marijanskih svetišta.

Slika 1. Pieta pred ulazom u crkvu (MJ)

Hrvatski vjernički puk oduvijek vjeruje da ga Marija zagovara i prati na njegovu povijesnom putu. Njoj se utjecao osobito tijekom svojih križnih putova kroz povijest. Tako i u vrijeme Domovinskoga rata.

***Krunica** je spontano postala zaštitni znak naših branitelja, a narod ju je molio u svim crkvama i na javnim mjestima, vjerujući da će nas Bog, po zagovoru Blažene Djevice Marije, spasiti od prijetećeg uništenja. Zavjetna crkva **Sveta Mati Slobode** nastala je na mjestu na kojem je puk molio krunicu.*

*Ideju o izgradnji crkve dao je **don Petar Šimić**. On je liturgijski i funkcionalno osmislio prostor i vodio cjelokupnu izgradnju. Crkva je izgrađena po nacrtu **arhitekta Nikole Bašića**.*

Crkvu je posvetio zagrebački [kardinal Josip Bozanić 12. studenoga 2000.](#) Imena 15.840 poginulih u Domovinskom ratu zapisana su u Svetištu.

Ime crkve odabrao je zagrebački kardinal [Franjo Kuharić](#) iz drevnih litanija [Majke Božje Trsatske](#).

Impresivni zidovi prošarani nepreglednim nizom imena, prezimena, inicijala imena očeva poginulih te godina rođenja i smrti, sa sjeverne i južne strane obrubljeni su dvama citatima. Na

južnome dijelu stoji misao **Božidara Prosenjaka**: "*Ako vam je težak stijeg čestitosti, utaknite ga u zemlju gdje počivaju naše kosti. Mi ćemo ga držati.*"

Na sjevernoj strani nalazi se navod iz **Ivanova** evanđelja: "*Ako pšenično zrno, pavši u zemlju, ne umre, ostaje samo; ako umre - donosi obilat plod*", koji ne odražava samo usud **Isusa Krista**, nego i sudbinu hrvatskih branitelja i svih poginulih za više, kršćanske vrijednosti: ideale mira, slobode i ljubavi prema vlastitu domu.

Slike 2. i 3. Oltar u crkvi (MJ)

Neprolaznost uspomene

Na reljefu **Kuzme Kovačića** koji se prostire ispred kenotafa, a iza oltara dominiraju likovi Krista i Marije, oko kojih nalazimo simbole i znakove svih žrtava Domovinskoga rata: otkrivenih i neotkrivenih jama i masovnih grobnica, rasutih kostiju koje evociraju vizije proroka **Ezekijela** o skeletima koji će jednom oživjeti.

Vrhom reljefa proteže se natpis *Martyribus pro patria Croatia in Christo resurrecturis* ("Mučenicima za domovinu Hrvatsku, koji će jednom uskrsnuti").

Na krajnjim granicama reljefa smještene su panorame ratnim plamenom zahvaćenih simbola hrvatskoga sjevera i juga - Vukovar i Dubrovnik. Oko Krista i Marije nalaze se duše poginulih hrvatskih ratnika, koji se, lebdeći nad opustošenim gradovima, nadaju vječnome životu.

Ulaz u Svetu Mati Slobode ukrašavaju vitraji ispunjeni konveksnim kuglama s natpisima kao što su Hrvatska Dubica, Bilje, Siverić ili Drežnik Grad. To su mjesta čije su crkve u ratnome paklu oskvrnute; spaljene i uništene.

Kao čuvarica kolektivne nacionalne memorije, upućujući na vječnost, crkva je ipak ukorijenjena u konkretan povijesni trenutak: u Svetoj Mati Slobode, to je trenutak koji budi osjećaje ponosa nad dostojanstvom, humanošću, junaštvom i pravednošću, tuge zbog svih žrtava i nade u uskrsnuće.

19. Procesija “Za križen”

Hvarska procesija *Za križen* je naziv za tradicionalnu noćnu procesiju koja se već nekoliko stoljeća svaki Veliki četvrtak organizira na otoku Hvaru. Godine 2009. procesija *Za križen* upisana je na UNESCO-ov popis nematerijalne svjetske baštine.

Povijest procesije

Nastanak procesije veže se uz raspelo Svetog križića koje se od 1510. godine čuva u hvarskoj Katedrali Sv. Stjepana. Prema zapisima u arhivu, križić je 1510. bio na čuvanju u kući Nikole Bevilaque (upravitelja Arsenala u hvarskoj luci). U vrijeme nemira između pučana i plemića, 6. veljače 1510., križić je prokrvario. *Nakon odjeka o mističnom zbivanju, iz kojeg su Hvarani iščitali Božju opomenu i poziv za mir, održane su dvije pokorničke procesije (7. i 10. veljače), od kojih su drugu pohodili i mještani iz cijelog otoka (usp. NOVA K 1972: 82-85).* Od tada na otoku Hvaru počinje intenzivno štovanje križa. Tradicija štovanja križa održala se do danas.

Slika 1. Početak procesije u Jelsi

*Najraniji poznati pisani izvor konkretno vezan uz procesiju *Za križen* nalazi se među aktima izvanrednih vizitacija biskupa Milanija u Biskupskom arhivu u Hvaru s nadnevkom 16. veljače 1658. Riječ je o prepisci između vjernika iz Jelse i biskupske kurije u Hvaru, u kojoj Jelšani mole za dozvolu održavanja procesije na Veliki petak ujutro (zbog prethodne zabrane koju je, vjerojatno uzrokovanu neredima, donio generalni vikar hvarskog biskupa), a biskup im u odgovoru daje dopuštenje za obavljanje procesije „prema običaju” („iusta l’ordinario”).*

Za vrijeme talijanske okupacije otoka Hvara okupator je 1943. godine dopustio okrnjenu procesiju u Svirču. Procesija je bila okrnjena jer puk nije smio sudjelovati. U pratnji križonoše bili su članovi najuže obitelji dva pjevača Gospina plača (koji nisu imali svoje odgovaroče, s kojima inače vode dijalog u izvedbi napjeva) te deset pratitelja u bratimskim tunikama (koji nisu smjeli zapaliti svoje svjećnjake); (Maja Milošević).

Zanimljivo je da su stanovnici otoka Hvara organizirali 1944. godine procesiju u izbjegličkom logoru u El Shattu.

Hvarska procesija

Hvarska procesija *Za križen* jedinstveni je pučki vjerski obred osobite pobožnosti stanovnika središnjeg dijela otoka Hvara. Procesija se u neprekinutom nizu odvija tijekom 5 stoljeća, izraz je vjerskog i kulturnog identiteta stanovnika središnjeg dijela otoka Hvara. U noći s Velikog četvrtka na Veliki petak kreće procesija (u smjeru kazaljke na satu) koja povezuje 6 mjesta otoka: Jelsu, Pitve, Vrisnik, Svirče, Vrbanj i Vrbosku. Procesija je ustvari 'laička' pokornička pobožnost, ne vodi je župnik ili svećenik, nego oni u pravilu povorke dočekuju u svojim crkvama, kao i na povratku na Veliki petak ujutro.

Iz župnih crkava navedenih mjesta istovremeno kreću procesije u 22 sata. Na čelu je križonoša koji nosi križ u znak zahvalnosti i molbe. Križonoša cijelu noć nosi križ iz svoje matične župe kroz okolna mjesta na svojevrsnom križnom putu da bi se u zoru s križem svečano vratio opet na mjesto polaska procesije. Župnik u svakoj od crkava blagoslivlja križonošu i ohrabruje ga, a pjevači otpjevaju *Gospin plač* te se nastavlja hod.

Slika 2. Oltar u Pitvama

Uz križonošu je svečana pratnja koju on sam odabire, a čine je: dva nosača svijećnjaka (kandeliri), 6 do 12 nosača teških voštanih svijeća (torci), 8 i više, čak do tridesetak nosača

svečanih fenjera (ferala), dva pratitelja križonoše za njegovu sigurnost na putu, dvojica glavnih pjevača *Gospina plača* i još 3 do 4 pjevača koji pjevaju ("odgovaraju") responzorij.

Velika je čast biti križonoša pa se godinama prije (više od 20 godina) upisuju osobe koje će nositi križ. Križonoše su obuvene u cipele ili vunene čarape, ili hodaju bosu ovisno o njihovim zavjetima. Križ je težak 10 do 18 kilograma.

Iza križonoše kreću se članovi bratovštine u tunikama, a iza njih idu ostali vjernici, hodočasnici i posjetitelji otoka Hvara. Procesija se zaustavlja u svakom od 6 mjesta i u župnoj crkvi se odvija vjerski obred. Svaka župa kiti crkvu i oltar na svoj način i ima svoje specifičnosti. Cilj je procesije posjet Božjem grobu koji se nalazi na oltarima svih župnih crkava u krugu. Moguće je, po želji križonoše, pohoditi i drugu crkvu ili kapelicu koja nije župna (npr. u Jelsi crkvu Gospe od Zdravlja te u Vrboskoj crkvu Gospe od Milosti).

Procesija traje oko 9 sati (od 22 sata do 7 sati ujutro sljedećega dana) tijekom kojih se pređe put od 25 kilometara. Procesije se ne smiju sresti na svom obilasku župnih crkava. Najbrojnija je jelšanska procesija.

„Ako se iza ponoća Velikog četvrtka popneš u Vrisnik pokraj župne crkve, opaziti ćeš kao u velikoj malo iskrivljenoj elipsi ogromno mnoštvo svijeta u procesijama, osvjetljenim morem svjetla: jelšanska procesija ide prema Pitvama; pitavska prema Vrisniku; vrisnička prema Svirčima; svirčanska prema Vrbanju; vrbanjska prema Vrboskoj; vrboska prema Jelsi. Sve procesije pohađaju sva mjesta i neke crkve u njima. (...) Tako se slijede jedna za drugom kao dugi gmizajući crv a da se nikada ne susreću ni ne dostižu osim u iznimnom slučaju kojeg nevremena, kako se je dogodilo pred više godina u Vrboskoj, gdje su se našle 3 procesije” (SOKOL 1939: 96); (Maja Milošević).

Tijekom procesije vjernici mole i pjevaju. Okosnica procesije je jednoglasni napjev *Gospin plač*, osmerački pasionski tekst iz 15. stoljeća kojeg u formi glazbenog dijaloga pjevaju izabrani pjevači, *kantaduri i odgovarači*. Svaka procesija pjeva *Gospin plač* na svoj način.

Dva vodeća pjevača, kantaduri, s oltara pjevaju prvi (i treći) distih *Gospina plača*, a odgovaroči pjevaju drugi distih iz sredine ili dna crkve.

Posebnosti

Procesija u Jelsi najposebnija je jer se križonoša na kraju dugačkog puta s križem zatrči preko mjesne pjace kada se procesija vrati u Jelsu. Na kraju puta ga dočeka jelšanski svećenik, ispred kojeg klekne s križem, prije nego što se vrati u crkvu. Svaka Župa ima svoju posebnost osim ove jelšanske, kao što naprimjer Križ iz Pitava u Jelsi obavezno obilazi još jednu crkvu smještenu iznad Jelse, i to Gospu od Zdravlja, dok u drugim Župama je to ostavljeno na izbor križonoše.

Izvori: Maja Milošević, Wikipedija

20. Hrvatska pravoslavna crkva

Hrvatska Karlovačka arhiepiskopija, odnosno Hrvatska pravoslavna crkva, postojala je kao autokefalna pravoslavna crkva Hrvatskog kraljevstva u razdoblju 1707. – 1920. Poglavar je nosio titulu Patrijarh hrvatski. Zadnji njezin zakon iz 1887. – Zakon o grčko-istočnoj crkvi i ćiriličnom pismu – u čl. 2. propisuje kako će ta hrvatska crkva dobivati novac iz hrvatskog državnog proračuna. Za vrijeme postojanja te crkve nema Srba, niti Srbije jer je ona dio Osmanskoga Carstva. Godine 1830. Kneževina Srbija dobila je autonomiju u okviru Osmanskoga Carstva. Politička autonomija uzrokovala je i crkvenu autonomiju te se 1832. stvara autonomna (ne autokefalna) Crkva u kneževini Srbiji (nakon plaćanja Carigradu 200.000 groša u gotovini!). Crkva se nazivala Beogradska arhiepiskopija, a ne Srpska pravoslavna crkva (SPC). U zborniku *Sintagma* tiskanom u Ateni 1855. hrvatska Karlovačka arhiepiskopija navedena je pod brojem 7, a Crnogorska pravoslavna crkva pod brojem 9; radi se o autokefalnim crkvama. Nema srbijanske crkve jer se ne radi o autokefalnoj crkvi; Beogradska arhiepiskopija je dio Carigradske patrijarhije.

Slika 1. Naslovnica knjige o Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi

Dana 17. lipnja 1920. donesena je odluka o stvaranju autokefalne ujedinjene srpske pravoslavne crkve u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, ukazom prijestolonasljednika Aleksandra. Dana 19. veljače 1922. carigradski patrijarh Meletij IV. Metaksakis potpisuje Tomos za stvaranje nove autokefalne crkve u novonastaloj državi, Kraljevstvu Srba, Hrvata i

Slovenaca. Proglašava se ujedinjenje autokefalnih crkava: srpske, crnogorske i karlovačke. Dakle, ujedinjenje autokefalnih crkava karlovačke i crnogorske sa srpskom! Autokefalne pravoslavne crkve karlovačka i crnogorska nisu srpske već se ujedinjuju sa srpskom pravoslavnom crkvom! Treba spomenuti da je patrijarh Meletij IV. to napravio mimo crkvenih zakona jer mu je 9. prosinca 1921. bilo oduzeto dostojanstvo pa je on postao običan laik. Budući da je Meletij bio član masonske lože, ona se zauzela za njega pa nije bio sankcioniran već je izabran za Aleksandrijskog patrijarha 1926.

Hrvatska Karlovačka arhiepiskopija nikada nije donijela odluku o ujedinjenju sa Srpskom i Crnogorskom pravoslavnom crkvom (to nije donijela ni Crnogorska pravoslavna crkva već metropolit Mitrofan Ban koji je priznao da je to učinio pod prijetnjom smrću). Gotovo sva pravoslavna imovina u Hrvatskoj izgrađena je za vrijeme Karlovačke arhiepiskopije. To nije imovina Srpske pravoslavne crkve već imovina Hrvatske pravoslavne crkve. Nisu pravoslavci iz Srbije donijeli nijednu crkvu u Hrvatsku!

Prvi crkveni dokument dostupan široj javnosti koji sadrži samo naziv SPC Ustav je SPC-a iz 1947. Prije toga SPC-a nema niti u Srbiji niti u Hrvatskoj. U Zagrebu, u Trojednoj kraljevini postoje pravoslavci, pravoslavne općine, ali ne postoje srpske općine!

Pravoslavlje se ne može vezati samo uz srpstvo jer su mnogi Hrvati prihvatili pravoslavlje (jedan roditelj je bio pravoslavne vjeroispovijesti: Ante Starčević, August Harambašić, Stjepan Miletić, Nikola Kokotović i drugi).

U Rakovačkom ustanku (1871.) sudjelovali su i Srbi. Poistovjećivanje pravoslavlja sa srpstvom javilo se za vrijeme banovanja Khuena Hedervarya, da bi se oslabio otpor Hrvata. Na poticaj velikosrpske propaganda u Dalmaciji pravoslavlje se poistovjećivalo sa srpstvom, što nije točno ni dobro.

U djelu Mate Artukovića *Ideologija srpsko-hrvatskih sporova* (Srbobran 1884. – 1902.) na stranici 34. citira se iz Srbobran novina iz 1894. godine, na desetogodišnjicu, i stanje zatečeno u vrijeme izlaska njihovog prvog broja: "*U srpskoj crkvi zatekosmo tada mnogo sveštenika, koji ne znadoše ni ko bješe sv. Sava a kamo li da su htjeli biti Savinijem apostolima, da njegove amanete: pravoslavnu vjeru i narodnost srpsku čuvaju i u njima pastvu svoju krijepe! Ta među njima zatekosmo čak neke da su 'pravoslavni Hrvati' koji sa amvona srpskog prosvjetitelja Save hrvatsku misao propovijedahu, a latinica im bješe milija od ćirilice*" - Srbobran, 4(16)10.1894, br. 113, Naša prva desetogodišnjica.

Pravaši su se zalagali za Hrvatsku pravoslavnu crkvu (Eugen Kvaternik).

Godine 1911. Nikola Bjelovučić je u knjižici *Trijalizam i hrvatska država*, izdanoj u Dubrovniku, istaknuo potrebu podijeliti pravoslavnu crkvu na dva dijela, tako da postoje "*a) srpsko-pravoslavna za Srbe i b) hrvatsko-pravoslavna za Hrvate pravoslavne vjere*"

Antun Radić napisao je (Sabrana djela, sv. III, str. 318.) da je "*tek 30 do 40 godina što su se ljudi koji su grčke ili pravoslavne vjere počeli nazivati Srbliji*", a u članku "*Hrvatska pravoslavna Crkva*, Sabrana djela, sv. V., str. 51. – 54.) da "*pravoslavni Grk ima svoju grčku*

Crkvu, pravoslavni Rus ima svoju rusku, pravoslavni Srbljin ima svoju srbsku, a pravoslavni Hrvat - on nema svoje Crkve, nego mora u - srbsku!"

Nezavisna država Hrvatska

Propašću jugoslavenske države i uspostavom NDH prestaje nadležnost Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj. Naziv srpskopravoslavna vjera zamjenjuje se nazivom grčko-istočna vjera (Ministarska naredba od 18. srpnja 1941.), kao što se rabilo prije 1918.

Ante Pavelić je u govoru u Hrvatskom saboru, 28. veljače 1942., najavio osnivanje Hrvatske pravoslavne crkve: *»U pravoslavlje ne dira nitko, ali u hrvatskoj državi ne može biti srpske pravoslavne crkve. (...) Ako crkvena organizacija nije internacionalna, ako je partikularna, onda može biti samo nacionalna hrvatska, onda može biti samo takva, kja u svome duhovnom životu vrši i uživa potpunu duhovnu slobodu, slobodu savjesti, ali u svim drugim stvarima mora biti pod nadzorom hrvatske države i njezinih oblasti.«* (cit. u: Matković, str. 115./116.)

Poglavnikovom odredbom usvojen Ustav Hrvatske pravoslavne crkve stupio je na snagu 6. lipnja 1942. Zakonske odredbe o Hrvatskoj pravoslavnoj crkvi objavljene su u Narodnim novinama br 77. od 7. travnja 1942.

Na čelo Hrvatske pravoslavne crkve postavljen je bivši mitropolit Novomoskovski Germogen (1861. – 1945.), emigrant iz SSSR-a (arhiepiškop Gregorij Ivanovič Maksimov, redovničkoga imena Germogen). Mitropolit Germogen ustoličen je 7. lipnja 1942. godine u pravoslavnoj Crkvi Svetog Preobraženja u Zagrebu. On je bio metropolit zagrebački i cijele Hrvatske.

Uz Zagrebačku metropoliju osnovane su: brodska, sarajevska i petrovačka eparhija. Razmještaj svećenika bio je isključivo u nadležnosti Hrvatske pravoslavne crkve. Tada se počeo tiskati Pravoslavni kalendar i knjižice molitava u kojima nije bilo političkih tekstova.

Vrijedni crkveni predmeti (ikone, ikonostasi) i namještaj iz oštećenih ili porušenih pravoslavnih crkava sklonjeni su, zaštićeni i sačuvani u Muzeju za umjetnost i obrt (skrblju njegova osoblja).

Pomak u vjerskoj toleranciji u NDH razvidan je u tome što su bile upriličene i procesije za vjerske blagdane pravoslavnih vjernika na Jelačićevom trgu, a u službene vjerske blagdane u NDH bili su uvršteni i pravoslavni blagdani.

Hrvatska pravoslavna crkva:

1. HPC je samosvojna (autokefalna) i jedina, za nju ne vrijede dogmatska i kanonska načela SPC-a.
2. Grb HPC-a je 25 naizmjeničnih bijelih i crvenih pačetvorinskih polja u pet redova, a početno je bijelo polje. U sredini poluštita je križ modre boje.
3. Zastava je crveno-bijelo-plava trobojnica (vodoravne pruge) s jednokrakim zlatnim križem na bijelom dijelu.

4. Službeni jezik je hrvatski, a slova su hrvatska.

Nakon poraza NDH

Komunistička vlast je nakon poraza NDH raspustila HPC te vratila jurisdikciju Srpske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj što je bilo protupravno. Metropolit Gerogena (osobu u 84. godini života) i najveći broj svećenika komunističke vlasti su ubile! Dana 30. lipnja 1945. streljani su i obješeni dužnosnici Hrvatske pravoslavne crkve: arhiepiskop Gerogena (84 godine), episkop Spiridon (43 godine), svećenici o. Serafim Kupčevski (51 god.), o. Joco Cvijanović (57 g.), o. Aleksej Borisov (51 g.), o. Dimitrije Mrihin (47 g.) i mnogi drugi.

Arhijerejski sinod Ruske istino-pravoslavne Crkve je na konferenciji i zasjedanju u Odesi u listopadu 2010. godine donio odluku o konačnom statusu – priznavanju mučenicima svih smaknutih Hrvatskih pravoslavnih svećenika na čelu s patrijarhom Gerogenom. Primljeno je rješenje o upisu u Zbor Novomučenika i Ispovjednika.

Tijekom Drugoga svjetskog rata ubijeno je 28 svećenika Hrvatske pravoslavne crkve. Većinom su ih pobili jugokomunisti.

„Braćo moja, Nemili događaj, što se je ovih dana Vašom krivnjom dogodio pred našom svetom pravoslavnom crkvom, sili me da na Vas upravim nekoliko iskrenih i ozbiljnih riječi. Nigdje na svijetu nema sablazni, da se vjera istovjetuje s narodnošću, samo su tako zvani srbi kadri bili da takova što izmisle. Ali Vi, braćo moja, niste tomu krivi. Vi ste samo žrtva kobne predsude i licemjerne nauke, koja se je izvana uvukla u naš čestiti pravoslavni narod u Hrvatskoj, da nas razdvoji i da oslabi našu narodnu snagu. Ako je to, na žalost, kod nas donekle uspjelo, tomu su krivi oni, koji su se za svoje sebične svrhe poslužili vjerskim fanatizmom, pa su našoj svetoj pravoslavnoj vjeri nametnuli tuđe narodno ime. A nije tomu davno, što se za to kod nas u Hrvatskoj još nije znalo. Meni je već evo pedeseta godina, a još imam, hvala Bogu živa otca, koji mi danomice veli: “Sinko, ovo je sramota! Kakovo srbstvo i kakova srbska vjera? Što su onda Rusi, koji su takodjer pravoslavni”? I to mi veli priprosti krajišnik Ličanin, koji nije učio nikakvih visokih školah. Na našu svetu pravoslavnu crkvu izvješavala se politička zastava tuđe države, a mi ne znamo da smo ikada bili Srbi ili srbske vjere. A i nama je braćo moja, najveći je amanet naša sveta pravoslavna vjera, koje se mi ne odričemo za nikakovu cijenu na svijetu. I mi ljubimo našu pravoslavnu crkvu ito sigurno više nego Vi, jer nećemo, da nam služi kao političko oružje proti našoj otačbini i proti onom narodu kojemu smo svi, i mi i Vi, rođeni sinovi. Samo naši dušmani šire klevetu, da nas naša braća katolici mrze rad toga, što smo pravoslavne vjere. Ja sam već blizu trideset godinah na čelu obćini od kojih petnaest tisućah dušah, sve samih katolikah, pa ipak nisam doživio ni jednog jedinog trenutka da mi je itko moje vjerske običaje povriedio, nego se dapače mogu ponositi, da sa svima živim u najdivnijem skladu i u najvećoj ljubavi. Okanite se dakle i Vi krivoga puta, kojim ste zašli pa se smatrajte onim, što jeste i što morate biti. Jedno je vjera, a drugo je narodnosti tko mieša jedno i drugo, taj mora doživiti ovakve žalosne posljedice kao što ste i Vi doživili. Nu, ja sam uvjeren da još i danas imade mnogo pravoslavnih, koji se poput mene i moga otca sa ponosom nazivlju Hrvati,

kao što smo se nekoć svi zvali, a bit će ih s vremenom još i više, koji će se odreći opasne i zlokobne igre s našim vjerskim svetinjama, jer bi nam se inače moglo dogoditi, da ćemo biti izključeni i u tuđi i u svom rodjenom narodu.” U Maksimiru, 18. listopada 1895., Marko Mileusnić, pravoslavni Hrvat.

Pokušaj obnova HPC-a

Hrvatska stranka prava prva je iznijela ideju obnove HPC-a. U svojim temeljnim načelima, vodstvo HSP-a 1991. je poduprlo osnivanje (obnovu) autokefalne Hrvatske pravoslavne crkve.

Politika nove Hrvatske nije dopustila obnovu Hrvatske pravoslavne crkve.

Izvori: Hrvoje Matković, Hrvatski arhiepiskop Aleksandar, Ljiljana Dobrovšak, Tomislav Jonjić, Ivan Mužić

21. Hrvatski Caritas

Hrvatski Caritas središnja je ustanova Hrvatske biskupske konferencije za pastoralno, karitativno i humanitarno djelovanje te krovna organizacije mreže koju čini 16 nad/biskupijskih Caritasa i Caritas vojnoga ordinarijata. Kapilarnu mreže čini oko 1500 župa s više ili manje razvijenim župnim Caritasima.

Slika 1. Znak Hrvatskoga Caritasa

Prvi institucionalni Caritas po uzoru na Njemačku osnovao je blaženi Alojzije Stepinac 1934. godine, a sadašnji ustroj postavljen je 1992. godine.

Caritas u Hrvatskoj

Poslanje Katoličke crkve je dijakonija, caritas ili socijalno djelovanje. Hrvatski Caritas osnovan je po uzoru na njemački caritas, koji je osnovan 1897. godine. Pomaganje ljudima u potrebi organizirano je preko biskupskih caritasa.

- Zagrebački nadbiskup **mons. Antun Bauer** je okružnicom iz 1931. godine, ali i na druge načine, poticao svećenstvo na osnivanje karitativnih organizacija.
- Dana 20. listopada 1933. godine osnovan je prvi biskupijski caritas u Hrvatskoj – Caritas Zagrebačke nadbiskupije. Cilj osnivanja Caritasa Zagrebačke nadbiskupije bio je povezivanje svih do tada postojećih karitativnih inicijativa i nastojanja u jednu krovnu organizaciju koja će koordinirati i organizirati karitativni rad na području Zagrebačke nadbiskupije.
- Dana 11. prosinca 1933. **dr. Alojzije Stepinac** izabran je za predsjednika Zajednice Karitasa Nadbiskupije zagrebačke. Pod predsjedanjem dr. Alojzija Stepinca sve župe, osim jedne, na području grada Zagreba osnovale su Odbore Caritasa (1934.).
- U siječnju 1934. godine iz tiska izlazi prvi broj časopisa KARITAS, vjesnika za karitativnu akciju Nadbiskupije zagrebačke, a urednik prvih pet brojeva bio je dr. Alojzije Stepinac.
- Nakon smrti nadbiskupa Bauera, dana 7. prosinca 1937. godine, dr. Alojzije Stepinac preuzima vođenje Zagrebačke nadbiskupije. Mons. Alojzije Stepinac otvara Nadbiskupski dvor potrebitima i pomaže svima koliko može.
- Nadbiskup Stepinac osniva **Akciju za pripomoć izbjeglicama** 31. prosinca 1938. Potrebitima se pomaže prihvatom, hranom, lijekovima te dobavom dokumenata.
- Nadbiskup Stepinac pokreće karitativne akcije, a okružnicama poziva župnike na karitativne akcije i pomoć potebitima.
- Zagrebački Caritas je tijekom Drugoga svjetskog rata spasio tisuće djece, zaštitio tisuće izbjeglica i prognanika, prikupio i podijelio tisuće tona hrane. Pomagao je pravoslavnim biskupima i svećenicima, pružao pomoć i zaštitu progonjenim i zatočenim Židovima, prosvjedovao protiv donošenja protužidovskih zakona, zauzimao se i posredovao pri spašavanju židovske djece, a brigu o njima povjerio Caritasu (Batelja, Bl. Alojzije Stepinac – utemeljitelj Caritasa, str. 16 – 25).
- **Komunisti su zabranili Hrvatski Caritas 2. ožujka 1946.**, a njegova imovina je konfiscirana i predana Crvenom križu. Ravnatelj Caritasa Zagrebačke nadbiskupije dr. Vilim Nuk je uhićen i osuđen na 6 godina robije s prisilnim radom.
- Unatoč zabrani organiziranog karitativnog rada pojedinci su nastavili s karitativnim radom. Katolički tjednik **Glas Koncila** započeo je izlaziti 4. listopada 1962. godine temeljem odluke zagrebačkog **nadbiskupa Franje Šepera**. Prvotno je bio biltenom koji je izvješćivao o događanju s Drugoga vatikanskog koncila, i bio je imena "*Glas s Koncila*". Glasu Koncila 14. studenoga 1965. (br. 22/1965.) objavljuje članak "**Sablazan bijede**". U članku je čitatelj pisao o "*siromašnim i njihovu teškom stanju te ravnodušnosti onih koji prolaze pokraj njih. Tekst je potaknuo veliki odaziv čitatelja koji su slali pomoć na adresu Glasa Koncila. Veliki odaziv čitatelja potaknuo je uredništvo Glasa Koncila da već u sljedećem broju pokrene rubriku "Tko je moj bližnji?" kroz koju su objavljivane molbe za pomoć, zahvale, popisi dobročinitelja itd. Pomoć koja je pristizala na adresu Glasa Koncila slala se siromašnim obiteljima u Zagrebu, ali i u drugim mjestima.*
- "*Nakon uvođenja rubrike »Tko je moj bližnji« u Glasu Koncila, došlo je do obnove Caritasa Zagrebačke nadbiskupije. Kardinal Franjo Šeper zaposlio je 1967. godine,*

gospođu **Jelenu Brajša**, s ciljem daljnjega promicanja karitativne djelatnosti. Zbog zakonske nemogućnosti osnivanja samostalnog Caritasa, na prijedlog vodećih ljudi iz Međunarodnog Caritasa iz Rima, koji su se početkom svibnja 1968. sastali u Zagrebu, nadbiskup Franjo Šeper osniva »Ured za vezu Biskupske konferencije Jugoslavije s Međunarodnim Caritasom«, a sjedište mu je bilo u sklopu Glasa Koncila na Kaptolu 8, odnosno na Kaptolu 31.

- Prijelomna točka u radu dogodila se dana 8. srpnja 1969. godine kada je gospođa Brajša ispred ulaza u ured pronašla kutiju od banana i u njoj živo dijete. Taj događaj usmjerio je budućnost Caritasa Zagrebačke nadbiskupije. Samo tijekom prve godine nakon prihvaćanja prvog djeteta Caritas je zbrinuo šezdeset i petero napuštene i odbačene djece po čemu je postao prepoznatljiv u zemlji i inozemstvu. Do današnjega dana Caritas je zbrinuo više od 5.000 djece.
- Početkom sedamdesetih godina Caritas organizirano pomaže napuštenoj djeci, majkama i trudnicama, siromašnim obiteljima i osobama s invaliditetom. Djelovanje se odvijalo u gotovo nemogućim uvjetima, ali se iz godine u godinu povećavalo i širilo nošeno sve snažnijom podrškom pojedinaca i skupina iz zemlje i inozemstva.
- **Dana 7. prosinca 1990. godine, dekretom kardinala Franje Kuharića, ponovno se osniva Caritas Zagrebačke nadbiskupije** i donosi se privremeni Statut, od Nadbiskupskog duhovnog stola potvrđen 19. studenoga 1993. godine, čime je Caritas Zagrebačke nadbiskupije stekao javnu pravnu osobnost na kanonskom i civilnom području.
- U razdoblju od 1994. do 1995. godine Caritas osniva domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, za osobe s invaliditetom i starije osobe te pokreće brojne inicijative.
- Deseci tisuća korisnika svih oblika pomoći kao i tisuće stranica arhivskog materijala svjedoče o nastojanju Caritasa u razdoblju Domovinskog rata i poslije njega
- Hrvatski Caritas ima i dva odjela za kumstva djece i ratne siročadi, a trenutno zbrinjava više od 13.000 djece.
- Tijekom godine 1995., Hrvatska postupno prelazi iz ratnih u mirnodopske uvjete razvitka. Za nove je zadatke Hrvatski Caritas izradio tri programa: pomoć povratnicima, pomoć pri obnovi razrušenih domova i program kreditiranja malih poduzetnika koji je ograničen na područja pogođena ratnim razaranjima.
- Zbog kvalitetnijeg obavljanja svojih aktivnosti Caritas je organizirao različite edukacije i seminare za svoje djelatnike kao i za dragovoljce koji djeluju u župama i savjetovalištima te seminare za udomitelje djece i odraslih.
- Osim toga različitim publikacijama tijekom posljednjih desetljeća (Betanija, Bilten za bolesnike, Caritas danas, Novosti, Pri bolesničkom krevetu) Caritas je nastojao senzibilizirati javnost za potrebe korisnika te poticati na solidarnost i djelotvornu ljubav.
- Pruža socijalne (skrb za stare i nemoćne, žrtve nasilja, maloljetne majke) i karitativne usluge, organizator je volontiranja, posrednik u doniranju hrane, posuđuje medicinska pomagala.

Hrvatski Caritas (HC) član je Caritas Internationalis sa sjedištem u Rimu (međunarodne konfederacije koju čini 164 organizacija članica iz sedam regija: Afrika, Azija, Evropa, Latinska Amerika i Karibi, Srednji Istok i Sjeverna Afrika (MONA), Sjeverna Amerika i Oceanija) i Caritas Europa sa sjedištem u Bruxellesu (krovna udruga nacionalnih Caritas koja čini 49 organizacija iz 46 zemalja). HC prvenstveno ima zadaću koordiniranja programa, projekata i akcija od nacionalnoga značenja te organiziranja akcija prikupljanja i distribucije pomoći u hitnim situacijama (potresi, poplave, požari, ratni sukobi i sl.) u Hrvatskoj i u svijetu, trajne formacije i edukacije za Caritas i odgoj za volontarijat te zagovaranje siromašnih, marginaliziranih, socijalno isključenih.

U 2000-im intenzivno se započelo s aktiviranjem kapilarne mreže župnih caritasa i sustavnim pristupom razvoju i poticanju volontarijata (naglasak na edukacijsko-formacijski aspekt s ciljem preventivnoga djelovanja u suočavanju s rastućim socijalnim problemima); razvojem mreže nad/biskupijskih obiteljskih savjetovaništa, koja osim savjetodavnog rada pokazuju odgovor Crkve na aktualne društvene probleme obitelji te posvećuje pozornost pitanjima braka i obitelji; zatim projektima suradnje s brojnim crkvenim ustanovama, ali i stručnim civilnim institucijama u projektima zagovaranja (Družba Adria i LNG plinovod, zaštita voda, rad nedjeljom, HIV, istraživanje siromaštva, CROPAX).

Predsjednik Hrvatskog Caritas **biskup Josip Mrzljak**: „Povezani smo mrežom Caritas cijeloga svijeta i procjenjujemo kada, kome i kako pomoći jer suosjećamo s onima koji su stradali.

Svjjesni smo, međutim, da smo mala zemlja, u odnosu na neke druge, ali imamo veliko srce i veliko razumijevanje i nastojimo priteći u pomoć. Nastojimo barem animirati ljude da suosjećaju i da molimo jedni za druge.”

Hrvatski Caritas organiziran je po hijerarhijskom načelu: nacionalni Caritas, biskupijski Caritas i župni Caritas. Posljednje desetljeće naglasak je na osnaživanju mreže nad/biskupijskih Caritas, jačanje volonterstva na razini župa i biskupija te djelovanje u kriznim i humanitarnim akcijama diljem svijeta, od čega valja izdvojiti poplave koje su 2014. godine zahvatile Hrvatsku, BiH i Srbiju te humanitarni odgovor Crkve kroz Caritas za vrijeme izbjegličke i migrantske krize 2015. i 2016. godine. HC pomaže u svim kriznim situacijama u Hrvatskoj i u svijetu (poplave, potresi, progoni stanovništva te migracije stanovništva).

Brojnim programima, projektima i aktivnostima HC godišnje pomaže više od 5000 socijalno ugroženih obitelji. Preko mreže župnih Caritas u kojima je aktivno 1030 volontera različite oblike pomoći prima još daljnjih 4320 obitelji. Caritas godišnje potpomaže između 85 i 100 tisuća obitelji.

Akcijama “*Nedjelja Caritas*” i “*Za 1000 radosti*” Caritas potiče građanstvo da pomogne obiteljima i pojedincima kojima je pomoć potrebna.

Biskupijski Caritasi pružaju različite oblike pomoći: podjela hrane, odjeće, obuće, lijekova, davanje stipendija, prihvata potrebitih u sigurne kuće. Caritas, također, pruža uslugu skrbi za beskućnike (pučke kuhinje i prihvatilišta).

Caritasi pružanju usluge socijalne skrbi za sljedeće kategorije korisnika: djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, maloljetne trudnice i majke, djeca i odrasle osoba s tjelesnim i mentalnim oštećenjima, žrtve obiteljskog nasilja.

U Rijeci je Nadbiskupski Caritas otvorio 1. veljače 2013. prvi pravi hospicij u Hrvatskoj. U biskupskim i župnim Caritasima organizira se pomoć najtežim bolesnicima u njihovim domovima.

Hrvatski Caritas pomaže svim ljudima u nevolji bez obzira na etničku i vjersku pripadnost, njihov svjetonazor, političko uvjerenje i društveni status. Nepochjenjiva je pomoć HC-a što znaju oni koji su dobili pomoć kada su bili u nevolji. Nažalost, javni mediji često prešućuju značenje i obim pomoći koju Caritas pruža.

“Probudi dobro u svijetu!”

Izvori: Zvonko Erceg, (tajnik Zagrebačkog Caritasa), IKA, caritas.hr